

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HERREGAARDSLIV
MINDER FRA GAMLE HERREGAARDE
ANDEN SAMLING

HERREGAARDSLIV

HERREGAARDSLIV

MINDER FRA GAMLE

HERREGAARDE

2. SAMLING

*

REDIGERET

AF

ERNST FR. HANSEN

P. HAASE & SØNS FORLAG

KØBENHAVN 1954

Omslag og tegninger af Viggo Bang. Klichéer fra Dansk Reproduktionsanstalt. Sat med Korpus Garamond og trykt på matglattet tryk E af Duplex-Trykkeriet, København

Da den første række herregaards-skildringer i serien »Herregaardsliv, Minder fra gamle Herregaarde« udsendtes i fjor, vakte disse så megen interesse, at det var naturligt – som det da ogsaa var planlagt – at finde frem til nye bidragydere til følgende bind. Vægten er som hidtil lagt paa at faa belyst den svundne tids herregaardsliv, og det er i den forbindelse udgiveren en glæde at kunne præsentere en række skildringer, som netop omhandler livet paa vore herregaarde i de dage, da tilværelsen ikke mindst paa herregaardene var præget af en anden rytme og en anden tone, end den er det i dag. Skildringen af livet paa Svenstrup ved Borup er skrevet af den tidligere, i 1926 afdøde, besidder, baron J. Wedell-Neergaard til det af ham i 1921 privat udsendte store værk »Svenstrup, Et sjællandsk Gods' Historie«. Denne værdifulde skildring, som naturligt hører hjemme i et værk som dette, og som fortjener at blive kendt af en videre kreds, er gengivet her med slægtens billigelse.

Kongens Lyngby i oktober 1954.

Ernst Fr. Hansen.

INDHOLD

Træk af livet på Lynderupgaard i mine forældres tid	7
Af Karen-Margrethe Brüel, f. Kielsen	
Der var engang -	60
Af Huno von Holstein	
Min moders barndomshjem Katholm	85
Af Karen Ræder	
Minder fra det gamle herresæde Ravn- holt	106
Af Elise Sehested Juul	
Ørbæklunde	124
Af Kai Uldall	
Erindringer fra Svenstrup	158
Af J. Wedell-Neergaard	

TRÆK AF LIVET PAA LYNDERUPGAARD I MINE FORÆLDRES TID

Af Karen-Margrethe Brüel

Lynderupgaard ligger i Viborg Amt paa en lille Halvø, der fra Hjarbæk Fjords Nordkyst skyder sig ud i denne. Pynten, paa hvilken der foruden Lynderupgaard ligger Lynderup Kirke og en halv Snes smaa Gaarde og Huse, er nærmest et stort Bakkedrag, mod Vest og Syd sluttende med Skrænter ned mod Fjorden, mod Øst, hvor det delvis dækkes af Plantage, mere jævnt skraanende ned mod Engene. Her ligger Lynderupgaard, næsten skjult af sin 12 Td. Land store Have.

Den nærmeste større By er Viborg, hvortil der er 18 km – i gamle Dage regnede vi ca. 3 Mil. Fra Viborg kan man komme derud med Viborg–Løgstør Banen – »Den Kiølsenske Ringbane«, som den, og dens Afgrening Aars–Hobro Banen, er blevet kaldt, fordi den, da den i sin Tid blev anlagt, snoede sig gennem en Egn, hvor der laa en hel Række Gaarde, der tilhørte Kiølsens'er være sig med »i« eller »j«: Lynderupgaard, Nørreris, Restrup, Lerkenfeldt, Mølgaard, Nøragergaard og flere andre.

Man kan imidlertid ogsaa køre derud ad Viborg–Løgstør Landevej, og den Tur kender jeg næsten bedst. I gamle Dage kørte vi den med Vogn, hvadenten det nu var »Den høje Gule«, »Den tosædede« eller »Den lukkede«, nu gaar Turen selvfølgelig med Bil.

Straks udenfor Viborg passerer man to store Plantager og naar saa ud i et bakket Terræn, der kaldes »Trolddale«.

Naar man gennem snart en lille Menneskealder har passeret en Vej saa ofte, som jeg har passeret denne, kender man hver Indhegning, hvert Træ, ja, hver Tue saa godt, at man næsten synes, det er en personlig Fornærmelse, naar noget forandrer sig, selv om det er til det bedre. Dette gælder ogsaa Bakkerne i Trolddale. Disse laa i min Barndom og Ungdom, ja, helt frem til sidste Krig, hen som uberørte Lyngbakker, uvidende om de nærende Kræfter, som selv deres magre Jord maa have indeholdt. Bakkerne er i hvert Fald forvandlede til Korn- og Kartoffelmarker, disse sidstes blaa og hvide Blomster er forøvrigt i Blomstringstiden næsten lige saa smukke som Lyngen i sin Tid, naar *den* blomstrede, og saa har de endda fremfor Lyngen den vidunderlige, fine Duft, som Johs. V. Jensen ligefrem gør til en sjælelig Egenskab, naar han i »Jørgine« skriver om den gamle Kone, at hun sad i sin Stol »med en Duft i Sindet som af en blomstrende Kartoffelager«.

Landskabet i »Trolddale« er stadig ret øde og af en vis Uhygge – eller er det blot mig, der synes det, fordi Farmor, naar vi i gamle Dage kørte gennem disse Bakker, fortalte os om Røverne, der spændte Tove over Vejen og lagde sig paa Lur, for, naar Hestene snublede, at styrte til og udplyndre de Vejfarende? Om det var »pædagogisk« at fortælle Børn saadanne Historier, naar man en stormende, bælgmørk Efteraarsaften kørte gennem dette dystre Landskab, ved jeg ikke: Resultatet er i hvert Fald blevet, at jeg aldrig, selv med 70–80 km Fart, kan passere »Trolddale«, uden at tænke paa Historien om de fæle Røvere.

Naar man vel er kommet ud af »Trolddale«, aabner Skalsaadalen sig for ens Blik, særlig frodig og smuk om Sommeren med det græssende Kvæg spredt ud over de friske, grønne Enge, tidligere næsten udelukkende det sortbrogede jyske, nu isprængt alt for meget rødt – ja, hvis det var vilde Dyr, det drejede sig om, kunde man næsten tro, at det var Lillebæltsbroen, der var Skyld i, at Pa-

Lynderupgaard

letten saaledes i de senere Aar er blevet mere og mere farveprægtig. Vi fortsætter hen ad »Den lange Vase«, passerer Broen over den brede Skals Aa, en af de mange Aaer, der løber ud i Hjarbæk Fjord – Limfjordens Blindtarm, kunde jeg fristes til at kalde den – og kører straks derefter op ad den stejle Skals Bakke, i gamle Dage en træls Tur i Skridt for Hestene og maaske endnu værre nedad, naar de skulde holde igen paa Vognen, i vore Dage kun et lille ekstra Tryk paa Speederen, og man er oppe.

Heroppefra har man den skønneste Udsigt ud over Hjarbæk Fjord. Til venstre – eller som vi siger i Jylland: mod Syd – ser vi Vorde Bakke og de stejle Skrænter ved Hjarbæk og mod Nord brede Engstrækninger ved Foden af lave Bakker, og helt ude i Vest, hvor Engene ender, Lynderupgaard og Lynderup Kirke.

Efter at have passeret Skals, hilsende ind i de Butikker, der har

været Gaardens Leverandører i mange Aar, kører man gennem »Skals Hule« atter ned ad det lille Højdeplateau, Byen ligger paa, og havner i den næste Aadal, Dalen omkring Laastrup-Simested Aa.

Ved Smedien, lige overfor Mejeriet med det poetiske Navn »Engvejle«, drejer vi ind ad Sognevejen. Paa denne var det endnu i 1909, da Far og Mor kom til Lynderupgaard, forbudt at køre Bil, og da Mor ved Indflytningen forløftede sig saa alvorligt, at der maatte sendes Bud efter Stiftsfysikus Heiberg i Viborg, nægtede han paa det bestemteste at køre ind paa Bivejen, skønt Far tilbød at betale den eventuelle Bøde. Kusken maatte saa i Galop køre de c. 3 km. hen til Landevejen for at hente Heiberg og bringe ham tilbage igen, medens Bilen ventede ved Mejeriet. Grunden til dette Forbud var naturligvis, at Hestene ikke dengang kendte Biler, saa man ikke kunde udsætte Folk med Hestekøretøjer for paa Bivejene at møde et saadant Uhyre, som Bilen selvsagt var omkring 1909. Naar man derimod med sine Heste vovede sig ud paa de store Veje, maatte man være belavet paa de mest truende Farer!!

Medens vi kører de sidste 3 km fra Landevejen til Lynderupgaard – det sidste Stykke paa dennes egne Domæner – mellem lave Bakkedrag paa den ene Side og paa den anden Fjordengene, skønnest, naar de, som Fru Slott-Møller skriver i sin Bog »Folkevisebilleder«, staar »guldblommede og kniplingsbroderede af Junis Blomsterflor«, lader vi et Øjeblik Tankerne gaa tilbage i Tiden, saa vi, inden vi naar frem til Lynderupgaard, kan have lidt af dens Historie present.

*

Lynderupgaards Historie gaar, som de fleste store Gaardes, langt tilbage i Tiden, idet den allerede omtales paa Valdemar Atterdags Tid. Senere kom den under Viborg Bispestol og blev under Stridighederne efter Reformationen som saa mange andre Gaarde afbrændt af Skipper Clements Folk, vistnok i 1534. Om-

kring 1550 kom den i Christoffer Rosenkrantz' Besiddelse, og det antages at være ham, der omkring 1556 opførte den nuværende Hovedbygning i Bindingsværk, trefløjet og i to Stokværk, maaske ved Hjælp af samme Bygmester, som har opført Aalborg Slot, hvis Stil paa saa mange Maader minder om Lynderupgaards.

Fra Christoffer Rosenkrantz, der var ugift, gik Lynderupgaard over til hans Broder Stygge, hvis Enke, Marine Knob, beko-stede den smukke Gravsten med Figurer af ham og hende selv, som nu findes indsat i Korvæggen i Lynderup Kirke og anses for at være et meget fint Arbejde.

Fru Marine var en dygtig Dame, der opnaaede at faa Gaardens gamle Fiskerirettigheder anerkendt. I den katolske Tid havde Fiskeriet i Fjorden og Ørredfiskeriet ved Udløbet af Laastrup Aa været omfattet af det saakaldte Kannikefiskeri, der ligesom Gaarden selv tilhørte Viborg Bispestol. Efter Reformationen var det imidlertid usikkert, om denne Rettighed som tilhørende den katolske Kirke kunde inddrages af Staten, eller om det var en Rettighed, knyttet til Lynderupgaard. Dette Spørgsmaal afgjorde Kong Frederik II derhen, at han i 1573 bekræftede, at salig Stygge Rosenkrantz' Enke, Fru Marine Knob, som Ejer af Lynderupgaard for sig, sine Arvinger og deres Tjenere, »til evig Tid« havde Ret til frit Fiskeri udfor deres egen Grund i Limfjorden.

Om denne Fiskeret hedder det i de gamle Jordebøger: »Lynderupgaard ejer Fiskeret i sine Eendeels Fiskevande til midtstrøms i Liimfjorden fra Bolbak til Sundstrups Skjæl samt i Lille Vejle Aae eller Laastrup Aae fra Fruens Dam og til Blaarbushus«, ligesom det fastsættes, hvad Lodsejerne skal svare i Afgift – naturligvis in natura. Hvorlænge »evig Tid« er, kan naturligvis diskuteres, men endnu 380 Aar efter at Frederik II. bekræftede Privilegiet, hører Fiskeriet da til Lynderupgaard, selv om det i Aarenes Løb har været Genstand for mange Processer,

sidst i 1933, da en Højesteretsdom, som ganske vist direkte kun drejede sig om Retten til at spærre Aaløbet ved Hjælp af løse Redskaber, forudsætningsvis bekræftede de gamle Rettigheder.

Efter Fru Marines Død gik baade Lynderupgaard og hendes tre andre Godser – Hevringholm og to skaanske Gaarde – over til hendes Datter Kirstine, der ægtede Niels Skram til Urup. Eneste Barn i dette Ægteskab var en Datter, Elsebeth Skram. Hun var først gift med Eske Bille til Svanholm, men, da hun efter hans Død sad Enke paa Lynderupgaard, skal hun have »hengivet sig til et ødselt Liv«, saa hun 1607 maatte sælge Gaarden til sin Stedmoder, Agathe Seefelds anden Mand, Verner Parsberg til Sandbygaard. Fra ham gik den 1646 over til hans Søn, Niels, hvis Arvinger atter solgte den til Eggert Abildgaard. Hvad enten nu Traditionen har Ret eller ej, naar den hævder, at ogsaa han ruineredes ved sin Hustru, Dorte Lykkes Ødselhed – ubegribeligt hvad de to Damer kan have brugt saa mange Penge til helt derude, naar man tænker paa, hvor spartansk vi levede i mine Forældres Tid! – saa blev der i hvert Fald gjort Udlæg i Gaarden, som derved kom over paa borgerlige Hænder, hvor den senere er forblevet.

Blandt de borgerlige Ejere er en af de mest kendte Rektor ved Viborg Latinskole Jens Clausen Reenberg (Broder til Landsdommeren og Digteren Thøger Reenberg), hvis Datter, Charlotte Amalie siges at have været forlovet med Tordenskiold. En senere Ejer var Hospitalsforstander Juul fra Aalborg. Hans Datter, Magdalena Catharina Juulson, der døde som ung, var forlovet med Justitsraad H. H. Lichtenberg til Bistrup, der arvede Gaarden efter hendes Forældre og lod udføre et smukt Barokmonument over hende med Indskrift i Tidens Stil, nu opstillet under Taarnhvælvingen i Lynderup Kirke.

Lichtenberg beholdt kun Gaarden i 3 Aar, før han solgte den til Malthe Christian Friis, hvis Enke, Mette Marie Friis (2. Gang gift Lottrup) sad med den til sin Død 1821, da den

købtes af et Konsortium bestaaende af Grosserer Jens Lund, København, og Postmester Brandstrup, Hobro, der ejede hver Halvdelen.

Efter Grosserer Lunds Død blev hans Halvpart udbudt til Salg, og denne, samt Halvdelen af Postmester Brendstrups Halvpart, altsaa ialt tre Fjerdeparter, købtes af min Oldefar Kield Kiildsen og hans Broder Jens ved Købekontrakt, dateret »Kjøbenhavn den 12. December 1828 og Hobro den 17. s. M.« (Skødet er dateret d. 15. Juni 1829 og indført i Skøde- og Panteprotokollen for Rinds-Gislum Herreder den 9. Juli s. A.). Den anden Halvdel af Postmester Brendstrups Halvpart erhvervede de to Brødre fire Aar senere, nemlig i 1832. Siden da har Gaarden været i min Families Besiddelse, hvor den stadig er, nu i 4. Generation, Søn efter Fader, skiftende mellem Navnene Kield og Jens og med god Udsigt til, at denne Tradition vil fortsættes i 5. Generation, idet den nuværende Ejer, min Broder Jens Kiildsens unge Søn (»Kield den Tredie«, som han vil blive), ogsaa er uddannet som Landmand.

Min Oldefar var ældste Søn af Peer Kiildsen paa Mølgaard og født 1800. Da han sammen med Broderen købte Lynderupgaard, havde han i en Aarrække været Forvalter hos sin Fætter paa Havnø. Lønnen var kun de Strømper, han sled, men til Gengæld havde han Ret til at handle med Kreaturer. Sit medfødte Anlæg herfor udnyttede han saa godt, at han, inden han var blevet fuldmyndig, havde samlet sig 4000 Rd. og i 1828, d. v. s. 28 Aar gammel, sammen med Broderen Jens kunde købe Lynderupgaard paa den foran omtalte Maade for ialt 40.000 Rigsbankdaler. Handelen var forøvrigt paa et hængende Haar gaaet i Stykker paa de sidste 500 Rdl. Da viste det gode Sammenhold sig som i gamle Dage prægede den store Kiildsenslægt: De to Brødres Fætter, Mathias Kjeldsen fra Lerkenfeldt, traadte til og sagde: »Vil Kield og Jens ikke betale de 500 Rdl., saa vil jeg. – Handelen er sluttet«.

Den Omstændighed, at Mathias's Søster, Anna-Margrethe, tre Aar efter ægtede sin Fætter Kield og rykkede ind som Frue paa Lynderupgaard, hvor hun boede til sin Død i 1894 ca. 60 Aar senere, kunde tyde paa, at Fætter Mathias's Storslaaethed har haft en vis sentimental Baggrund! Ja, man ved jo ikke, hvordan de tænkte i gamle Dage? Jeg tænker bare mit!

De to Brødre delte Arbejdet saaledes mellem sig, at Kield, »den store Husbond«, som Folkene kaldte ham, tog sig af Jordbruget, og Jens, »den lille Husbond«, af Kreaturerne. Det vigtigste herved var Studedriften, da Lynderupgaard med sine store Engtilliggender altid har været en udpræget Studegaard. Naar Studene var tjenlige, blev de drevet den lange Vej til Holsten og solgt der – paa Lynderupgaard opbevares endnu den Kiste, i hvilken de to Brødre bragte Pengene med hjem fra Holsten. Det kom dem paa disse Rejser til Gode, at deres forudseende Fader, hvor meget Arbejde han end i deres Barndom og Ungdom havde forlangt af dem – min Oldefar skulde saaledes op Kl. 3 om Morgenen for at drive Kreaturerne paa Græs – ogsaa havde sørget for deres boglige Lærdom og navnlig at de lærte Tysk, d. v. s. det Sprog, de skulde handle paa i Holsten.

Mine Oldeforældre var dygtige Mennesker, og under deres Hænder blomstrede Lynderupgaard. Kield Kieldsen afløste paa billige Vilkaar Hoveriet paa sine 34 hoverigørende Gaarde og tilbød sine mange Fæstere at købe deres Fæstegaarde til en rimelig Pris. Deres Rigsdagsmand fraraadede dem imidlertid at tage mod Tilbudet med det Resultat, at Prisen fra 500 Rbdl. pr. Td. Hartkorn steg til det dobbelte og mere.

Til min Oldefars Fortjenester af Lynderupgaard maa ogsaa henregnes den Mergling af Gaardens Marker, han gennemførte. Merglen kørtes ud af Stude, der fik 8 Sko – een paa hver Klov – for at kunne arbejde ogsaa i Frostvejr.

Min Oldefar, der fra Broderens Død i 1840 blev Eneejer, ansaas nok for streng, men tillige for retfærdig og hjælpsom.

Hans Folk tjente ham længe, og han var baade afholdt og respekteret.

Kield Kielsen døde 1864. Min Oldemor flyttede da over i den lille hyggelige Lejlighed Øst for Porten, hvor senere mine Bedsteforældre, efter at være flyttet til Viborg, hvert Aar kom ud og boede nogle Sommermaaneder, og hvor i mine Forældres sidste Leveaar min Mand og jeg ogsaa har haft vor Sommerbolig. Nu er det Folkestue og Forvalterbolig.

Saalænge min Oldemor levede, var hendes Fødselsdag, den 5. August, Aarets store Familiefestdag. Fra alle Kiieldsengaardene i Himmerland: Kongstedlund, Lerkenfeldt, Nøragergaard, Mølgaard, Restrup og Nørreris strømmede Familien til. Min Oldemor opnaaede den høje Alder af næsten 90 Aar, idet hun døde 1894. Det var ved hendes Begravelse, at en af Deltagerne spurgte vor gamle Studerøgter, som vildt beundrede min Fader, der paa det paagældende Tidspunkt var inde som Garder og derfor naturligvis mødte op til Begravelsen med »Bjørn« og det hele, hvem den uniformerede Person var, som fulgte lige efter den flotte Garder, der som Barnebarn af Afdøde naturligvis gik nærmest Kisten, hvortil den Gamle med Stolthed svarede: »Te' det er da hans Oppasser«! Oppasseren med de vajende Fjer var Stiftamtmanden i Viborg!

Af mine Oldeforældres Sønner overtog først den ældste, Mikkel, Gaarden. Han vilde egentlig have været Læge og kom derfor i Latinskolen i Viborg, hvor han led saadan af Hjemve, at han ofte om Aftenen løb den 1 Mil lange Vej ud til Hjarbæk og tilbage igen, blot for at se over til det elskede Lynderupgaard paa den anden Side Fjorden.

Efter at være blevet Student, læste Mikkel Kielsen nogle Aar Medicin, men hans Øjne var saa svage, at han maatte lade Stoffet læse højt for sig og til sidst opgive Studiet, for som sagt efter Faderens Død at overtage Lynderupgaard. 1870 blev han gift med en Datter fra Trinderup, Laura Wandborg. De

rejste straks efter Brylluppet til Udlandet, hvor han vilde søge Helbredelse for sin Sygdom, men efter lange Ophold paa Korsika, i Prag og flere andre Steder indsaa han, at Sygdommen var uhelbredelig og rejste hjem, for endnu en Gang at se Lynderupgaard, hvor han døde Aaret efter (1871). Da den næste Søn i Rækken, Peder, allerede havde faaet en fra Lynderupgaard udstykket Gaard paa 400 Td. Land, kaldet »Nørreris«, overtog den yngste Søn, Jens, min Farfar, Lynderupgaard, hvor han allerede fra han i 1867 blev gift med Karen Wandborg fra Trinderup – altsaa en Søster til hans Broder Mikkels Kone – og til dennes Hjemkomst fra Udlandet i 1870 havde boet for at bestyre Gaarden for Broderen. Da foruden min Oldemor ovre i Østfløjen ogsaa Mikkil Kieldsens Enke, Laura, var blevet boende paa Gaarden, hvor hun havde indrettet sig en Lejlighed i Midterfløjen, var der en Tid ikke mindre end tre Fruer Kielsen paa Lynderupgaard.

*

I mine Bedsteforældres Ejertid (1872–1908) fortsatte de gode Traditioner fra mine Oldeforældres Tid baade ude og inde. Min Farfar tilplantede Bakkerne Vest for Gaarden og skabte dér den c. 100 Td. Land store Plantage, som støder direkte op til Haven. Han fortsatte ogsaa den af min Oldefar paabegyndte Kultivering af de højtliggende Enge.

Gaardspladsen, som var den næststørste i Landet, idet den spændte over $4\frac{1}{2}$ Td. Land, begrænsede Farfar noget ved at flytte Bygningerne tættere sammen, hvorved den formindskedes med $1\frac{1}{2}$ Td. Land, hvad der naturligvis betød en stor Arbejdsbesparelse.

Var min Farfar en dygtig og myndig Leder af sin store Bedrift, var min Farmor en ikke mindre dygtig, myndig og statelig Husfrue. Jeg kan se hende for mig ude i Gangen foran Spejlet tage Kapothatten med de fine brede Silkebaand og Sløjfen, koket bundet paa venstre Side, af, og ud af en firkantet, blaa-

graa Papæske tage Kappen – af samme Model som den, man kan se paa Billeder af gamle Dronning Louise – af Fløjl og besat med fine hvide Kniplinger paa og sætte den paa Hovedet, inden hun gjorde sin Entré. Vi Børn fandt, at Ceremonien tog en evig Tid – vi ventede paa den Chokolade, som vi vidste var i Tasken. Farmor kan næppe karakteriseres bedre end Farfar har gjort det i nogle efterladte Optegnelser. Han siger her: »Paa Lynderupgaard forstod hun med Orden og Ro at styre den store Husholdning og med Finhed og Takt at hygge om Hjemmet. I den Tid vi var paa Lynderupgaard, vandt hun sig mange Venner, baade blandt Beboerne og i vor Omgangskreds, hun var en from, opofrende og gudhengiven Kvinde, besøgte og hjalp ofte de fattige og syge i Omegnen med Raad og Daad . . . Hun var god og fornuftig mod sine Piger, saa mange af dem, der have tjent under hende, ere nu dygtige og brave Husmødre paa Egnen . . .«.

Om Forholdet til min Oldemor, der i 22 af de 36 Aar, i hvilke mine Bedsteforældre ejede Lynderupgaard, boede sammen med dem, først i sin egen Lejlighed ovre i Østfløjen og i sine sidste Leveaar ovre hos dem, skriver Farfar, at det simpelthen var enestaaende.

Mine Bedsteforældre førte næsten udelukkende Familieselskabelighed. Efter min Oldemors Død blev Farfars Fødselsdag den 13. Juli den Dag, da Familien især samledes, en Tradition, der opretholdtes lige til hans sidste Fødselsdag i 1932, da han fyldte 90. Farfars Fødselsdag indledtes i min Barndom med, at vi, ofte i flere Vogne, kørte paa Besøg hos hans gamle Barnepige, en Skik, der vedvarede lige til hendes Død. Vi Børn var næsten stumme af Rædsel, naar den gamle sagde ikke blot »du«, men ogsaa »mi bette Dreng« til Farfar helt op i hans høje Alder. Hvor turde hun dog: »Mi bette Dreng« – til Farfar!

Den 13. Juli var en drøj Dag at komme igennem, rent madmæssigt set. Frokosten bestod f. Eks. af stegt Aal som varm Ret,

derefter et enormt koldt Bord, og endelig Chokolade med frisk-bagt Kringle!

En af de mest kendte Gæster udenfor Familien, der besøgte Lynderupgaard i mine Bedsteforældres Tid, var Malerinden Agnes Slott-Møller, som den sidste Sommer, de ejede Gaarden, malede, dels en Række Billeder af denne, dels et af sine mest kendte Folkevisebilleder: »Ebbe Skammelsens Brudfærd«.

Mine Bedsteforældres Husholdning var en rigtig gammeldags Landhusholdning, som vel alle større Gaarde havde det dengang. Man ikke blot slagtede og bagte – endog Rugbrød – men brygede, støbte Lys, kogte Sæbe og vævede Olmerdug.

Min Farmor og hendes Svigerinde paa Nabogaarden »Nørre-ris« kappedes om, hvem der kunde sammensætte de smukkeste Farver og Mønstre, som de selv satte an paa Væven, hvorpaa Pigerne – af hvilke hun havde 6–8 Stykker – naar de var færdige med deres Arbejde i Huset, blev sat til at væve Betrækkene færdige. Der skulde jo imidlertid ogsaa være noget i Betrækkene. Derfor blev Karlene i de lange Vinteraftener sat til at ribbe en vis Mængde Fjer. Naar den fastsatte Mængde var færdig, fik de et saakaldt »Ribbegilde«, d. v. s. et Maaltid bestaaende af Boghvedegrød og Klipfisk med Brændevin til. Andet indendørs Karlearbejde var at flette Dørmaatter af Halm og, for Røgternes Vedkommende, at binde Koste, hvortil de selv om Efteraaret skar Risene. Foruden Vævningen skulde Pigerne naturligvis ogsaa karte og spinde.

Resultatet af al denne Flid blev, at mine Forældre, da de i 1908 overtog Gaarden, formelig druknede i skønne Dyner. Jeg husker saaledes, at Mors eneste virkelige Bekymring ved Festen i Anledning af mine Bedsteforældres Guldbryllup i 1917, hvor hun havde 64 liggende Gæster i 3 Dage, var, hvor hun skulde gøre af det *overflødige* Sengetøj!!

Lysetøbningen blev ligesom Rugbrødsbagningen fortsat ogsaa i mine Forældres Tid. Den har jeg derfor i min Barndom selv

set paa. Lysestøbning var et sent Arbejde – man begyndte i Reglen Kl. 3–4 om Morgenen og blev ved til ca. 9 om Aftenen. Der kunde da af 130 Pund Talg være støbt ca. 1400 Lys af forskellig Tykkelse. De færdigstøbte Lys lagdes i aflange Kasser og toges i Forvaring af Husjomfruen, som uddelte dem til de forskellige, der skulde bruge dem, ligesom saa megen anden Uddeling sorterede under hende. Pigerne skulde have Lys til Brug inde, Kusken skulde have Lys til Vognlygterne, og Røgterne skulde have Lys til Staldlygterne. Naar vore forskellige Lærereinder var med til at støbe, morede det Far at prøve, hvor naive de var. Han raadede dem derfor til, hvis de vilde have tykke Lys, da at blive ved at holde Lyset i Talgen, naar det var blevet lidt tykt. Resultatet blev naturligvis, at den Talg, der allerede var størknet paa Vægen, smeltede, saa de sad tilbage med den bare Væge!

*

I mine Bedsteforældres Ægteskab var der tre Børn: To Døtre og, som eneste Søn, min Far, Kield Kjeldsen. Han gik i Skole i Viborg og lærte senere Landvæsen. Hans Breve til Forældrene fra denne Periode, da han vel var c. 20 Aar gammel, er fornøjelig Læsning. Især er der et Brev, som viser, hvor meget Tiderne har forandret sig. I dette Brev fortæller han, at han en Aften i et Selskab har truffet Egnens nye Dyrlæge. »Han er Venstremand«, skriver Far, »og han er ogsaa Fritænker, jeg talte ikke til ham!«

Da Far var færdig med sin praktiske Uddannelse, var han en Tid paa Lyngby Landbrugsskole og aftjente derefter sin Værnepligt ved Livgarden, som han hele sit Liv vedblev at føle sig nært knyttet til.

Under sin Soldatertid eller straks efter blev Far forlovet med Mor (en fjern Kusine til ham, Martha Kjeldsen (med j) fra Havnø ved Hadsund). Far var 2 Aar ældre end Mor, men født paa samme Dato, den 11. Oktober. Det fortælles, at deres For-

ældre allerede, da Mor laa i Vuggen, for Spøg talte om, at den lille Kiold maaske kunde blive et passende Parti for hende, en Historie, der gav Anledning til, at et Interview med Mor for nogle Aar siden i Ugebladet »Landet« lanceredes under Overskriften »Forlovet i Vuggen«!

Da Far og Mor var blevet gift, fik de Elstedgaard ved Aarhus, og unge og glade, som de var, kom de hurtigt til at spille en Rolle i Aarhusegnens Selskabsliv, ikke mindst det, der havde Tilknytning til Ridesporten. Mor saa statelig ud til Hest, i Dame-saddel selvfølgelig og med rundpullet, sort Hat ombundet med hvidt Slør.

Det muntre Liv paa Elstedgaard, hvor begge mine Brødre og jeg er født, skulde kun vare en halv Snes Aar. Pligtopfyldende og personlig dygtig, som min Farmor var, slog hendes Kræfter ikke til til at drive den store Husholdning paa Lynderupgaard, og mine Bedsteforældre besluttede derfor i 1908 at overlade Gaarden til Far. De købte en Villa i Viborg og flyttede derop, hvor deres Døre altid stod aabne for os Lynderupgaardere, naar vi kom til Viborg.

Det første Aar blev mine Forældre boende paa Elstedgaard og drev Lynderupgaard ved Bestyrer, men i 1909 flyttede de definitivt dertil. Det blev derfor Lynderupgaard og ikke Elstedgaard, der for mine Brødre og mig kom til at staa som vort egentlige Barndomshjem.

*

En stor Gaard vil næsten altid ligesom et Skib føles som en lille Verden for sig, i højere Grad jo mere ensomt Gaarden ligger – Lynderupgaard føles næsten som et helt lille Australien, saa afsides ligger den. Afsides fra hvad? Fra fremmede Mennesker? Ja, men gør det noget, naar man som her lever midt i den vidunderlige jyske Natur og omgivet af en enestaaende trofast og brilliant Befolkning.

Fra Sognevejen fører en kort Allé, »Vasen«, ind til Gaarden.

Over Avlsgaardens toppede Brolægning mellem den gamle Bindingsværks Hestestald til venstre og Laden til højre, med Møddingen – der er endda to af dem – efter gammel landlig Skik midt paa Gaardspladsen og bag dem Staldene, kører man op mod den statelige, hvide Hovedbygning i to Stokværk med det berømte grønne Bindingsværk, det høje Tag i en dejlig dybrød Farve og omgivet af brede Voldgrave. Over Vindebroen, der ikke mere er nogen rigtig Vindebro, men en Dæmning mellem to Dele af Voldgravene, naar man ind i Porten midt i Huset, hvorfra der er Indgangsdøre til begge Sider til hver af de to Lejligheder, en i Vestfløjen og en i Østfløjen. Baade udenom selve Porten og omkring disse Indgangsdøre er der en smukt udskaaret bølgende »Bort« i Træ.

Midt i Borggaarden, der mellem de tre Fløje aabner sig mod Syd, staar et stort Trækar, »Postkarret«. Paa en Egetræsstolpe midt i dette sidder et Malmhoved med fire Ansigter, fra hvis Munde det friske Vand, der ledes ind fra Kilderne i de mange Bakker omkring Gaarden, vælder frem Dag og Nat, Sommer og Vinter, altid med samme Temperatur, nemlig + 6 Grader. Forskellige Steder, bl. a. hos Trap, hævdes det, at det er det bedste Vand Nord for Flensborg!

Postkarrets Hoved, der antages at være Danmarks ældste »Vandkunst« og ældre end Springvandet paa Gl. Torv i København, har været Model for Springvandet paa Torvet i Den gamle By i Aarhus, der blot ikke har nær saa kønne Forhold, idet Stolpen dér er altfor høj. Det ærgrede mig eller rettere morede mig altid at høre Turister, der saa Springvandet paa Lynderupgaard sige: Aah, det er vel lavet efter det i Den gamle By i Aarhus? Nej, mine Herskaber, det er omvendt!

Ind mod Gaarden er Hovedfløjen delvis beklædt med ægte Vin. Det er dog kun de færreste Aar, Druerne bliver modne og kun saa faa, at man kan faa lidt at gnaske paa, naar man sidder i Gaarden en Sommeraften og smaasnakker og lytter til Spring-

vandet, som giver en ganske ejendommelig og for os, som er vant til den, ogsaa ganske vidunderlig Stemning.

Af Vestfløjen er en Del ny, bygget af Farfar, men til Gengæld er en anden Del, den allerældste, saa gammel, at den er opført af Kampesten. Det menes, at denne Del af Gaarden maaske er en Rest af det »Stenhus«, der efter Tidens Skik maa antages at have været en Del af Anlægget paa det ældste Lynderupgaard, og er blevet staaende efter Branden i 1534. Denne Del af Bygningen har Kirkevinduer og støttes af en Stræbepille, som dem man ser ved mange Kirker. Den har sandsynligvis været Huskapel, i den Tid, da Gaarden hørte under Viborg Bispestol – den har nu i mange Aar været Køkken!

Østfløjens Gaardside har været Baggrunden for Agnes Slott-Møllers Maleri »Ebbe Skammelsens Brudfærd«. Trappen, som Ebbes Moder træder frem paa, er Trappen op til Bygloftet, saaledes rimeligvis kaldet, fordi Tiendekornet, som Bønderne endnu i min Barndom afleverede til Far i hans Egenskab af Kirke-ejer, opbevaredes der, og Hesten, Ebbe Skammelsen sidder paa, er en af Gaardens jyske Heste. Naar man ved, at det var Gaardens daværende Husjomfru og Forvalter, der laante henholdsvis Moderen og Ebbe deres Træk, er det interessant at konstatere, at det mere er Klæderne end Typerne, der har forandret sig.

*

Fru Slott-Møller var i det hele taget meget betaget af Lynderupgaard og siger i sin Bog »Folkelivsbilleder«: »Hvor jeg dog befinder mig næsten ubegribeligt vel her, alt er Folkevis, jeg maler hele Dagen igennem, som en sulten Sjæl bænket ved et rigt Bord tager mit Øje for sig af Retterne, med en Appetit, der gerne gad sætte hele Herligheden til Livs paa een Gang.«

Lynderupgaard er som sagt nu hvid med lyst, grønt Bindingsværk. Da Murfyldningerne imidlertid er af Munkesten, har Gaarden rimeligvis oprindeligt været rød og Bindingsværket naturfarvet Eg. Saaledes er det endnu paa Østfløjens Haveside. Mange

finder, at denne Del af Gaarden er den smukkeste. Jeg kan nu bedre lide de hvide Mure med det lyse, grønne Bindingsværk. Det lille Stykke Jord ovre mod Øst mellem Huset og Voldgraven omdannede Mor i sin sidste Levetid til en lille Blomstehave. Staar man her en Sommermorgen og ser ud over Voldgraven med de snadrende Vildænder og udenfor de solbeskin-nede Enge med Heste og Kreaturer og bag dem det lille Glimt af den blaa Fjord, forstaar man, at Kong Valdemar var parat til at give Pokker i Paradis, naar blot han maatte beholde sit elskede Gurre!

*

Voldgravene gaar helt rundt om Hovedbygningen, der saaledes ligger paa en Ø. Fra Østfløjen førte i gamle Dage en Bro over til den anden Side af Voldgraven. Selve Haven eller Parken, som man vel nu vilde kalde den, med dens c. 12 Td. Land, er den eneste større Løvtræsbevoksning paa Egnen og derfor et yndet Tilholdssted for Fugle. Ingen Steder mindes jeg at have hørt saa megen Fuglesang som i Haven paa Lynderupgaard.

Ja, hvor man dog tit er gaet Turen ned gennem »den lange Gang« med Familien, med sig selv eller med Gæster. Her passerer man ved Plænen et lille Havehus, »Bellevue«. Det er bygget af Farmors Mor, gamle Fru Wandborg fra Trinderup. Hun tog sin Kusk, Heste og Vogn og kørte rundt til sine 4 Døtre, som alle var gift med Landmænd, og byggede sammen med Kuskens et saadant Havehus til sine Børnebørn hvert Sted. Huset er saa stort, at der med Lethed kan være 7–8 voksne Mennesker derinde. Min Broders lille Pige har mange Gange budt paa fine Traktementer dér.

Mellem Træerne bag »Bellevue« er der i det tidlige Foraar et Mylder af Vintergækker, senere bliver de efterfulgt af ligesaa mange Anemoner. Kun vilde Blomster findes i denne Del af Haven, Træerne er saa gamle, at vi som Børn aldrig maatte

gaa i Haven i Storm, et Paabud man forstod, naar man efter Stormen kom ned og saa, hvad der kunde ligge af svære nedfaldne Grene, ja, undertiden hele væltede Træer.

Den første Bænk, vi møder, er »Jomfrubænken«. Her holdt vi »Sneglevæddeløb« – det er et Væddeløb, den engelske Kongefamilie burde lægge sig efter – her segner de arme Dyr ikke af Overanstrengelse! Man maa derimod væbne sig med Taalmodighed, for Dyrene kan godt strejke og ikke gide flytte sig ud af Flækken i en Dags Tid!

Man skal ikke regne med at faa Plads paa Jomfrubænken Kl. 12 Nat, den er da optaget af en Jomfru, klædt i Hvidt, som sidder med et Barn paa Skødet. Oppe i Gaarden færdes der baade Præster og Hunde Kl. 12, saa Spøgelser er der nok af!

Lidt længere nede i Haven ligger to aabne »Marker«, hvor Grøntsagerne dyrkes, og endelig naar vi saa ned for Enden af Havegangen, »Verdens Ende«, er der nogle, der mener, det er!

Her staar paa det gamle Dige, der afgrænser Haven fra Engen, en Række ældgamle Ege. De siges at være plantet i Kvægstestens Tid over døde Stude, der blev begravet langs Diget. Fra den Bænk, der staar oppe paa Diget, har man den skønneste Udsigt over Engene og Fjorden med Vorde Bakke og Hjarbæk paa den anden Side.

Fjorden kan ligge saa spejlblank, at alt ses to Gange, og saa stille kan der være, at man med Lethed kan høre Toget rasle over Broen ved Kjølsen. Det var saadan en Dag, at gamle Biskop Poulsen, da han fra Toget saa ud over dette Landskab, uden at tænke paa, at der i Kupeen sad nogen, der havde med Lynderupgaard at gøre, betaget af dets fredfyldte Skønhed udbød: »Dette kunde være Paradisets Kyst!«

Selvfølgelig kan Fjorden ogsaa vise sig fra den krasbørstige Side. Med Vinden i Nordvest kan der komme saa meget Vand ind, at »Vandene kommer«, som det populært hedder, saa Billedet helt forandres. Fjorden bliver da næsten dobbelt saa bred,

som den plejer at være, ja, ligner næsten et skummende, fraadende Hav, og Engene bliver tilsvarende smallere, ja, enkelte Gange har Fjorden gaaet helt op til Havediget, hvad jeg dog kun har set een Gang.

Fra Haven plejer man i Reglen at gaa en Tur op gennem Plantagen og maaske gøre en Afstikker ud til Tørrebakken, hvor Vasketøjet i mine unge Dage, før Centrifugens Tid, endnu kørtes op og lagdes til Tørring paa den stive Lyng og »blegedes« ofte i mange Dage, uden at nogen drømte om at stjæle det.

*

Fra Plantagen gaar Turen hjem over »Kartoffelhøjen«, hvorfra man kan se Fjorden til begge Sider og konstatere, at Lynderup faktisk ligger paa en Halvø. Her er vi højere oppe end Kirken. Paa den anden Side af denne ligger Møllebakken. Paa denne stod der tidligere en Mølle og et lille Hus, hvor gamle Søren Møller boede. Da han var blevet gammel og Møllen og Huset skulde nedlægges, talte Far med ham om disse for Søren temmelig intrikate Spørgsmaal, men da han mærkede, hvad Vej Vinden bar, sagde han kategorisk: »A' gør Dælen brækkemæ kun jen Flyt, og det er fra den jen Bak' til den aan«. Den »aan« var Kirkebakken. Far gik, en Erfaring rigere, og Søren blev til sin Død i Møllehuset, tilfreds med sin beskedne, men for ham saa kære Bolig, et Eksempel – som saa mange af hans Slags – paa Rigtigheden af den latinske Sentens, der staar skrevet paa Væggen i min Bank: *Beatus qui sua sorte contentus* (Lykkelig den, der er tilfreds med sin Skæbne).

Paa Hjemvejen kigger vi ind i Kirken, der menes at stamme helt fra Valdemarernes Tid. Taarnet, hvis øverste Del er af Bindingsværk, er dog af nyere Dato – det bærer Aarstallet 1738. Inde i Kirken staar det før omtalte Monument, som H. H. Lichtenberg lod opsætte over Magdalena Catharina Juulson, og i Nord indrammet i Korvæggen Relieffet over Stygge Rosenkrantz og hans Hustru.

For Enden af selve Kirkerummet er et lille Pulpitur. Her sad Kielsen'erne fra Lynderupgaard altid i gamle Dage. Senere fik Orglet sin Plads deroppe, og vi flyttede ned i Kirken, hvor Farmor altid sad paa 2. Bænk paa »Spindesiden« og Farfar paa »Sværdsiden« lige under Prædikestolen. Her overgik der ham under en tidligere noget ejendommelig Præst, som bl. a. var meget slem til under Prædikenen at virre med Hovedet, det pudsige, at Præsten »virrede« saa kraftigt, at Præstekraven faldt af ham og lige ned paa Farfars skaldede, andægtigt (eller maaske lidt slumrende) bøjede Isse. Farfars Hoved fandt i en forbløffende Fart sin Plads, og Præsten fortsatte sin Prædiken uden at tabe Traaden – naa, han havde jo ogsaa tabt nok!

Udenfor Kirken hilste man med et Nik eller et Haandtryk til alle Sider, ja, der findes endnu Folk, som har tjent under Farfar og Farmor. Her i København farer Folk afsted i en flyvende Fart til Sporvogne eller Busser, uden at hilse paa nogen, for der er ikke mange, der kender hinanden. I Lynderup derimod har vi alle god Tid og kender alle hinanden.

Inden vi forlader Kirkegaarden, plejer vi at standse et Øjeblik ved Kielsen'ernes Familiegravsted med de mange ensartede flade Liggester, Oldeforældrenes, Bedsteforældrenes og nu ogsaa mine Forældres. Inde i Baggrunden staar der nogle smaa rørende Mindeplader over de Børn, min Oldemor mistede som smaa, og som hun sørgede saadan over, at hun som gammel Kone sagde, at hun ikke kunde græde mere, fordi hun havde brugt alle sine Taarer.

Far og jeg lagde altid efter Mors Død vore Rideture om ad Kirkegaarden. Det er maaske nok ikke det Sted, hvor Heste færdes mest og maaske er det heller ikke helt passende, men vi vidste, at Mor, der elskede Heste, vilde have været glad for disse Besøg. Far sagde altid, naar vi holdt ved Mors Grav: »Hvor vil jeg glæde mig til, at Du og »Den brune« ogsaa skal komme og besøge mig, naar jeg engang skal ligge her«. »Den brune« vidste, at den skulde staa med Hovedet smukt bøjet og Front mod Gravene. Et Par

Gange har jeg maattet staa af og finde en Skovl for at faa fjernet dens Visitkort. Vor gamle Ringer sagde altid: »Rid De bare, Fru Brüel, jeg skal nok rive efter Dem«. Mangen en stille Sommeraften, naar Solen er ved at blive ringet ned, har man gaaet en Tur over Kirkegaarden og har bl. a. forsøgt sig som Ringer, men hvis man tror, det er let, tager man Fejl! Det Hele bliver altfor let til lutter Bedeslag!

Her er mange Grave foruden vore Familiegrave at se til. De mange, som har tjent paa Gaarden, har næsten alle deres Grave her. Der er Kusken Jens Vinstrup og hans Mett' Mari', vor gamle Staldkarl Thomas og Snedkeren helt fra den Tid, da Gaarden havde sin egen Snedker – naar noget paa Gaarden er oversolidt, ja uforgængeligt, siger vi altid: Det er noget af Mathi's Niensens!

Jeg er ved disse Besøg paa Kirkegaarden ofte kommet til at tænke paa, hvad vor nuværende Ambassadør i London engang sagde til mig, da vi talte om hans forskellige Poster: »Ja, og saa ender det hele dog paa Snøde Kirkegaard«. Her er det Lynderupgaard, alle disse herlige Mennesker har været knyttet til, og Lynderup Kirkegaard, de er endt paa.

Saa gaar vi ned ad Stien forbi et Par Daglejerhuse, hvor der bor forskellige af Gaardens Folk, bl. a. Gartneren Marinus, af alle kaldet »Nar'mark«, fordi han for c. 45 Aar siden kom ude fra Rinds *Nørremark* – som Folk, der vil være fine paa det, endnu kalder ham, men hvor lyder dette *Nørremark* dog affekteret imod det djærve jyske »Nar'mark« – og saa er vi tilbage ved Gaarden, af hvis Liv vi nu skal prøve at give nogle Billeder.

*

At skildre Livet paa Lynderupgaard i mine Forældres Tid, saa det kan forstaas af Folk, der ikke har kendt dem, er ikke muligt uden at fortælle lidt om disse to usædvanlig helstøbte og særprægede Personligheder.

Far og Mor var af Interesser højst forskellige – samtidig med at de havde en Mængde Interesser fælles. Mor var den i Familien,

som holdt Kunstens Fane højt. Mormor, født Fribert, havde tidligt indpodet hende aandelige og kunstneriske Interesser. Mor var interesseret i Malerkunst, Theater og – først og sidst – i Musik. Hun gennemgik som ung Pige Musikkonservatoriet. I mange Aar var »Nationaltidende« og »Berlangeren« Mors daglige »aandelige Føde«, som vi sagde. Her kunde hun følge, hvad der udkom af Bøger, og hvad »Theatret« havde paa Repertoiret, jeg siger udtrykkeligt »Theatret«, for Mor anerkendte overhovedet ikke, at der fandtes andre Theatre end »det kongelige«. Før Mor tog paa sine aarlige Københavnerture, skrev hun i god Tid til »Theatret«, om de ikke i de Dage, hun var derovre, kunde give den eller den bestemte Forestilling, og da Mor paa en eller anden vidunderlig Maade var »gaaet op for dem« paa Teatret, fik hun ofte sine Ønsker opfyldte.

Allermest var Mor dog i sit Es, naar Huset var fuldt af spillende Mennesker. Hun elskede især Sammenspil, og Professor Henry Holst fra London og hun har ofte moret sig vidunderligt sammen. Hvis der var spillende Gæster nok til, at der kunde blive en 8-hændig paa de to Flygler, der indtil jeg blev gift og fik det ene af dem, stod i Dagligstuen, behøvede Far blot at sige: »Skal I ikke trave de to Sorte?« før Spillet var i Gang. De spillende – ofte mange forskellige, men altid med Mor som »Første Stemme« – kunde være uenige om mangt og meget, f. eks. om Tempoet. Saaledes husker jeg, at en af de spillende engang, da vi sad midt i Menuetten i Mozarts Es-Dur Symfoni, stormede hen til Døren og med Knytnæven hamrede den Takt, hun mente var den rigtige, paa denne.

Med sine aandelige Interesser forstod Mor imidlertid at forene det praktiske, som det paa en Maade, jeg aldrig glemmer, fremgaar af det Syn, jeg saa en Morgen før 7, da jeg kom ned og fandt Mor i et kæmpestort, tærnet Forklæde med en mægtig Kniv liggende foran sig paa Flyglet, spillende Brahms F-Moll Sonate, som hun lige havde indforskrevet fra Wilhelm Hansen: Hun ventede paa

at skulle ned i Kælderen og skære en nyslagtet Gris ned! Dette Arbejde udførte Mor altid personligt, men jeg har aldrig set hende f. Eks. røre i en Gryde, det havde hun Jomfru og Kokkepiger til.

Side om Side med sine aandelige Interesser havde Mor særlige Anlæg m. H. t. Bedømmelse af Heste og Forstand paa Dyr i det hele taget. Far beklagede sig engang over, at en eller anden, iøvrigt rask, Stud ved Indbindingen om Efteraaret stod og brølede og blev magrere og magrere. Mor foreslog da at slaa den løs, saa man kunde se, om den eventuelt havde en Kammerat i Stalden, den hellere vilde staa hos. Næppe var Studen slaaet løs, før den foer ned fra sin Baas og efter nogen Søgen løb op i en anden, hvor den øjeblikkelig faldt til Ro hos sin gamle »Sluf«.

Paa Heste havde Mor saa god Forstand, at hun f. Eks. altid til Dyrskuerne af Bedømmelseskomiteén blev opfordret til at komme med i »Ringene«. Hun var – ligesom Far – Beundrer af og Forkæmper for den jydsk Hest. Intet Under derfor, at Billedhuggerinden Anne Marie Carl Nielsen, da hun skulle modellere den jydsk Hest, tog Ophold paa Lynderupgaard, og da hun senere modelerede »Høvdingen«, til Tak for dette Ophold sendte mine Forældre en lille Afstøbning af den. Den staar nu hos mig, og glæder mig daglig.

Mor havde paa samme Maade som begge sine Forgængere den, ikke mindst for en Landhusmoder, uvurderlige Evne at kunne holde Piger. Medvirkende hertil var ikke blot hendes Godhed for dem, hun havde i sit Brød, men ogsaa hendes Organisationstalent. Takket være dette forstod hun at lægge Arbejdet saaledes til Rette, at hendes Piger følte det som en Leg, ligesom hendes udprægede Retsindighed bød hende at lade den Tid, de indvandt ved at skynde sig, komme dem selv til Gode. En af hendes mangeaarige Piger udtrykte engang overfor mig, at Mors Hemmelighed bestod i, at hun aldrig underkendte sine Pigers Menneskeværd, og naar en Fejl var begaaet og paataalt, aldrig bar Nag, men betragtede den

som en ekspederet Sag, som man ikke mere vendte tilbage til. Fra Køkkenet lød i Mors Tid kun Latter og Sang.

Mor vaagede nøje over »Moralen« mellem de mange unge Forvaltere, Landvæsenselever, Husjomfruer, Lærerinder og Husholdnings elever, der gennem Aarene var i hendes Brød, en Opgave, der lettedes hende ved den Fortrolighed, de fleste af dem viste hende ogsaa i Hjerteanliggender. Med mange af dem vedligeholdte Mor Forbindelsen i Aarevis gennem en omfattende Korrespondance.

Mange har fundet hinanden paa Lynderupgaard – Karle og Piger i flere Generationer, men ogsaa f. Eks. Forvaltere og Husjomfruer.

Forvaltere, Lærerinder, Landvæsenselever og Husholdningselever, ofte Familie eller Venners og Bekendtes Børn, var »inde«, dvs. at de spiste med Familien og sad med i Dagligstuen om Aftenen, hvor deres Nærværelse mange Gange har reddet een fra en »Balle« af Far eller forhalet dens Aflevering, til de havde trukket sig tilbage. Netop fordi de saaledes deltog i Familiens Hverdag, fik de et Indtryk af det Liv, der, nøjsomt, trods gode Kaar, levedes paa Lynderupgaard. Der foreligger talrige Vidnesbyrd om, at disse Indtryk, for det overvældende Flertal af de unge, der helt eller delvis har faaet deres Uddannelse paa Lynderupgaard, hører til deres bedste Minder. Naar man møder nogle af dem, er det som om alle de mellemliggende Aar er sporeløst forsvundet, naar de begynder paa deres: Kan De huske? Kan De huske? Og man husker det hele, alt bliver paany lyslevende for een.

Medens Mors administrative Dygtighed først og fremmest bestod i Gennemtænkning og Planlægning af det, der skulde ske, var Far et udpræget Handlingsmenneske. Han var en »Gaa-Paa'er«, udrustet med en straalende Vitalitet og en uimodstaaelig Charme, der udfoldede sig destomere jo større Publikum, han havde. Hans Forstand var førsteklasses, men rent praktisk indstillet. Dette gav sig et karakteristisk Udtryk, da han engang ved et Møde i Handels-

banken i Viborg, hvor han var landbrugskyndig Tillidsmand, opsummerede en teoretisk Diskussion om Bankpolitikens forskellige Sider med at sige: »Opgaven er nem og overskuelig: Vi skal have den højst mulige Rente af de Penge, vi har staaende i Banken, vi skal betale den lavest mulige Rente af de Penge, vi laaner, og vi Aktionærer skal have det størst mulige Udbytte. Hvis De, Bankdirektør, tilmed kan faa en ordentlig Tantieme paa den Administration, er alt i Orden!«

Far kunde buldre forførdeligt, men det var ikke saa slemt ment. Det vidste Folkene ogsaa godt. Hans Evne til at holde Folk var i Virkeligheden lige saa god som Mors. Afgørende herved var for dem begge, at de aldrig betragtede Forholdet til Folkene blot og bart som et Kontraktsforhold, der gav dem visse Rettigheder og Pligter, men som et Samlivsforhold: Rethaveriske og smaalige var de mindst af alt.

Den gensidige Beundring var et karakteristisk Træk i mine Forældres indbyrdes Forhold. Mor kunde godt se, at Far nu og da kunde være lidt for »frisk«, men forblev til sin sidste Dag betaget af hans uimodstaaelige Charme. *Hans* Beundring for *hende* var derimod simpelthen kritikløs – alt hvad »vor Mor« sagde var rigtigt, og alt, hvad hun gjorde, velgjort!

Foruden som Hustru, Kammerat og Medarbejder beundrede han *hende* ogsaa som Repræsentant for en Verden, som han hele sit Liv forblev fremmed overfor – hun var, som det engang blev sagt i en Tale for *hende*, »Kulturens Gesandt ved hans Hjertes Hof«. Naar Far f. Eks. bad Mor om at spille, var det ikke for at høre det eller det – for skønt han, uden at være udøvende, var musikalsk, laa hans musikalske Smag paa et helt andet Plan end *hendes* – nej, det var for at høre »vor Mor« spille.

*

Mine Forældres største fælles Interesse var Lynderupgaard. Den var deres Livs egentlige Indhold. Det kunde undertiden give sig ligefrem pudsige Udslag: Engang da Far og Mor talte om en Per-

son, som de begge kendte, men som Mor gav Udtryk for, at hun havde et halvvejs ubehageligt Indtryk af, sagde Far: »Jamen, han har været paa Lynderupgaard«. Da udbrød Mor omgaaende: »Aah, ham, jamen det var jo en vældig flink Mand« – og vi morede os over, at den Kvalifikation hos den paagældende at have besøgt Lynderupgaard pludselig totalt havde forandret Billedet af ham i Mors Erindring!

Var Far og Mor saaledes rørende enige med Hensyn til deres Kærlighed til Lynderupgaard, gjaldt det samme den Opfattelse, at en Gaard, der gennem saa lang Tid er gaaet i Arv fra Fader til Søn, er noget man som Ejer har tillaans i sin »Regeringstid«, for derpaa at overgive det til den næste Generation, ligesom man selv har overtaget det for at beskytte denne Skat i sin Levetid. Og er der ikke noget om, at man bør passe bedre paa andres Ting, ligesom være mere forsigtig med dem, end man er med sine egne? Denne Samvittighedsfuldhed overfor betroet Gods er Grunden til, at saa mange Slægtsgaarde trods alt er blevet i samme Families Eje – om Gaarden saa er lidt større eller mindre, har ikke det bitterste at sige: Følelsen er den samme.

Far fik efterhaanden mange forskellige Hverv, som han gik op i med Liv og Sjæl. Han var Medlem af Sogneraadet i 20 Aar, Medlem af Overvoldgiftskommissionen vedrørende Handel med Husdyr, Næstformand i Hedeselskabets Repræsentantskab, Formand for Plantageforsikringen, Formand for Viborg Amts samlede Hesteavlforeninger, Formand for Viborg og Omegns Tolvmandsforening og en Tid Medlem af Tolvmandsforeningernes Hovedbestyrelse og Næstformand i Viborg Amt Garderforening m. m.

Hans Skrivebord vidnede om alt det, han var inde i: Ringede Telefonen, og Far skulde finde noget paa Skrivebordet, brugte han altid det Udtryk: Lad mig lige gaa ind og være »Gravhund« – og saa ledte han, saa Papirerne stod ham om Ørerne, som Jord kan staa om Ørerne paa en ivrigt gravende Gravhund.

Fars Position paa Egnen førte naturligt med sig, at han nu og

da tog Initiativet paa forskellige Omraader, saaledes f. Eks. til en Dekoration af en eller anden af Egnens Folk, der saa ud til at være blevet glemt paa de Steder, hvor sligt afgøres. Da Far engang havde faaet skaffet en af de sidste Veteraner fra 64 Dannebrogskorset og skulde fremstille ham for Stiftamtmanden, hvor han skulde have Korset overrakt, spurgte Stiftamtmanden venligt den Gamle, hvilken Træfning han havde været med til i Krigen, hvortil Veteranen, om hvis krigerske Bedrifter Far maaske ikke helt havde erkyndiget sig, svarede: »Ja, te' A var da me' paa Retiraden!«

Med sin Evne til at gribe en Situation skaffede Far senere den samme Veteran Begravelse med militære Æresbevisninger. Netop som han skulde gaa til Begravelsen, kom en rideinteresseret Officiant fra Garnisonen i Viborg kørende ind i Gaarden for at bede om et Bidrag til en Rideforening. Far sagde da: »Skal vi gøre en Handel? De faar 100 Kr. til Deres Forening, og til Gengæld gaar De med til Begravelsen og taler ved Graven paa Hærens Vegne.« Som sagt saa gjort: Officianten traadte frem ved Graven med Huen under Armen, som det sig hør og bør, og sagde nogle smukke Ord paa Hærens Vegne. Familien var rørt og beæret, og Officianten fik de 100 Kr. til sin Rideforening.

Det Spørgsmaal om »Magtfordelingen«, der spiller saa stor en Rolle i mange Ægteskaber, tror jeg ikke voldte større Vanskelighed i mine Forældres: Far var inde i alle Mors »indendørs Arbejder«, ligesom hun var inde i alle hans »udendørs«, men kom det endelig til en »Magtprøve«, var det vistnok i Reglen Mor, der gik af med Sejren, ikke fordi hun med sit stille Væsen paa nogen Maade »regerede«, tværtimod, men fordi Far respekterede hendes kloge Omdømme og forstod, at hendes sikre Instinkt ikke stod tilbage for hans gode Forstand, og navnlig fordi han vidste, at hun med sine Raad aldrig forfulgte andet Maal end hans sande Bedste. Deres Kærlighed til hinanden var enestaaende og varede uforandret – blot forædlet og uddybet – ved i de 48 Aar, det forundtes dem at leve ved hinandens Side.

Rammen om mine Forældres Liv var for de sidste næsten 40 Aars Vedkommende Lynderupgaard. Dennes Ydre har vi allerede hørt om. Om dens Indre er der ikke saa meget at fortælle. Det i og for sig store Hus har ikke nogen særlig god Lejlighed, fordi Porten deler Stueetagen. Far og Mor boede i den vestlige Del af denne, hvor der er to smukke Stuer, der begge gaar helt igennem Huset, og bag dem et lille Kontor samt i Sidefløjen Spisestuen, hvor vi kunde spise op imod 30.

Fra Stuen fører en enkel, men smuk hvidskuret Egetræstrappe op til første Sal, om Lørdagen, naar den var vaad efter Skuringen, belagt med Aviser for at holde sig fin til Søndag. Fra Trappeafsatsen er der Indgang til Soveværelserne, hvor der i det ene findes et smukt udskaaret Vindue, som Nationalmuseet mener stammer fra Christian d. III's Tid og som dermed skulde være den eneste af de originale Karme, der er tilbage paa Gaarden.

Fra Trappeafsatsen fører »den lange Gang« hen til Salen med Indgang til Gæsteværelserne mod Nord og Vinduerne mod Syd ud til Borggaarden. Denne Gang med sit mørkebrune Bjælkeloft, sine hvidkalkede Vægge og sit hvidskurede Gulv med den brede, røde Løber er næsten det mest herregaardsagtige ved Beboelsen.

For Enden af den lange Gang ligger Salen, ogsaa den har Bjælkeloft og hvidskuret Gulv. Salen gaar helt igennem Huset med Vinduer baade mod Nord og Syd, og her gaar Bindingsværket igennem, saa det ogsaa ses indefra. Paa Salen kan der spise 90 til Middag, men til en Gardersammenkomst – et Kaffearrangement, som kræver mindre Plads – har vi engang været 102, men da sad man ogsaa tæt!

Salen ligger over Porten, og paa den anden Side af den er vi derfor i Østfløjen. Her ligger flere Gæsteværelser med fint udskaarne Barokdørkarme med smukke gamle haandsmedede Dørplader og Haandtag. Ad en smuk Egetræstrappe med udskaaret Gelænder kommer man ned i Østfløjens Stuelejlighed, der væsentligt bestaar af en Havestue og en stor Dagligstue, Blaastuen,

med Vinduer til begge Sider. Fra denne kommer man ud i en Entré svarende til den paa den anden Side af Porten, og saa er man Huset rundt.

*

Om man vil kalde det Liv, der levedes i disse ydre og indre Omgivelser, for Herregaardsliv, ja, det kommer an paa, hvad man forstaar ved et saadant. Vel kunde der festes hjemme – festes stort endda – og vel kom der mange Gæster, men det var dog naturligvis først og fremmest Hverdagen, den nøjsomme og arbejdssomme Hverdag med Folkene, Naturen og Dyrene, der prægede Livet paa Lynderupgaard.

Far og Mor var tidligt oppe. Det første Maaltid, Øllebrøden, indtoges før 7. Derpaa gik Far ned i Stalden, hvor han altid var tilstede, naar Forvalteren satte i Arbejde, men uden at blande sig i det, for ikke at svække Forvalterens Autoritet overfor Folkene. Arbejdsplanen var drøftet i Forvejen mellem Far og Forvalteren. Derefter gik Far den første Tur gennem Staldene og hentede derpaa Mor. Sammen gik de saa Haand i Haand ned gennem Haven med de morgenglade Hunde legende omkring sig, Far i Reglen et halvt Skridt foran Mor. Det var paa disse Ture – vilde jeg næsten tro – at Dagens Program blev lagt.

Naar de kom hjem, kunde de ligefrem juble over alt det, de havde oplevet paa Turen gennem Haven, hvor de havde siddet og nydt deres dejlige Ejendom paa Bænken paa Diget. Naar de kom hjem, spistes der »Frokost« – Kl. 8½ – og Kl. 12 spistes der til Middag. I det daglige var Maden ens over hele Linien, som oftest »stiv« Middagsplan. Der var 3 Spisesteder: Spisestuen, Folkestuen – og Svendestuen, hvor Gartner, Kusk, Piger og eventuelle Haandværkere spiste.

»Stiv Middagsplan« har mange Fordele, baade økonomisk og paa anden Maade. Som et Eksempel paa de sidste kan jeg nævne, at da der engang var Uenighed om, hvilken Dag nogle Gæster havde været til Middag hos os, afskar min Mand al Diskussion

ved at sige: »Det var en Onsdag!«, og da Mor forundret spurgte: »Hvor kan Du dog vide det saa sikkert?« svarede han omgaaende: »Jo, for vi undgik en Grød paa dem!«

Spisevanerne var overhovedet spartanske, f. Eks. maatte man aldrig spise Smør paa Brødet til noget, der havde siddet paa en Gris, og endnu den Dag i Dag kan jeg aldrig spise Paalæg paa Sigtebrød – hvad der ogsaa var forbudt – uden en Bemærkning om, at det vilde Far og Mor ikke have syntes om!

Der blev altid holdt »Mørkning« hjemme, dvs. at der sjældent blev tændt Lys, før vi skulde spise Kl. 6 $\frac{1}{2}$. Folkene fik bl. a. Kl. 6 kogt Mælk, hvori de brækkede Rugbrød. Denne Ret, »Supper« holdt Far og Mor saa meget af, at der ofte i Mørkningen blev serveret en Portion for dem. Prøv det – men det *skal* spises i Mørkningsstemningen, ellers bliver Nydelsen ikke den rigtige! Mørket i Stuen blev tættere og tættere, tilsidst var Fars glødende Cigar det eneste som lyste, alt imens man sad og hyggede sig med lidt Smaapassiar.

Trængte vi som Børn til et ekstra »Foder« om Eftermiddagen, tyede vi ind til Husholdningseleven, hvor vi om Vinteren satte os i hendes Tørvekurv op ad Kakkelovnen og spiste en Sigtemellemmad. Naar hun var en venlig Sjæl, vankede der i Smug Puddersukker paa Maden, noget, som ellers kun hørte til om Søndagen. Det syntes en gammel Tante til os var *for* spartansk igen og sendte os derfor hver en Pose fyldt med Sukker. Jeg kan se disse Poser for mig med de paasyede røde Navne: Jens, Per, Karen. Indholdet var kun til at bruge i Utide. Selvfølgelig var Helligdagene Hviledage for Poserne!

Naar Far og Mor havde været i Viborg, kunde Far – aldrig Mor – dog nu og da have et eller andet med hjem til os Børn, men Overdaadighed var der ikke Tale om: Det var f. Eks. Lakridskonfekt eller – naar det kom højt – en Appelsin, som i Reglen skulde deles mellem alle, der om Aftenen var samlet om det runde Bord i Dagligstuen, ofte 5–6 Personer. Var vi flere til

at dele, blev Stykkerne blot færre – eller mindre: Eet Stykke Appelsin kan nemlig aldeles glimrende deles i baade 3 og 4 Bidder, skønt der sikkert er Folk i Dag som mener, at 2 Personer ikke kan dele een hel Appelsin.

Vi fulgte med Spænding Fars Lommekniv, som var »Redskabet«, hvormed »Ofret« blev slagtet og Stykkerne parteret – at man om Formiddagen paa Fars daglige Runde i Studestalden havde været Vidne til, at Kniven skar en Tot Haar af en Studehale, som ikke var ordentlig studset – en Stud har nemlig ogsaa en Slags »Trimning«, hvad sikkert de færreste tror – generede ikke Nydelsen af Appelsinen!

Heller ikke naar der kom Chocolate til Huse blev der ligefrem fraadset dermed. Mor tog saaledes i Reglen med sin Stoppenaal og skrællede lidt af et Stykke Konfekt, saa fik hun Smagen og paa den Maade kunde en Æske »Anthon Berg« mageligt holde en Maanedstid eller mere!

*

Vi syntes som Børn, at den ene Hverdag gik som den anden, men naar man nu tænker tilbage, var der en stadig Variation.

Hver 14. Dag blev der bagt i den store Ovn. Dagen før eller om Morgen blev der kørt et Vognlæs Lyng og Kvas op, som blev læsset af uden for Bryggersdøren til at »ilde« med, hvad Gartneren sørgede for. Ovnen er næsten saa stor som et lille Værelse bygget ind i Muren i Bryggeret. Aftenen før var der blevet lagt Dej i et lille tilstødende Rum, hvor den store Klump Surdej havde ligget i Dejtruget siden sidste Bagning. Naar Ovnen var »ildet« og skrabet ud med en Tot vaad Halm, blev Brød og Kager sat ind – Rugbrød inderst, dernæst Sigtebrød og Smaakager yderst. Rugbrødet blev aldrig tørt, men jeg kan gyse ved Tanken om Sigtebrødet de sidste Dage af de 14! For dog lidt oftere at faa friskt Sigtebrød havde vi den stiltiende Overenskomst med Familien paa Nabogaarden »Nørreris«, som ogsaa bagte hver 14. Dag, at vi gensidig skulde bringe hinanden et friskt Sigtebrød paa selve

Bagedagen. Naar man saa sørgede for, at der altid var en Uge mellem Bagningerne paa de to Gaarde, fik man dog friskt Sigtebrød hver 8. Dag i det mindste.

Bagningen af det næsten berømte Rugbrød fortsattes i mange Aar. Til Julebagningen, som var særlig stor, ridsedes der »Glædelig Jul« i Rugbrødene, før de kom i Ovnen, og disse originale »Julekort« sendtes ud til mange, saaledes f. Eks. baade til vort nuværende Kongepar og Prins Axel. Alle elskede dette grove Brød.

Ogsaa Ost lavede vi selv, dels Sødmælksost og dels Myseost af Vallen, som løber fra. Da der skulde røres i Vallen i mindst 4 Timer og Portionen var stor (en hel Grubekeddel fuld gav kun en lille Klat af den af os Børn saa eftertragede Ost), maatte flere skiftes til at røre. For at det ikke skulde blive for trivielt, læste vi højt for hinanden – ogsaa paa Skift. Mærkeligt nok holdt, saa vidt jeg husker, Ølbrygningen op før Fremstillingen af Ost. Den kunde ikke længere betale sig.

Naar der var død en Gris, blev der kogt Sæbe paa den. En rigtig stor So kunde give en Masse, men hvor det lugtede over hele Gaarden, en Stank, som laa i Luften i flere Dage.

Man kan næsten ikke forestille sig det enorme Arbejde, det maa have været i gamle Dage, da man høstede med Le og Aflægger og derpaa samlede Kornet med en »Krat« og bandt det i Neg. Dertil var der Masser af Høstfolk og Høstpiger. Det gav et enormt Folkehold, man saa det bedst, naar der blev ringet til Middag med den gamle Kirkeklokke, der var degraderet til Middagsklokke, og alle samlede gik op i Folkestuen. Et stort Fremskridt maa det have været, da Selvbinderen kom og nu den fantastiske »Combiner«, som høster og putter i Sække bogstavelig talt paa een Gang. Selv Tærskværket, hvorfra Mandskabet kommer frem, ukendeligt af Støv, er nu næsten overflødigt. Tænk, da man kun havde »Plejlen«, som blev svunget over Hovedet, for derefter at blive klasket ned paa Logulvet, hvor Negene var blevet lagt tilrette, en Lyd, som kunde høres over hele Gaar-

den, og som egentlig paa en hundekold Vinterdag med Sne og Storm udenfor gav en vis Hygge. De har da kunnet holde Varmen ved dette Arbejde. Tærskværkets brummende og brutale Lyd i Gaarden har jeg aldrig kunnet lide. Saadan en Tærskedag er flere Gange blevet efterfulgt af større eller mindre Ulykker.

En Gang om Maaneden, undertiden kun hveranden, blev der slagtet Gris. Hvor var det væmmeligt at høre dens Skrig fra Brygger-set, men det gav »Sortepølser« til Middag, saa man fandt sig i det.

Grisen skar Mor som før omtalt selv ned, hvorpaa Husjomfruen, Kokkepigen, Konehjælp og vor prægtige Nar'mark, gennem næsten 40 Aar Mors højre Haand, ordnede Resten. Han sørgede ogsaa for Nedlægningen af Kød i Iskulen nede i Haven. Denne, der naturligvis laa i Skygge, bestod af en mægtig Vold af Tørvesmuld, der om Vinteren blev fyldt med flere Vognlæs Is, taget fra Dam eller Voldgrav. Kødet blev forsvarligt indpakket i Linnedstykker, anbragt med Is og Tørvesmuld ovenover og en Pind til at markere de forskellige Gemmesteder. Et Par Gange har Hundene været der og lavet Ravage i Nar'marks Pinde. Saa var det ikke rart at være hverken Nar'mark eller Hunde.

Ligesom Mor selv »ordnede« Grisen, saaledes »ordnede« hun ogsaa selv den røgede Laks. Laks kunde vi altid faa fra de Fiskere, der passede Fiskeriet i Aaen, undtagen naturligvis i Fredningstiden. Tidligere foregik Rygningen i den store delvis aabne Skorsten, hvori der blev fyret med bl. a. vaade Brændenælder, saa det rigtigt kunde ryge.

Til Paaske blev der i Reglen slagtet en stor Kvie. Der var rigeligt at fordele af, af saadant et stort Dyr, saa der var baade til Iskulen, Saltkarret og Skorstenen, for paa den blev alle de røgede Ting hængt, naar de kom fra Rygemanden. Hvad der blev lavet af Spegepølser, var heller ikke saa lidt.

Om Efteraaret var det Faarene, der maatte lide under Menneskenes Rovdyrnatur. Af dem slagtedes der i Reglen en halv Snes Stykker paa een Gang, og det »sled« vi saa af hele Aaret. Mad-

mæssigt set er vi Kiildsen'er mest betaget af Faar. Faaresiden hører til vores Juleritual, og maa kun komme paa Bordet fra Julemorgen til Helligtrekonger. Den er en Drøm, men hvis den ikke bestaar af saa at sige det rene »Talg«, duer den ikke. Det er en Ting, som Gæster udefra heldigvis i Reglen holder sig fra at spise, bare Synet af den er dem nok. De mangler »Faarekultur«! Det er det hele!

Gæs havde vi altid mange af. De blev ved Juletid slagtet henholdsvis til vort eget Jule- og Nytaarsbord og som Gaver til en stor Kreds, der ifølge Traditionen skulde have en Gaas som Julegave. Ænder har Far derimod aldrig villet have, da de skal fodres og derved æder deres egen Vægt i Korn, hvorimod Gæssene kan finde deres Føde selv. Kyllinger, Høns og Duer blev slagtet, naar »Sulet« var ved at være opbrugt.

Om Sommeren badede vi i Fjorden, men at paastaa, at der er godt Saltvand med fin Sandbund, vilde være Pral. Man kommer Sandheden betydeligt nærmere, hvis man siger, at man skal ned og tage et Mudderbad i Studeselskab, i hvert Fald paa varme Dage, da Studene altid stiller sig ud i Fjorden for at undgaa Bremses og Fluer. Undertiden havde vi en Baad, i hvilken vi kunde ro ud over det mest mudrede Stykke og tøjre den ved en Pæl langt ude, fra den sprang vi saa i, og undgik paa den Maade det værste Mudder. Aal kunde man mere sig dejligt med at »glibe«, men det foregik længere inde under Land, hvor der var Tangplanter.

*

Et Problem saa langt ude paa Landet var naturligvis Skolegangen. Transportproblemet var dengang ikke løst endnu med en Rutebil paa hvert Vejhjørne. Landsbyskolen kom slet ikke »in Frage«, og Viborg var for langt borte, saa længe vi var smaa. Da mine to Brødre blev større, kom de i Latinskolen i Viborg, boede hos Farfar og kom hjem paa Week-end. Men indtil da havde vi Lærerinde. Naar hun fortalte om Amalienborg, Charlottenlund Slot og Sorgenfri, kunde det til Nød accepteres, for dem

havde vi hørt Far fortælle om fra den Tid, da han gik Vagt der som Garder. Men hvorfor skulde man dog høre f. Eks. om Thorvaldsens Museum, Glyptotheket, Theatret osv., og hvad der ellers fandtes i det fjerne København? Der kom man jo alligevel aldrig over. Og saa endte det dog med, at min Søster og jeg som unge Piger fik vor Uddannelse paa Konservatoriet i København, og har boet der siden, jeg ganske vist altid med en lille Længsel efter Landet, dog ikke om Vinteren, hvor det er rart at sidde midt inde i København. Landet skal ikke roses mere end der tilkommer det! Byen har ogsaa sin Berettigelse!

Hvor var det grusomt at sidde og terpe alle de Bøger igennem, man blev altid hørt, ikke en eneste Chance havde man for at slippe – det var kedsommeligt. Og saa Lektielæsningen! Naar jeg kunde se mit Snit til det, tog jeg Bøgerne med ned i Hestestalden og satte mig op paa en af de fede Arbejdsheste og læste – mon det er Grunden til, at jeg stadig ikke er helt sikker i den franske Subjonctif?

Een Gang om Aaret kom Præsten, og der skulde være Eksamen, men det staar mig ikke rigtig klart, om der egentlig kom noget videre ud af det Præstebesøg. Karakterbogen hver Uge viste i Reglen vores Dovenskab, men underskrives af Far skulde den. Engang stod jeg og blev formanet til mere Flid, da vi pludselig ser, at der i Voldgraven udenfor – som sendt fra Himlen – svømmer en fremmed Kvie, der var blevet vild. Far og jeg, der vist var lige kede af Karakterbogen, greb med Begejstring Situationen, efter faa Minutters Forløb sad vi paa vore Heste, og saa gik den vilde Jagt gennem Plantagen og over Markerne, indtil Dyret segnede af Træthed. Karakterbogen hørte jeg ikke mere til den Uge!

Enkelte af Lærerinderne forstod dog at levendegøre Stoffet. Den bedste Lærerinde, vi havde, kunde lære os noget uden at kede os. Hun og Mor læste Fransk sammen, begge lige interesserede i fransk Litteratur. Hun var afholdt af alle paa Gaarden. Hun kunde more sig med Drengene og tumle med Heste med mig. Far indskærpe-

de hende meget omhyggeligt, en Dag hun skulde ud at ride paa en Plag, at faldt man af, skulde man falde pænt af. Da Plagen satte hende af i en Grøft, var hendes første Spørgsmaal, da vi kom til: »Faldt jeg pænt af?»

Hun var Datter af en Redaktør, saa alt, hvad der skete i hendes Tid paa Lynderupgaard, kom omgaaende i Avisen. Hun var allestedsnærværende, saaledes ogsaa da Gaarden brændte ved Lynnedslag Sommeren 1912. Klokken var 4 om Morgenen og det øsregnede, Far og Mor var oppe og stod og saa ned i Avlsgaarden, da de opdagede Røg ved Kostalden. Karakteristisk nok for dem greb de hinanden i Haanden og foer afsted ned ad Trapperne. Mor traf Lærerinden, som Journalisten rigtigt var kommet op i den Dag og, som rimeligt er for Pressefolk, var hendes Nysgerrighed slet ikke til at styre. Man saa hende de utroligste Steder med Fare for at faa Bjælker i Hovedet osv. Nede i Gaarden tilbød hun Mor, der i Skyndingen ikke havde faaet Regnfrakke paa, sin Regnfrakke, Først senere opdagede hun, at hun kun havde Natkjole paa under! Ingen Sipperier eller Snerperier. Saadan skal en Privatlærerinde være!

Alle Avlsbygningerne var dengang straatækte, saa i et Nu var Lynet løbet langs det Traadnet, som ligger paa Tagrygningen, for at holde paa Straaet, og alt stod i lys Lue. Den smukke Ladebygning i Bindingsværk, som Farfar havde bygget i 1879, da Bygningerne blev rykket ind for at formindske den store Gaardsplads, brændte helt ned. Paa Grund af Betonloftet brændte Kreaturlængen dog kun ned til dette. Til Fars store Ærgrelse gik Lynet ikke over paa den tredie og ældste Længe, Hestestalden, idet Straataget her var ved at blive belagt med Tagpap.

Der begyndte nu et stort Genopbygningsarbejde, og Gaardens elles saa fredelige Hverdag fik en ny Tone i lange Tider.

*

Som foran omtalt var Far og Mor stærkt interesserede i Dyrene, og disse spillede derfor en stor Rolle i det daglige Liv hjemme.

At færdes mellem Dyrene er ikke den daarligste Side af Herregaardslivet! En af Aarets tilbagevendende Begivenheder var, naar Studene skulde slaas ud om Foraaret. Alle Folkene stod i en Kreds udenfor Stalddøren for at møde Dyrene, naar de kaade og klodsede kom springende ud fra Stalden. De blev længe drevet rundt i en Rundkreds for at faa det kaade af dem, inden de blev drevet ud paa Engene. Det kunde hænde, at en i Kaadheden brækkede Benet og endte i Saltkarret, men det var Undtagelsen: De fleste slap godt ned til deres Sommerparadis paa Engene. Det er morsomt her at se dem ved Kløpinden. En Kløpind skal der helst være i enhver Indhegning. For at Dyrene ikke skal ødelægge Hegnspælene, anbringes der Stolper, de kan klø sig paa, og Dyrene nyder dem. Man kan se dem stille sig i Kø for at komme til at gnubbe sig op ad den. Dyrene har nemlig »Køkultur«, hvad de færreste vel tror – og det er ikke noget, de under Krigen har læst sig til, at man bør have – nej, de er født med den!

I Middagsstunden ligger Studene i Reglen paa Fjordbrinken for Kølighedens Skyld, men om Aftenen kommer de ind til Haven, for der er ligesom lunere og Læ, naar det blæser. Hvor er de morsomme at iagttage, naar de ligger og hviler: Allerbedst som man tror de sover, kommer der et Gylp, og saa maa de til at gumle igen.

At tage de Stude, der er modne til Levering, ud ude paa Engen, er et morsomt Arbejde, som jeg ofte har hjulpet Far med – i Reglen til Hest.

Naar Studene saa var taget ud, blev de sat op i Stalden, hvor de blev vurderet med Kenderblik af Opkøberen og befølt baade her og der for at mærke, om Fedtlaget var i Orden. Saa blev der tinget om Prisen, tit med en halv eller en hel Øre pr. Pund, op eller ned! Kielsen'erne kunde handle, men det kunde Kreaturhandleren ogsaa! Hvor de dog kunde staa og klaske hinanden i Hænderne dengang! Nu ligger Priserne fast og der er ingen Haandklask mere.

I min Barndom gentog sig saa samme Begyndelsesceremoni, som

naar Studene blev slaaet ud, inden de blev drevet til Stationen, for derfra at blive sendt med Toget til Hamborg eller endnu længere bort. Nu bliver de hentede ved Stalddøren.

En kærkommen Afveksling var Turene til Viborg, disse foregik i Reglen i den lukkede Vogn, men var det i en af de aabne Vogne, kom den store Familieparaply med. Den kunde let dække alle i »Den tresædede«, men var næsten umulig at styre i Blæsevejr. Til disse Ture blev man om Vinteren pakket ind: Først Pelse og Køreklæder, saa Benene ned i Fodposen og dens Overdel knappet hen paa Siden, og Forlæderet knappet op om det hele, saa stramt, at man næsten tabte Vejret og først fik det igen, naar man havde kørt lidt og var blevet rystet sammen i den varme Hule, man efterhaanden havde faaet dannet sig. I Krigens Tid genoptoges Turene i Vogn, nu mest i den lukkede, en Tur, der med et Par raske Køreheste – og det havde vi – tog en lille Time om de tre Mil. Føltes Tiden alligevel for lang, laa der Bridgekort i Vognens »Sidelommer«, et sammenlagt Tæppe fungerede som Bord, og saa kunde man være helt ærgerlig, naar Vognen drejede ind i Landmandshotellets Gaard, netop som der var meldt en Storeslem!

En ugentlig Afveksling var i min Barndom og første Ungdom mine Ture om Lørdagen til Viborg, hvor jeg tog Klaverundervisning. Jeg kørte saa med min lille Islænder »Lotte« til Skals, hvor jeg holdt ind i Kroen, og tog derfra Toget til Viborg. Om Vinteren var det tit en drøj Tur, og naar det var rigtigt galt med Snestorm eller Frost, gav den elskelige Lærerinde varm Chocolate, saa for min Skyld kunde Vejret vanskeligt blive daarligt nok!

Paa disse Ture skulde jeg i Reglen besøge Ærinder for hele Gaarden, hvis lokale Bybud jeg naturligvis var. Paa denne Maade gik Eftermiddagen hurtigt, til mit Tog gik hjemad Kl. 4. I Skals havde Krokaren spændt »Lotte« for, og hjemad gik det altid stærkt, saa det hændte, at gamle Thomas Staldkarl gjorde Vrøvl, naar min Lotte var for svedt. Mit bedste Legetøj, nej, min bedste Kammerat har altid været en Hest, lige fra jeg som 3-

aarig fik min egen lille Islænder. Alt, hvad jeg foretog mig hjemme, var i Selskab med min »Lotte«, senere med større Dyr.

Man kan have uendelig ondt af Børn i Byerne, de ved jo næsten ikke, hvad det vil sige at være Barn. Lidt ud at lege paa Gaden eller gaa en »friseret« Tur med Voksne – det er det hele. Vi paa Landet kan derimod tumle os, som vi vil og med det bedste Legetøj af alt, nemlig det, man selv »digter« sig. Hvorfor mon Byboerne altid eller dog meget ofte kommer med dette, at den eller den er »fra Landet«. Hvorfor skal det være nedværdigende at være fra Landet. Men det er maaske en Form for Jalousi? Jeg synes kun, det er dejligt at være det oprindelige saa nær som muligt. Vi fra Landet føler i hvert Fald ingen Mindreværds kompleks overfor Byboerne, hvis de tror det. Thornsgreens Finesser i Legetøj kan absolut ikke staa Maal med, hvad man kan faa ud af en Pind, en Snor, et Par Mursten eller hvad man nu har fundet.

Drengene – altsaa mine Brødre, som for mig aldrig vil blive andet end Drengene, om de saa bliver aldrig saa gamle – legede ogsaa med hjemmedigtede Ting, men mest af mekanisk Art, og der var deres Snilde utroligt – min ældste Broder, som nu har Lynderupgaard, vilde helst ned til Maskinerne i Avlsgaarden, og det kommer ham til Gode nu i disse Motormaskintider. En Kusine fra Nørreris og jeg derimod havde altid travlt med vore Heste. Et Aar fandt vi paa, at vi skulde have en Manége, for nu skulde vi lave et Cirkus. Vi kørte store Sten sammen fra Markerne, og da vi havde lavet en vældig Rundkreds af disse Sten, kørte vi Sand, som vi hentede nede ved Fjorden, til det midterste af Manégen. Vi galopperede rundt og lod Hestene springe over Pinde – i Højde med en Haandsbredde! – og meget andet. Endelig kom vi til den store Sensation, nemlig at faa Hestene til at stejle og gaa paa Bagbenene. Dette lykkedes saa godt, at Dyrene, naar vi sad paa dem, ogsaa begyndte at stejle, og hvad endnu værre var, min Lotte gjorde det ogsaa for Vogn!

Frem og tilbage er lige langt – nu skulde den vænnes af med det igen! Samtidig fik den ogsaa den Uvane, at den begyndte at »rykke« for Giggen, men da pudsede jeg den og vendte hele Køretøjet, saa Lotte fik sin Vilje, og gik baglæns, jeg min og kom frem!

*

Hestene var som sagt mine Forældres store Interesse. Der blev ført en meget omhyggelig Hestestamtavle (fra 1836, da alle de ældre Kiildsen'er ogsaa havde interesseret sig for Hestene), og for at fremme Avlen, blev der altid fundet frem til de værdifuldeste Hingste.

*

Samtlige Heste var smældfede. Da Far engang traf en Mand, hvis Heste var overfede, sagde Far til ham, at det var Dyrplageri at fodre sine Heste saa godt, men Manden svarede dertil spydigt: »Jeg gør kun et Forsøg paa at faa dem lige saa fede som Lynderupgaard!»

Om Fars Hesteforstand skriver »Ærbødigst« i en Sang, han skrev til en stor Fest, da Gaarden 1928 i 100 Aar havde været i Familiens Besiddelse:

Ja, hans Hestemag er sikker
Og der er omtrent
Ikke en af Jyllands Krikker,
Kiildsen ej har kendt.
Ja, han ser paa deres Tænder,
Aabner deres Flab,
Kigger dem i begge Ender,
Oh, med Sagkundskab.

Der var tre Hestestalde paa Lynderupgaard, deriblandt »Gæstestalden« med smukt udskaarne Stolper mellem Baasene. At Hestene altid var saa godt i Stand, skyldtes vel baade den, som kørte dem, og den, der passede dem. Da vi kom til Lynderupgaard, var

gamle Thomas Staldkarl. Han kom til Gaarden 1858 og havde kendt Far som Dreng og forstod derfor ikke rigtigt, at denne Dreng nu var Gaardens Ejer. Det var særligt Farfars gamle Køreheste »Cita« og »Rylen«, Thomas holdt Haanden over, og da de en Dag, Far kom fra Viborg, var blevet lidt varme, spurgte Thomas forbitret Far, om han da var kørt tværs over Fjorden! Far havde for Resten gaaet i en god Skole i saa Henseende, for da han var ung og kørte for sin Far, skal Farfar have sagt til ham: »Det Du ser, det indhenter Du, og det, Du indhenter, kører Du forbi«.

Da de to gamle Køreheste var udtjente, blev de slaaet ned, hvad alle de gamle Heste blev. Før de blev trukket bort, gik Mor altid ned og gav dem Brød og holdt en lille Takktale til dem. De unge blev undertiden solgt, bl. a. flere til Carlsberg. De Stakler, der skulde ind og blive ømfodede paa Brostenene!

Efter »Cita« og »Rylen« blev der anskaffet et Par Frederiksborgere, der maalte over 12 Kvarter. De to kunde komme hen ad Landevejen, skal jeg love for! Dem blev Thomas aldrig helt fortrolig med, ikke paa Grund af deres Temperament, men fordi de ganske simpelt ikke rigtig kunde fedes op! Thomas gik altid med blaat Forklæde med Smæk. Naar han gik op for at spise, var han slank, men naar han gik ned fra Folkestuen, bugnede Forklædesmækken af Brød. Hestetossede, som de var, glædede Far og Mor sig over Thomas' »Tyveri«.

Thomas blev, ligesom alle de gamle dengang, paa Gaarden til sin Død. Der var ingen Alderdomshjem, ingen Aldersrente, saa hvor skulde de veltjente Mennesker tage hen? Man smed dem selvfølgelig ikke ud, men lod dem gaa og pusle med Gæs og hvad de ellers kunde finde paa af sig selv. I de allersidste Aar lavede Thomas Rivetænder og Pølsepinde – altsaa et let lille Tidsfordriv og til den sædvanlige Løn – selvfølgelig.

Da min Mand en Gang besøgte Lynderupgaard som ung juridisk Kandidat, laa Thomas paa sit yderste. Da han gerne

vilde have bestemt noget men Hensyn til sine beskedne Efterladenskaber, tog Far, som havde vaaget hos ham de sidste Nætter, Juristen med ned til ham og forklarede ham, at der nu var kommet en Jurist fra København, som vilde ordne det. Thomas's Spørgsmaal: »Hur møj ska' han ha' for 'et?'« fritog Far for enhver yderligere Prøvelse af, »om Testator var sin Fornuft fuldkommen mægtig«! Forøvrigt arvede Far et Bæger efter ham. Baade han og en Studerøgter, vi havde, havde nemlig faaet Sølvbæger fra Dyrebeskyttelsesforeningen. Paa disse Bægre lod de to gamle indgravere: »Til K. Kielsen til Erindring om . . .« over deres egne Navne, som jo i Forvejen stod paa Bægrene. Disse staaer stadig som en Erindring om disse to veltjente Medhjælpere paa Gaarden. Den nuværende Staldkarl, Vøjdæk, som ogsaa i en Aarrække har passet og værnet om Hestene, fik for et Par Aar siden Diplom og Sølvbæger fra Hestens Værn.

Mennesker, som ikke har oplevet Aftenstemningen i en Hestestald, gaar glip af noget: Ordet »Lykkeligst at hvile paa er fuldendte Gerning« passer intetsteds bedre end efter afsluttet Arbejde i en Hestestald. Den gode Samvittighed efter veludført Dagværk ligesom ligger i Luften. Der er en Fred og Ro, som ikke findes andre Steder, en Godnat-Stemning, saa man havde mest Lyst til at lægge sig i Halmen. Hestenes Gumlen og Prusten ned i Hakkelsen, for i Iver at finde og æde Kernen først, er som en herlig Musik. Staldkarlens Katte, som havde lagt sig til Rette for Natten, løber forskrækkede bort eller kommer kælne og smyger sig om Benene paa een. I denne Stemning, som gjorde een tryk og glad, og som saa mange af den Slags Glæder ikke kan købes for Penge, kunde man falde i en Søvn, som jeg er sikker paa vilde være bedre end Søvn i de fineste Edderdunsdyner.

Vi giver Hestene et God-Nat-Kys paa den bløde, fine Mule og med dem i Sindet gaar vi langsomt op mod Hovedbygningen. Det er ovenikøbet Maaneskin i Aften, og Gaarden ser om muligt skønnere ud end den plejer. Der kommer Katten springende, den

har været ovre for at faa noget af den nymalkede Mælk i Kostalden, som altid bliver stillet frem efter hver Malkning, den lægger sig flad og skubber paa med Bagbenene, saa den kan mave sig ind under Vognporten.

Vi ser en Skikkelse gaa fra Stald til Stald – aah, det er bare Forvalteren, som hver Aften *skal* gaa en Runde ved 10–11 Tiden for at se, om alt Lys er slukket, om alle Dyrene befinder sig vel: Han »lygter af.«

Saa er alt Fred. Maanen spejler sig i Fjorden og Voldgraven og skinner paa den hvide Hovedbygning, der med sine 400 Aar i Maanens kolde Lys virker paa een Gang utilnærmelig og dragende.

*

Far og Mor var udprægede Selskabsmennesker. De holdt meget af at komme ud, men endnu mere af selv at have Gæster. De følte en dyb Tilfredsstillelse ved at dele deres Glæde over den skønne gamle Ejendom, der var dem betroet, med saa mange som muligt. Hvor ofte har de ikke staaet og set ud ad Vinduerne efter eventuelle Biler med Gæster, ventende, som Mor sagde, at det store Eventyr skulde komme henad Østervejen, for naar der saa kom nogen at ile dem glædestraalende i Møde. Det er næppe for meget sagt, at deres Gæstfrihed var legendarisk, man kunde næsten sige ved Dag og ved Nat.

I mine unge Dage blev Gæster hentet ved Stationen med Hest og Vogn. Kusken, Jens Vindstrup, kom da op, iført sit mørke Livré med røde Lidser langs Kanterne, Kasketten med det sølvhvide Baand, der endte i en Krusedulle over Panden, og Vanter, som hans Kone Mett-Mari havde strikket til ham af Uld, hun selv havde kartet og spundet. Skulde det gaa finere til, var Kasketten ombyttet med den høje Hat med Rosetten paa Siden, og Vanterne med hvide Handsker. Blanke Knapper var der ogsaa i Tøjet, men noget Vaaben har Kielsen'erne ikke. Der stod ganske enkelt K. K. i Knapperne. Allerede som det var, gjorde hans Livré dog Furore. Til et Guldbryllup nede i Lynde-

rup kom Far og Mor saaledes for rigtigt at glæde de to gamle, som begge i deres unge Dage havde tjent paa Lynderupgaard, kørende i Landauer med det fine Seletøj og Vindstrup i stiveste Puds. De gamle var lykkelige, og da Far og Mor var blevet bænkedede til Højboards ved Frokosten, blev Vindstrup ogsaa budt ind og anmodet om – som den eneste »uniformerede« og vel dermed den fineste af hele Selskabet, tænker jeg – at tage Plads ved Siden af Far! I Erkendelse af, at det var Livré'et og ikke ham, man vilde hædre, beholdt Vinstrup den høje Hat paa under hele Maaltidet!

Om Vinteren slæbte Vindstrup en Masse Overtøj, Fodposer og Kørekapper ud i Vognen, selv om det var den lukkede, og saa kørte han af Sted efter Gæsterne.

Man syntes altid, Vognen skulde have været tilbage, længe før den virkelig kunde ventes. Der var langt til Stationen, og Togene var ofte upræcise, for ikke at sige, at de altid var det! Hvad skulde man tage sig til? Der var ikke rigtig Tid til »at sætte sig til noget.« I Køkkenet havde Mor dygtige Mennesker, der klarede alt dernede, ja, saa var der altsaa om Vinteren Kakkellovne, der skulde passes oppe paa Gæsteværelserne, hvor der var fyret i 3 Dage, før Gæsterne kom – første Dag til Væggene, 2. Dag til Lagner og 3. Dag til Gæsten. – Man havde lige hørt Pigen deroppe, men mon det nu ikke røg? Mon der nu var lagt nok paa – Tørv og Brænde kan hurtigt fuste ud, saa der pludselig kun ligger lidt glødende Aske, og der maa fyres igen. Med saadanne Smaabekymringer fordrev man Ventetiden – ikke fordi det var nødvendigt at løbe op og se efter, men saa gik Tiden bedre.

Saa hørte man pludselig Vognen nede i Avlsgaarden, og Far og Mor skyndte sig ud i Gangen – var man selv med i Vognen, kunde man se deres forventningsfulde Hoveder i Gangdøren. Jens Vindstrup havde mange Aars Erfaring i at holde, saa Vogntrinnet var nøjagtig ud for Trappetrinnet, kørte han for langt frem – eller ikke langt nok – kom det uvægerligt fra Far: »De er en To'sk,

Vindstrup,« hvad han omgaaende besvarede med et ikke særligt angergivent »Jow« – han syntes vel, det var det nemmeste.

Gæsterne kom ind og fik Tøjet af, og Stuepigen, der havde hørt Vognen, kom ilende og tog Kufferterne og bar dem op, saa de kunde staa paa Gæsteværelserne, naar Gæsterne kom op. Senere kom Bilerne listende, saa man knap kunde høre dem, før de var helt oppe i Porten. De fleste Biler er saa brede, at Dørene ikke kan lukkes op, naar de holder dér, saa de maatte køres helt ind i Borggaarden, hvorfra Folk maatte »sjokke« hen til Porten, med eventuel Bagage, hvis Far ikke selv havde snuppet den, fordi Stuepigen ikke som i Vognenes Tid kunde høre, at Gæsterne var kommet og derfor, naar hun endelig kom, blev modtaget af Far med et djærvt: »Vi er ovre det, bette Pige!« Forenklingernes Tid var inde!

Selv om der kom Gæster paa Lynderupgaard hele Aaret, var det naturligvis især i Ferierne, der var fuldt Hus. Det vrimlede med Onkler, Tanter, Fætre og Kusiner, der kom og blev – ofte i Uger – ja, en af Fars Fætre fra Trinderup, der havde den Idé, at han ikke vilde køre i Modvind, kom en Dag, naar Vinden var Østen – han kom jo Øst fra – og blev, til den igen blev Vesten og kunde blæse ham hjem – om Vinden vendte den følgende Dag, eller en Maaned efter, var ham ligegyldigt!

Feriegæsterne var os alle saa fortrolige, at de, naar den første Gensynsglæde havde sat sig, ligesom gik ind i Gaardens Hverdag, som det er naturligt med saa gode Venner, der bliver saa lang Tid, som disse Gæster i Reglen gjorde. Vi var blot blevet nogle flere til at dele og nyde Hverdagen.

De utallige Gæster, der i Aarenes Løb besøgte mine Forældre paa Lynderupgaard, kom fra alle Samfundslag. Af Kongehusets Medlemmer besøgte vort nuværende Kongepar sammen med Komiteen for Indkøbet af en Folkegave til Kronprinsparret mine Forældre, da de første Gang var oppe at se paa Trend, fra hvilket der blev solgt ca. Halvdelen fra til Komiteen. Kronprinsparret

spiste da Frokost paa Lynderupgaard, og det blev selvfølgelig en stor Dag. Alle, der plejede at hjælpe til paa Gaarden, var dernede, ikke for Arbejdets Skyld, men fordi Far og Mor undte dem den Oplevelse at se et Glimt af de høje Gæster. Det viste sig, fik vi senere at vide, at de havde »organiseret« sig saaledes, at hver fik et Minut ved et Vindue. Det eneste, der havde været i Skudlinien af de kongelige, var imidlertid Kronprinsens ene Arm – men saa fik de da set den. Et andet Medlem af vort Kongehus, der var en baade hyggelig og kærkommen Gæst paa Lynderupgaard, var Prins Gustav, der ofte tog Hovedkvarter der, naar han deltog i Garderfester paa Egnen.

Gæster af en helt anden Kategori var tidligere Folk paa Gaarden, saaledes f. Eks. Farfars gamle Kusk, Broder til den før omtalte Thomas. Han boede nu paa den anden Side Fjorden, men kom i Regelen en Gang hver Sommer over, og Far maatte da naturligvis gaa rundt med ham og vise ham det hele. Det var derfor helt galt, da han en Gang kom en Dag, da Far ikke var hjemme. Da dette Besøg var den store Dag i Æret for Marius, gjorde vi andre alt for at underholde ham, men det eneste, vi havde ud af det, var, at han, da han ud paa Aftenen tog Afsked, udbrød: »Ja, A haa' jo itt faatt det ud a Daw'en, A haa tint mæ!«

*

Mellem disse to Yderpunkter kan af andre Gæster nævnes Embedsmænd og andre fra Viborg. Der var Landsdommere, Politimester Kampmanns, Stiftamtmand Buchwalds, de skiftende Officerer og den meget musikalske Redaktør Wellejus, der altid var sikker Mand til en firhændig – det var Fru Buchwald nu ogsaa.

Særlig kære Gæster var Fars »Tolvmænd«, dvs. Medlemmer af Viborg og Omegns Tolvmandsforening, hvis Formand Far var til sin Død. Disse Tolvmænd fra Østergaard i Salling, Tjele, Aunsbjerg, Hald, Tustrup, Vosnæs, Haxholm, Rugaard, Bistrup og Havnø (Mors Fødehjem, som hun herigennem stadig havde den

Glæde at kunne være i Kontakt med), nød Far og Mor meget. Det var friske, fornøjelige Gæster, som havde fælles Interesser og som kendte hinanden gennem mange Aar.

Alle vore Gæster kendte »Nar'mark«, der ved saadanne Lejligheder vartede op ved Bordet iført sin hvide Frakke, og de havde altid et venligt Ord til ham. Ved en af disse Middage bød Nar'mark Stegen med franske Kartoffler rundt. Da en af Gæsterne spurgte: »Hvad er det for noget fint noget, De der kommer med,« svarede Nar'mark: »Det haa'r vaa't Kartoffler, men nu er det hiele ødelaa.«

Lige saa beskedent, vi levede til daglig, ligesaa festligt og uden at der blev sparet paa noget, levedes der, naar der var Gæster. Der blev dækket op med alle de Herligheder, en stor Gaard kan frembringe, først og fremmest »la specialité de la maison«, hjemmerøget fersk Laks, fisket paa eget Fiskeri i Aaen, Bederyg, der havde ligget i Blod og derefter var stegt som Kronvildt, sprængt Oksebryst af Gaardens egne Dyr og Faare- og Saltemad af alle Slags. Det kolde Aftensbord paa Lynderupgaard betragtedes af Gaardens Gæster som noget af en Oplevelse.

Om Aftenen blev der ofte musiceret, men ogsaa ofte spillet Bridge eller L'hombre. Far var en glimrende Bridgespiller, der ikke fulgte noget andet System end sit eget sikre Instinkt for Kort – Kieldemands System, som han kaldte det – og det vandt han som oftest paa. Naar han kom hjem fra et Selskab, lød Referatet i Reglen: »Vi spillede Kort, og jeg tog deres Penge!« Ogsaa Farfar var lige til sin Død en fortrinlig Bridgespiller og kunde endnu i en Alder af næsten 90 Aar næste Dag spekulere over, hvordan det kunde være gaaet, hvis der var blevet spillet anderledes. Det fik vi en Dag et pudsig Eksempel paa. Naar Farfar var paa Lynderupgaard, blev Dagen i Reglen indledet med Morgensang. Næppe havde vi imidlertid lukket Salmebøgerne, før Farfar henvendte til Far siger: »Det er nu lige meget, Kield, hvis Du havde trukket den Spar Knægt i Aftes, saa havde vi faaet et Stik mere!«

Foruden Gæsterne Aaret rundt var der saa Aarets faste Fester. Af disse var Julen de store Forberedelsers Fest. Indledningen til Julen var altid, foruden selvfølgelig Travlheden i Køkkenet, at vi Børn kørte med Far og Mor i den lukkede Vogn til Viborg for at se paa Juleudstilling og gøre Juleindkøb, ikke blot de smaa beskedne Ting, vi selv købte, men Gaver til alle Husmandsbørnene. Vi holdt ind i Berthel Thomsens Gaard – en rigtig gammeldags Købmandsgaard – hvor der blev spændt fra. Alle de Grise, Pølser, Skinker og Gæs, vi kendte saa godt hjemmefra in natura, laa her paa bugnende Borde i Marcipan. Det gjaldt nu om at økonomisere med de Penge, vi havde faaet til at købe Julegaver for – maaske højst 10 Kr. – saa der kunde blive Raad til at anskaffe een af Marcipanherlighederne. Paa saadanne Ture var Vognen fyldt med Pakkenelliker, og Pigerne og vi selv havde nok at gøre med at bære ind, naar vi kom hjem og blev udpakkede af alle Rejsekapperne og Fodposerne. I Dagene før Jul hjalp saa vor uforlignelige Nar'mark Mor med at give hende Navnene paa Husmændenes hurtigt voksende Børneskare og siden med at bringe Pakkerne ud. Foruden Børnegaverne bestod hver Kurv af Æbler, Pebernødder, et Julehæfte og et Stykke Gris. Til Jul blev der slagtet to Svin. Det ene var til Lotteri til Husmændene. En anden Tradition var Udbetalingen af et gammelt Legat, der hørte til Gaarden. Den blev undertiden betroet mig, og Opgaven løstes da altid til Hest. Selve Julen var i Reglen ret stille uden andre Gæster end den nærmeste Familie.

Juleaften var Middagen den traditionelle: Risengrød, Gaasesteg og Kræmmerhuse eller Æblekage – ens over hele Linien. Naar den var spist, og Pigerne havde vasket op, gik vi i gamle Dage op i Folkestuen, hvor der var pyntet med Gran, Lys og Juletræer. Her holdt vi, om jeg saa maa sige, første Afdeling af Juleaften sammen med Folkene, hvoraf der var mange indtil Aar 1925–1930. Vi sang en Salme, hvorpaa Farfar, efter hans Død Far, læste Juleevangeliet. Der blev atter sunget en Salme, og saa blev der ud-

delt Julehæfter, Spillekort og Cigarer og stillet Fade med Peber-
nødder og Kager frem. Senere fik de Kaffe med Julekage.

Endelig kom det Øjeblik, som man havde glædet sig til i mange
Uger, Øjeblikket hvor Juletræet blev tændt og Glade Jul sunget,
mens man gik rundt om Træet. Først saa kunde man tage fat paa
Pakkerne. Her mødte vi igen Mors Ordenssans, for alt Papir
skulde lægges omhyggeligt sammen, før det næste Papir blev taget
af en Pakke og saa fremdeles, ikke et Øjeblik maatte man snuse
lidt dybere i Pakken, inden Gaven kom frem og *alle* Papirerne
var lagt sammen. Den Dag i Dag bruger jeg Systemet – det øger
Spændingen!

I de senere Aar var der ingen Folk i Folkestuen, alle kunde
komme hjem med Cykler, Rutebiler og hvad alle de moderne Be-
fordringsmidler nu hedder, saa Folkestuen laa øde hen, og vi
kunde gaa direkte til vort eget Juletræ.

Juledag gik hele Familien ligesom ved de andre Højtider sam-
lede de faa Minutters Gang op til Kirken. Den store St. Bernhards-
hund, der ellers altid fulgte med paa Smaature, forstod altid,
naar blot vi viste den Salmebogen, at her maatte den ikke følge
med.

I Paasken var Foraaret allerede saa smaat ved at begynde. Den
prægedes ofte af modbydelige Sandstorme, som førte Masser af
Sand ind i det paaskerene Hus, hvor det lagde sig i tykke Lag i
de nyvaskede Vindueskarne og dannede Underlag for de frække
Sprichworter, som man gjorde sig en Fornøjelse af at skrive der
– til Mors store Misfornøjelse. Sand ridser!

*

Høstgildet var ogsaa en aarlig tilbagevendende Fest. Selv de,
der ikke direkte havde noget med Høsten at gøre, f. Eks. Pigerne,
maatte ud og arbejde med, blot et Par Timer, for at »tjene deres
Høstgilde«. Alle Forberedelser var til Side i god Tid, der var
slagtet og bagt og paa selve Dagen smurt Masser af Mellemmader,
mest af Sigtebrød, der denne Dag tillodes spist med Paalæg – Rulle-

pølse, Leverpostej og Ost. Naar Mellemmadderne var smurt, lagdes de i store Klædekurve og dækkedes med opvredne linnede Stykker, saa de kunde holde sig friske, de skulde jo bydes om hele Natten.

Ved 4-5 Tiden indfandt Folkene sig, næsten ukendelige i Stadstøjet, først nogle faa, lidt tøvende, saa flere og flere. Middagen bestod af Suppe, Steg og Æblekage, og derefter begyndte Dansen, i gamle Dage paa Kornmagasinet, senere i Blaastuen ovre i Østfløjen, hvor der i Forvejen var blevet smukt pyntet med Aspargestoppe, Neg, Blomster og Flag. Her sad Musikken, i gamle Dage som oftest to Violiner, i tykke Olmerdugsdynner. Hvor var de smittende, alle de vidunderlige gamle Høstgildemelodier, »Trekant«, »Firkant«, »Bette Mand i Knibe«, og hvad de nu allesammen hedder. Min Søster giver mig sikkert Ret, naar jeg siger, at en »Syvspring« med Nar'mark var ligefrem vidunderlig – i en Tre- og Firkants Møllesving havde man kun eet at gøre, at trække Benene op under sig og lade staa til, man blev kastet ud i Vindstyrke 11, mindst. I den paafølgende Svejtrit vil jeg heller ikke paastaa, at man havde Benene noget videre paa Jorden. Ja, der er Kræfter i de jyske Kavalerer.

I Løbet af Aftenen blev saa de før omtalte Mellemmadder budt om. I gamle Dage drak man derefter Punch Kl. 12 med Mængder af Skaaler efterfulgt af »og dette skal være – –,« først for Far, saa for Mor, saa for os Børn efterhaanden indtil Bevidstløshed. Punchen afskaffede Far dog af visse Grunde og erstattede den med den mindre farlige Drik Kaffe, som atter serveredes ved 4-Tiden om Morgen, da Festen sluttede, i Stedet for det solide Maaltid, bestaaende af Risengrød og Klipfisk, som i gamle Dage afsluttede Gildet, og hvorfra Pigerne gik direkte til Malkning. – den besørger nu af Fodermesteren og hans Maskiner, saa alle efter det sidste Kaffemaaltid kan faa sig et Par Timers Søvn.

Om Efteraaret kom saa – foruden nogle mindre Jagter – Klapjagten, der mindre holdtes for Jagtens Skyld, da der aldrig har

været særlig meget Vildt paa Lynderupgaard – end for at faa Lejlighed til at se nogle hyggelige og gode Venner. Der var derfor ogsaa i Reglen Plads til »Jægere«, der som jeg ikke gik med Bøsse, men kun med Stok, blot maatte man passe paa ikke at snakke, ja, end ikke hviske »paa Rævepost«. Det var vidunderligt saaledes hele Dagen at gaa rundt i Pløjejord, vaade Roer, Stub og Plantage. Til Klapjagten kom Gæster langvejs fra ofte Aftenen før og blev til Dagen efter, ligesom de Damer, der ikke brød sig om at være med paa Jagten, først kom til Middagen. Det var en særlig hyggelig Time, naar man var kommet hjem fra Jagten og drak The, før man skulde klæde sig om til Middagen, der altid fik et festligt Forløb med det godmodige Drilleri i Anledning af en eller anden »Fadæse« paa Jagten. Der er altid en eller anden, der skal have et lille Hib.

En særlig festlig og tillige lidt højtidelig Middag var Visitatsmiddagen, naar Viborg-Bispen var paa Visitats. Da Præstegaarden ligger 1 Mil borte, i Ulbjerg, stod denne Middag altid paa Lynderupgaard. Ved en af disse Visitatser opførte den før omtalte Præst sig højst besynderligt. Medens Biskoppen stod i Kordøren med Ryggen til Alteret og prædikede, satte Præsten sig paa Knæfaldet, tog en Lomme kam frem, redte Haaret ned i Øjnene og begyndte at frisere sin Skilning. Da Præsten var taget bort efter Middagen – Biskoppen blev altid om Natten – kom dette paa Tale, og Far sagde da: »Ja, tænk nu, hvor uheldig jeg har været med mine Præster baade paa Elstedgaard og her. Den første var en radikal Satan. (Det var senere Kirkeminister Poulsen!), den næste rendte med Pengene fra en Indsamling, nu har vi saa ham her, hvordan skal en Stakkel som jeg dog komme i Himlen?« Biskop Poulsen, der havde en fin Sans for Humor, lagde sin Haand stille paa Fars Arm og svarede: »Jeg skal gaa i Forbøn for Dem!«

*

Da man ikke kendte den helt nøjagtige Dato for Gaardens Overgang i Kiildsen'ernes Eje – denne foregik som foran omtalt i

flere Tempi – valgte man Farfars Fødselsdag den 13. Juli 1928, til at fejre Hundredaaret for denne Begivenhed. Til denne Fest var alt, hvad der var af Familie, samlet i flere Dage. Min Onkel, Godsejer Horneman paa Nørlund, havde ladet lave en »Festavis« – »Lynderupgaards Centenarium« – som dels indeholdt historiske Oplysninger og smukke Mindeord og Billeder af Gaardens tidligere Ejere af vor Familie, dels spøgefulde Neuruppinere om Slægten og Sange, deriblandt en pragtfuld Sang af »Ærbødigst« om Far, som jeg tidligere har citeret noget af.

Den største Fest paa Lynderupgaard i mine Forældres Tid var dog mine Bedsteforældres Guldbryllup i 1917. Det var blevet forberedt gennem flere Aar – bl. a. slagtede man i bogstavelig Forstand Fedekalven, idet en Kalv udelukkende var blevet fedet op med Sødmælk i 2 Aar, for at levere Kødet til denne Lejlighed. Der gaar endnu Ry af dens Kød. Til denne Fest, hvor der saa at sige kun deltog Familie – deriblandt mange, man ellers aldrig saa – var der over 60 liggende Gæster i flere Dage.

Jeg mindes tydeligt det smukke Guldbrudepar, Farmor i kridhvid Silkekjole, syet hos Salomon Davidsen i København og med Guldaks i Haaret, nej, om Forladelse, paa Kappen, og Farfar med sine Aks i Knaphullet.

Ved de store Fester spiste vi paa »Salen«. Man samlede da nede i Stuerne og tog tilbords, hvorpaa hele Selskabet, Herrerne førende deres Damer, skred op ad Trappen til 1. Sal, henad den festligt oplyste lange Gang og ind i Salen, der kun var oplyst af levende Lys, var en sjælden skøn Ramme om en festklædt Forsamling. Salen var forøvrigt ogsaa smuk om Dagen, naar Solen vældede ind ad de smaarudede Vinduer fra Syd og kastede et Tavl af Skygger over Gulvet. Saaledes saa den ud ved den sidste store Fest i Fars Tid, den Frokost, han som Formand for Plantageforeningen gjorde for de tilsvarende nordiske Sammenslutninger i 1946.

*

Blandt de Træk af Livet paa Lynderupgaard, som det levedes i Fars og Mors Tid, og som jeg har forsøgt at give, er, som man vil se, de lyse de alt dominerende. Det er, som at være hjemme igen, naar jeg nu sidder her med alle de vidunderlige Minder, man har, naar man er vokset op paa et Sted som det dejlige Lynderupgaard, Minder, som aldrig kan tages fra een, thi Mindet er, som den tyske Forfatter Jean Paul siger. det eneste Paradis, fra hvilket ingen kan fordrive os.

DER VAR EN GANG —

Af Huno von Holstein

Et par kilometer syd for Nykøbing Sjælland ad vejen til Egebjerg helt ude ved Issefjorden laa *Anneberg*. Med sine henved 700 tdr. land og en ganske lille skov var den en af Danmarks mindre herregaarde, men jorden var god og beliggenheden enestaaende smuk. Det var Frederik III's rige rentemester, den store godssamler Henrik Müller, som oprettede gaarden paa den nedbrudte landsby Mosbys grund, og han opkaldte den efter sin datter.

I 1814 købtes *Anneberg* af min oldefader, premierløjtnant ved det Slesvigske Jægerkorps Frederik von Buchwald for 60,000 rdl. sølvværdi og 30,000 rdl. navneværdi, og i næsten hundrede aar bevaredes den i familien.

Buchwalderne er en af de ældste slægter i landet. Den er af vendisk oprindelse og tilhørte den gamle Vagireradel, der fra Karl den Stores tid boede i den østlige del af Holsten. I lange tider kæmpede Vagirerne mod Holsaterne fra den vestlige del af landet, men i aarene 1138–39 endte striden mellem de to stammer med Holsaternes sejr. Buchwald eller Bokwold og Qualen var de eneste slægter, der undgik total tilintetgørelse. I familien hed det, at den nedstammede direkte fra de vendiske guder, saa i min skoletid nærede jeg en snigende sympati for Swantevit, som en slags ældre onkel, og jeg kunde ikke rigtig forsone mig med, at en anden

gammel onkel, en Holstein, Huno de Holsatia hed han, som ridder hos Henrik Løve havde kæmpet mod venderne.

*

Frederik Buchwald blev født paa Odense slot i 1790 som søn af kammerherre, stiftamtmand Friedrich von Buchwald til Gudumlund, og ved hans vugge stod fadderne kronprins Frederik (senere Frederik VI), arveprins Frederik (fader til Christian VIII), arveprinsessen og prins Kristian August af Augustenborg (den senere statholder i Norge under krigen mod Sverige og derpaa svensk tronfølger). Der skulle gaa 75 aar, inden Buchwald atter nød kongegenst, og da var den uønsket.

Odense slot var et midtpunkt i den straalende selskabelighed, som udfoldede sig paa Fyen i de sidste aar af det attende aarhundrede, hvor de ulyksalige forhold ved hoffet i København bevirkede, at de fleste holdt sig borte fra byen, og paa øens store godser blev kammerherre Buchwalds tunge karosse, trukket af sex heste med løbere og fakkeltædere, en hyppig gæst. Den reformivrige og højt fortjente mand, der bl. a. var hædret med Det kgl. Landhusholdningsselskabs store guldmedaille, var ogsaa meget selvraadig, og efterhaanden udviklede han sig i saa stærke stridigheder dels med Rentekammeret og dels med stiftets gejstlighed, at han i 1798 nedlagde sit embede, solgte Gudumlund og rejste til Italien, hvor han købte en landejendom i Lucca, mens hans hustru slog sig ned i Altona og flyttede ind i et af palæerne paa Palmaillen. Min tipoldemoder blev snurrigt nok derved lejer hos min tipoldefader paa mødrene side senator Baur, der havde ladet disse 11 palæer, som delvis endnu eksisterer, opføre efter tegning af C. F. Hansen for at have noget smukt at se paa, naar han fra sit hjem – nu Bausers park i Blankenese – kørte ind til byen. Saadan noget gjorde man dengang.

Den 8-aarige Frederik Buchwald kom ikke med til udlandet, men blev sammen med sin lidt ældre broder Heinrich overgivet til en af familiens nære venner, grev Ludvig Reventlows omsorg

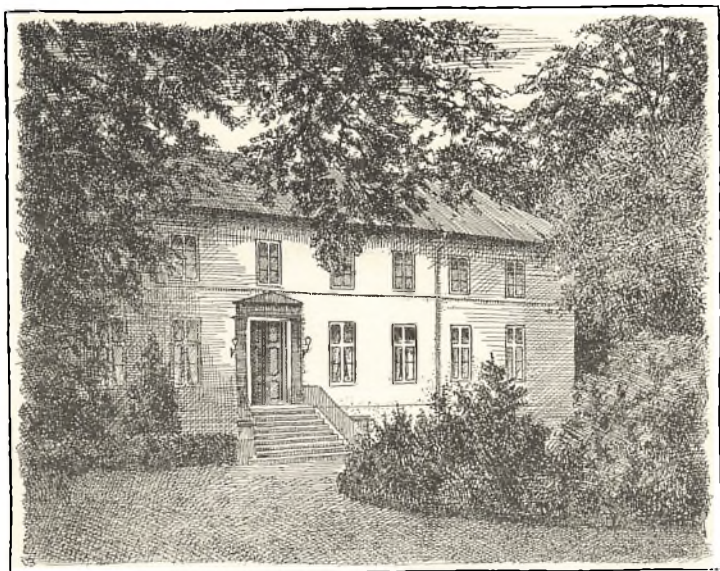
og anbragtes i den af ham oprettede fortrinlige opdragelsesanstalt Bernstorffsminde, hvis strenge disciplin og spartanske levemaade fik stor indflydelse paa drengenes udvikling. Hos Reventlows paa det nærliggende Trolleborg fandt de deres andet hjem og tilbragte alle ferier og fridage der.

I 1809 tog Buchwald officerseksamen, og i 1814 blev han med sit regiment sendt til Tyskland for at tilsluttes Nordarméen under Bernadotte. Han deltog i belejringen af fæstningen Jülich, men kom tilbage til Danmark ved Napoleons tronfrasigelse. Mens han var indkvarteret i Frederikssund, forelskede han sig i en datter af den velhavende købmand Smith, og i marts 1815 stod brylluppet, hvorpaa de nygifte den 1. april 1815 flyttede ind paa Anneberg.

*

Selvom Buchwald kun var 24 aar, havde han dog set mere af livets lyse og mørkere sider end de fleste, og det kom ham nu tilgode, da han med sin 22aarige unge hustru maatte tage kampen op mod de onde tider. Statsbankerotten i 1813 lagde et voldsomt tryk ogsaa paa den unge godsejer, men han tog udfordringen op. Fra tidlig morgen til silde aften, arbejdede han med i marken, og i flere aar saaede han med egen haand hvert korn, der spirede paa Annebergs marker, ligesom hvert kreatur, der blev slagtet, døde for hans kniv. Om efteraaret sejlede Buchwald selv, blot med en husmand som hjælper, til Helsingør, hvor trommen saa gik i gaderne: »Kaptain Buchwald ligger ved skibsbroen med sæd, smør, ost, kalkuner og gæs.«

Ogsaa til husets unge frue stilledes store krav. I travle tider, navnlig altid i høsten, maatte hun afgive alle sine piger – selv kokke- og barnepige – til arbejdet i marken, og saa kunde det hænde, at hun, alene i det store hus med et barn ved brystet, et vrælende i vuggen og et hængende i skørterne, maatte staa det meste af dagen i køkkenet for at lave maden baade til herskabet og folkene. Det var vel i mindet om de første strenge aar, at hun

Anneberggaard

senere i kredsen af børn og børnebørn kunde sige: »Ja, børn, nu har vi det dejligt paa Anneberg. Men tro mig, har man ikke penge og kan klare enhver sit, er det lykkeligere at sidde i et husmandshus end som frue paa en herregaard.« Se, det var jo et andet herremandsliv end det, man hørte om paa vælgermøder i min ungdom og mødte i farcer paa theatrene eller i kokkepigeromaner. Saadan var virkeligheden paa de fleste gaarde langt op i forrige aarhundrede.

Fra begyndelsen af 1830erne lysnede det for Buchwald. Hans økonomi konsolideredes, hvilket bl. a. gav sig udslag i, at han i 1835 valgtes til Nationalbankens repræsentantskab, men den driftige mand søgte stadig nye veje frem. I 1840 byggede han paa Tømmerbakken lige nedenfor gaarden ved Issefjord helt for egen regning det første af en halv snes større og mindre skibe, der i de

næste 25 aar skulde sejle velstand hjem til Anneberg fra de syv have.

I 1842–46 mødte Buchwald som stænderdeputeret i Roskilde Stænderforsamling og deltog livligt i drøftelserne. Han, der senere blev stok konservativ, var i sine yngre dage ret frisindet og med forstaaelse for den lille mands kaar. Et par udtalelser skal anføres, mere for at karakterisere tiden end Buchwald. Efter at Scavenius til Gjorslev og Grevenkop-Castenskiold til Frederikslund havde udtalt sig mod, at hustugt mod gifte husmænd skulde forbydes, erklærede Buchwald: »Der synes mig at være noget trykkende i, at en mand, som i sit eget hus kan udøve hustugt, skal være hustugt undergivet, og det er krænkende, at en fader kan risikere at faa prygl i sin søns nærværelse.« Under en debat om forhøjelse af brændevinsafgiften lagde han et godt ord ind for den fattige mands snaps, et begreb, som nu nok forlængst er glempt, men som spillede en vis rolle i politik, indtil skattehensyn kvalte alle andre. »Hvilket surrogat vil man give fiskeren, naar han gennemvaad kommer hjem fra sit fattige erhverv og for at faa det tørre brød til at glide ned tager sig en snaps?« Disse to citater giver udmærkede billeder baade af livet i Danmark for hundrede aar siden og af oldefader.

Buchwald var en kendt jæger og havde gentagne gange været indbudt til tronfølgeren, prins Christians jagter paa Kronborg distrikt, og da prinsen en dag ytrede ønske om at prøve den udmærkede jagt i Odsherreds skove, inviterede Buchwald ham til at være gæst paa Anneberg. Prinsen tog med tak mod indbydelsen, og indtil sin tronbestigelse boede han 2–3 gange en ugestid paa Anneberg. Det var festlige, men anstrengende dage for familien, der for at kunne huse prinsen med suite, de mange øvrige jagtherrer og hele tjenerstaben maatte nøjes med spisestuen og soveværelset. Taflet holdtes altid i den meget store sal, og bagefter spilledes kort i havestuen. Buchwald spiste naturligvis ved prinsens bord, men ingen damer deltog. Naar taflet var hævet,

gjorde prins Christian husets frue sin opvarthning, og hun maatte altsaa modtage ham i spisestuen, hvor prinsen ofte blev siddende og passiarede i længere tid. En meget smuk brillantbroche i form af en blomsterkurv, som min hustru nu bærer, er et minde om den højt kultiverede og kloge fyrste, der to gange blev konge, først som Christian Frederik i Norge, siden som Christian VIII af Danmark. Ogsaa som konge besøgte han Anneberg adskillige gange, men boede der ikke mere.

Treaarskrigen fik paa flere maader betydning for Buchwalds paa Anneberg. Den næstældste søn Christian, der da var 21 aar, meldte sig som herregaardsskytte og blev der ven med den 41aarige kaptajn og postmester i Nykøbing Sj. Ferdinand von Holstein, som ogsaa sluttede sig til korpset. Sammen fægtede de bl. a. ved Nybøl den 28. maj og paa Dybbøl den 5. juni 1848. I september kom de hjem, og kort efter blev de to krigskammerater svogre, idet Holstein forlovede sig med husets ældste datter Mariane. En smuk aften i begyndelsen af juli det følgende aar var hele familien samlet paa havetrappen, hvor samtalen naturligvis kun drejede sig om krigen. Pludselig saa man en mand komme kørende i stærk fart ude paa Strandvejen uafbrudt svingende med hatten. Alle løb derover, og vognen standsede. Den kørende, provsten fra Nykøbing, kunde næppe tale for bevægelse, men fik dog fremstammet, at udfaldet fra Fredericia var lykkedes, belejringen hævet, og alt fjendens skyts erobret.

Denne scene glemte de, der oplevede den, aldrig, og heller ikke den jubel, som greb alle. Aaret efter, den 2. august 1850, stod brylluppet paa Anneberg, men det kneb med at komme i feststemning, for skønt man flere dage tidligere havde faaet underretning om sejren ved Isted den 25. juli, var der intet hørt fra sønnen Christian, som havde deltaget i slaget. Da, ligesom brudeparret og følget traadte ud af Højby kirke, kom et bud ridende med det længselsfuldt ventede brev. Alt stod vel til, og brylluppet kunde fejres i glæde og taknemmelighed.

Min bedstefader August Ferdinand Holstein kom til verden i 1807, og efter at være blevet student fra Herlufsholm traadte han ind i Kongens Livkorps, hvor han efterhaanden avancerede til kaptein. Han førte et muntert liv i København, hvor han var som søn i huset hos sin farbroder, generalløjtnant, overceremonimester og theaterchef Conrad Holstein, der havde vundet berømmelse som livjægerchef under kampen mod englænderne i Classens have 1807, i hvilken anledning han senere belønnedes ved at genopstaa som gadenavn, hvad jeg synes er lidt vulgært. Naa, bedstefader skulde jo have lidt at leve af paa sine ældre dage, og han pensioneredes saa fra krigstjenesten i 1845 med postmesterembedet i Nykøbing, saaledes som det var skik dengang. Det var ikke noget anstrengede job, da byen havde 1100 indbyggere, og der kun kom post to gange ugentlig med diligencen fra Holbæk. Pakker sendtes sjældent med posten, men kom med de mange smaaskibe, som sejlede mellem Nykøbing og København.

Overgangen fra det straalende selskabsliv i hovedstaden til den afsides provinsby var ikke let, men der fandtes en forbausende stor embedsstand at omgaaes, og saa blev bedstefader hurtigt en kærkommen gæst paa Anneberg. Efter brylluppet flyttede bedsteforældrene ind i en gaard i Nykøbing, men daglig var der forbindelse med Anneberg. Bedstefader kom godt ud af det med sin svigerfader, med hvem han havde meget tilfælles. Deres forfædre havde kæmpet rundt om paa alle Europas valpladser, saasnart de saa deres snit, lige siden slægterne traadte ud af historiens mørke. De var selv officerer og havde begge lugtet krudtet. Begge havde ogsaa kendt vanskelige økonomiske forhold og var enkle i deres vaner. Penge interesserede dem ikke. Et lille eksempel kan vise det.

Til bedsteforældrenes gaard i Nykøbing hørte det meste af Rørvig, som var lejet ud til fiskerne og bønderne, vistnok for 99 aar, og lejemaalet udløb i deres ejertid. De fattige fiskere var meget urolige for, at bedstefader vilde benytte lejligheden til at sætte afgiften godt i vejret, naar en ny periode skulde aftales, og de

viste paa forskellig maade deres ængstelse. Tilsidt fik bedstefader saa ondt af dem, at han forærede dem hele historien! Naturligvis var det dumt rent kapitalistisk set, og i hvert fald for hans efterkommere kunde Rørvig være blevet en guldgrube, der kunde have befriet dem for at tage sig nogetsomhelst nyttigt for. Men hvad – rige folk er der saa mange af. Grandseigneurs derimod er few and far between.

*

Den gamle hovedbygning fra Frederik III's tid, et stort, hvidt trefløjet bindingsværkshus, var efterhaanden blevet ret brøstfældigt. Buchwald bestemte sig derfor til at lade det rive ned, Lige efter nytaar 1856 holdtes en straalende afskedsfest for det ærværdige hus med komedie og bal, men da man den næste dag kom ned i kælderetagen, viste det sig, at bjælkerne, der bar salen, havde bøjet sig saadan, at det var et Guds under, festen ikke var endt i en katastrofe. Den ny hovedbygning opførtes i den da saa yndede italienske villastil, et langt, hvidt toetages hus uden sidefløje med sort skifertag. Haven var naturligvis blevet fuldstændig ødelagt under byggeriet, og Buchwald indkaldte derfor en kendt tysk gartner, som lagde den helt om og skabte den have, der i min barndom var en seværdighed med mange sjældne træer og prydbuske.

Blandt de talrige slægtninge og venner, der havde tilhold paa Anneberg, skal her kun nævnes min oldefaders broder Heinrich Buchwald. Som tidligere fortalt kom han ogsaa paa Bernstorffsminde, blev senere officerselev paa Gjethuset og fændrik, men blev afskediget paa grund af en drengestreg og sendtes saa af sin formynder til Batavia. Der kunde han enten blive nabob eller gaa i hundene uden at genere familien. Han valgte imidlertid noget helt tredie og tog tjeneste som midshipman paa et engelsk krigsskib. Da han atter kom til Europa i 1807, søgte han over i den franske flaade og endte som premierløjtnant i Napoleons sold. Han deltog i Slaget ved Wagram, kæmpede i Spanien og Portugal,

hvor han oplevede mange æventyr, og fortsatte efter Napoleons fald nogle aar i Louis XVIII's tjeneste. I 1823 vendte han hjem til Danmark og blev lektor i fransk i Kiel. Sine erindringer udgav han i 1829, en meget interessant og morsomt skrevet bog paa et pudsigt, stærkt kosmopolitisk sprog. Nu eksisterer bogen næppe i mere end det exemplar, jeg har staaende paa min reol, og som jeg har faaet efter den gamle krigsmands datter, kammerjunkerinde Elna Hedemann, der blev gift fra Anneberg og i mange aar havde sit hjem der. For en dreng var der noget overordentligt fascinerende ved en datter af en af Napoleons officerer. Verdenshistorien skrumpede ind og blev virkelighed.

Onkel lektor, som han kaldtes, var forøvrigt ingen beundrer af Napoleon: »Stor var Napoleon,« skriver han, »men større vilde han have været, dersom han, styrtet fra Thronen, var falden paa Waterloos blodige Slette. Batailloner af hans beundringsværdige Garde foretrak Døden for Lænker . . og Han ikke! Flere Laurbær saa han ei imøde, og det sidste Blad blandt uforgængelige visnede i jammerfulde Dage, for ei at have været høstet itide.« Det var saadan tyske officerer skrev om deres kejser hundrede aar senere. Dog maaske bortset fra det med størrelsen.

Om Frankrig skrev han et digt i 1815 »Mon Songe«, der ender med nogle linier, som kunne have været møntet paa idag:

Je vois de toute part un peuple divisé
Et faible comme l'est un troupeau dispersé;
La discorde triomphe, elle seule gouverne
Et le Corse n'est plus qu'un agent subalterne.

*

Familien paa Anneberg rejste temmelig meget, naar man tænker paa, hvor besværligt det dengang var, set med vore øjne. Om vinteren, eller naar damerne skulde med, kørte man i egen vogn paa besøg hos slægten rundt om paa gaardene eller til København for

at gaa paa theater og i butikker. Det var dengang saa almindeligt, at det ikke vakte særlig opmærksomhed, naar ekvipagen med sit firspand svingede op foran d'Angleterre for at sætte de rejsende af. Ellers var lige til ind i halvfjerdserne den sædvanlige rute til Holbæk og videre om sommeren »over strandene«, som det kaldtes. Man kørte 1½ mil til Kongsøre, hvorfra man af færgemanden blev roet ca. ½ mil til Tudse Næs, saa atter i vogn over Næsset og derpaa i aaben baad til Holbæk. Mens stænderforsamlingen var inde, tog Buchwald denne tur til Roskilde hver mandag og hjem igen hver lørdag. Det havde været noget for vore dages tingmænd. Kalundborgbanen aabnedes først til nytaar 1875, og Odsherredsbanen kom ikke i gang før i 1899. Tid tog det, og umageligt var det, men min fader, som gik paa Sorø Akademi, omtalte altid med fornøjelse de lange køreture i vogn eller diligence mellem skolen og hjemmet.

Naturligvis var vejrets betydning stor ved saadanne transportforhold, hvad man blandt andet fik at føle i marts 1865, da orkan i forbindelse med et vældigt snefald var ved at forhindre slægten i at mødes paa Anneberg for at fejre kaptain Buchwald og hans hustrus guldbryllup. Efterhaanden kom dog de fleste frem til den store fest, der varede i flere dage. Blandt gaverne var et pragtfuldt sølvkrus fra beboerne i Holbæk amt, og under guldbryllupsmiddagen indløb kongens udnævnelse af Buchwald til hofjægermester. Det var anden gang, han mødte kongelig naade, og nu havde den ingen interesse. I et brev til kongens kabinetssekretær bad han sig fritaget for at modtage udnævnelsen med en motivering, der viser baade hans, hvad vi nu vilde kalde demokratiske indstilling, og hans selvfølelse: »Lige fra min Ungdom har jeg ønsket, at al titulair Rang maatte bortfalde og kun Embedsrang være gjældende i Danmark, hvilken Anskuelse jeg offentlig har udtalt . . . Jeg har derfor ej heller i de henved tredive Aar, jeg stod i personligt Kjendskab til salig Kong Christian den Ottende, og i hvilken Tid han baade som Prins og senere som

Konge flere Gange bærede mit Hus med sin høje Nærværelse, gjort nogetsomhelst direkte eller indirekte Skridt for at opnaa en Hof-titel. For at kunne opnaa en Hofjærgermestertitel forlangtes dengang foruden et uplettet Rygte at være af Adel og Godsejer, hvorfor jeg ejheller tror, det vilde være faldet mig vanskeligt at opnaa denne Titel under Christian VIII's Regering. Det vilde derfor, saa synes jeg, røbe en høj Grad af Inconsequens, om jeg nu som Olding vilde modtage en Titel, som jeg tror, jeg alt for 40 Aar siden kunde have været i Besiddelse af.«

Under en følgende Audiens spurgte kong Christian IX, om han slet intet kunde gøre for Buchwald og hans sønner, og svaret lød: »Vi beder alle om at maatte bevare Deres Majestæts naade.« Det fik de saa lov til. Buchwald var kendt og agtet overalt som Den gamle Kaptain, og under den titel mindedes man ham endnu paa egnen i min barndom.

*

Da Buchwald døde i 1874, efterlod han sig tre sønner – den ældste døde som ung søofficer i Gibraltar – hver paa sin herregaard, Valdemar paa Øbjerggaard i Sydsjælland, Christian paa Estruplund ved Randers fjord og August paa Friisholt (det nuværende Ormstrup) paa Viborgeggen. Anneberg fik hans tre døtre, min bedstemoder, fru Mariane Holstein og hendes søstre, frøknerne Ida og Charlotte Buchwald. I 1896 overdrog Bedstemoder og tante Charlotte efter tante Idas død gaarden til min fader, expeditionsssekretær, senere kontorchef i skattedirektoratet Fritz von Holstein.

Fader var født i 1851 og blev ligesom sin yngre broder, den senere godsejer Ernst Holstein til Tvilumgaard ved Gudenaen, student fra Sorø, hvorefter han tog juridisk embedseksamen. I mange aar førte han en behagelig ungarletilværelse i København, deltog ivrigt i selskabslivet og var bl. a. ogsaa i en periode ledende senior i Studenterforeningen. Det maa have været i 1881, for han blev voldsomt angrebet af den radikale fløj i foreningen i anledning

af, at han gjorde kondolencevisit hos den russiske gesandt efter mordet paa Alexander II.

Ungkarlelivet fik imidlertid en brat ende, da han paa en Nordkapsejse mødte en ung norsk dame, frøken Karen Ræder, og i 1893 blev de gift paa Frederiksten fæstning, hvor min morfader var kommandant.

Moder var meget smuk og gnistrende intelligent. Hun blev opdraget i Sverige, da hendes fader, general Jac. Ræder i mange aar var den norske armés repræsentant ved hoffet i Stockholm og personlig ven af baade Karl XV og Oscar II. Naturligvis fik hun derved muligheder for en rigere udvikling og et videre udsyn end ellers almindeligt hos unge piger dengang, og trods sine unge aar – hun var kun 24 og fader 41 – gjorde hun hurtigt vort hjem til et centrum for familien, som til gengæld omgav hende med beundring og hengivenhed. Nu blev hun godsejerfrue, og aaret efter arriverede jeg, altsaa i 1897, tre aar senere fulgt af min søster Ellen Margrethe, nu forlængst stiftsdame i Vallø.

Anneberg var forpagtet ud, da fader overtog gaarden, som de gamle damer selvfølgelig ikke selv kunde drive, og da han ikke kunde eller vilde opgive sin embedsgerning, maatte ogsaa han overlade driften til forpagtere. Vi fik to hjem, og for os børn blev byen og landet lige kendt og lige kært.

Rejsen til Nykøbing tog fem timer med togskitte i Holbæk til den hyggelige Odsherredsbane med sit gule og røde mekkaplyds og den søvnige petroleumslampe. Desværre ødelagdes turen for mig ved, at jeg, da der ikke var toilet i toget, altid i Asnæs maatte ud at ordne det fornødne, og jeg var besat af en ulidelig skræk for, at toget imens skulde køre fra mig og efterlade mig maroonet paa »den græselige station«, som dens nom de guerre blev. At togpersonalet kendte os og ikke i drømme vilde falde paa at rulle videre uden os, faldt mig ikke ind, og mine forældre vilde med haard haand have udryddet enhver fornemmelse hos mig af at være særlig begunstiget. Den omstændighed, at min

Fader havde en gaard, var for mig ganske naturlig, for det havde jo saa mange i familien og blandt vore venner, men at eje en villa stod for mig som noget usigeligt fint, og jeg saa med ærbødighed op til drengene fra de i virkeligheden ret beskedne huse paa de frederiksbergske villaveje. Der var saaledes grundlag for en solid angstpsykose plus et veldimensioneret mindreværds-kompleks i min barndoms oplevelser, men hidtil har jeg narret psykologerne.

Foran stationen i Nykøbing holdt Peter Kusk i sit grønne li-beri med de sølverne, vaabenprydede knapper og den høje hat med en stor kokarde. Han var kusk og tjener allerede i oldefars tid, og saa nu ud som en gammel patriark med sit lange, hvide skæg. Saa gik det i rask trav ud gennem byen ad landevejen med Issefjord paa den ene side og først Grønnehaveskov, derpaa Annebergs marker paa den anden. Jeg elskede disse køreture i karetten, der var foret med svagt rosa eller crémefarvet silke, som var saa dejlig blødt og køligt at hvile en kind imod, mens man søvniigt lod den nærmeste af de to vældige kvaste sagte dingle frem og tilbage som et pendul. Hele vognens forside var af buet glas, der var saa fint, at det kun kunde laves i Bøhmen. Hvor det var, anede den lille dreng ikke, men hans fader havde været der, og i fantasien voxede glashytterne i de skovklædte bjærge til fortryllede huler, som man kunde naa, hvis blot man kørte længe nok, men inden man kom saa langt, svingede vognen op foran Annebergs trappe. Landauerer havde ikke karetens æventyrskær, men fandtes der noget dejligere end at faa lov at sidde paa bukken en sommerdag, naar turen gik ad de smalle skovveje, hvor man stadig maatte bøje sig frem for ikke at faa grenene i hovedet, og hvor alt var grønt og stille.

Grønne, grønne er træernes ansigter, skyernes bygernes som havet løfter armene imod, grønt er alt som ser paa dig med det roliges blik.

Saadan siger Poul la Cour. At køre med heste giver paa en gang hvile og liv, og har man levet i ekvipagerens tid, kan et automobil aldrig blive andet end et ynkeligt surrogat.

*

Gaardspladsen paa Anneberg var meget lang og omgivet af de gamle avlsbygninger. Navnlig laden og kostalden var enorme med vældige straatag, som naaede helt op i himlen. Og saa var alle bygninger kalket i en varm rød farve, saa at de saa ud, som om det altid var solnedgang. Næsten hele aaret rundt var tækkemænd i arbejde et eller andet sted paa tagene, og lige saa maleriske de – tagene altsaa – tog sig ud, lige saa brandfarlige var de. Men saa vidt jeg ved, havde de staaet i hundreder af aar. Ikke ret længe efter, at vi havde forladt Anneberg, brændte imidlertid laden og kostalden. Oprindeligt var hovedbygningen formentlig helt omgivet af en voldgrav, men mod gaarden var den forlængst kastet til, saa at man kørte videre fra avlsgaarden forbi mejeriet og hestestalden, delvis skjult af gamle træer og busketter, lige op foran hovedtrappen. Dette, at der ikke var nogen adskillelse mellem avlsgaarden og hovedbygningen, bevirkede, at vi deltog intimt i gaardens liv. Alle dens lyde gik ind i dagens melodi. Vi fulgte dyrenes og menneskenes færden over de toppede brosten paa den vældige gaardsplads fra den tidlige morgen, til alt stivnede i absolut stilhed i middagsstunden for saa at vaagne op til fornyet travlhed i eftermiddagstimerne. Husmændene og de faste folk havde vi jo altid kendt. De havde arbejdet for familien i flere generationer. Herregaardsbørster, som man dengang kaldte de omkringvandrende landarbejdere, der gik fra plads til plads og havde et ret daarligt ry, erindrer jeg egentlig ingen af, hvad vel vor afsides beliggenhed var medvirkende til, men derimod kom der i de sidste aar en del polske roearbejdere. De gav engang anledning til en episode, der kunde have faaet et alvorligt udfald, hvis ikke min fader havde været der. En nat blev vi vækket af høje raab og vrede brøl nede i gaarden. Det var polakkerne, som havde startet

en privat revolution og vilde slaa forpagteren ihjel. Saadan set kom det ikke fader ved, da folkene naturligvis var antaget og lønnes af forpagteren, men han, der var meget lidt afholdt, foretrak at trække dynen op om ørerne. Polakkerne blev imidlertid stadig voldsommere og begyndte at ringe med middagsklokken. Postyret gjorde damerne urolige, og det kunde fader ikke finde sig i. Han tog en jakke og et par buxer udenpaa sin natskjorte, satte sin rundpullede hat paa hovedet, og med et solidt egespir i haanden gik han ud til de revolutionære. Disse var efterhaanden blevet temmelig ophidsede og vilde bryde ind i forpagterboligen for at faa fingre i deres fjende. De saa drabelige ud med knipler, møggrebe og lignende paa nakken, men fader gik lige hen til dem, lettede høfligt paa sin rundpullede og forklarede de forbløffede polakker, at deres mellemværende med forpagteren interesserede ham ikke, men de generede herskabets damer med deres spektakkel, hvorfor de vilde behage at pakke sig. Hvad sprog de snakkede med hinanden, er egentlig aldrig gaaet op for mig, men oprørerne forstod, at de havde incommoderet husets damer, og nu var det deres tur til at løfte paa kasketterne og gøre mange undskyldninger. De trak sig ogsaa strax tilbage, idet de saa lovede at hænge forpagteren paa et tidspunkt, hvor de ikke forstyrrede nogen.

Haven var temmelig stor, ca. 10 tdr. land, og deltes i to af graven, som der udvidede sig til en hel sø. Den inderste del omkring hovedbygningen var lukket for offentligheden, og her fandtes de mere ualmindelige træer. Noget af det, som strax faldt i øjnene, var de kæmpemæssige plataner, hvis lige jeg ikke mindes at have set, det morsomme paryktræ, en allé af røde kastanier, et højt træ med blade som en rødbyg, men af form som en tax – ja, det lyder underligt, men saadan staar det for mig. Der var ogsaa mange andre, men jeg tør ikke udfordre eventuelle botanikere ved nærmere beskrivelse nu en menneskealder senere.

Af frugttræer var der naturligvis en masse, og skønt de hverken blev sprøjtet eller paa anden maade gjort stads af, men gan-

ske overlodes til Vorherres røgt og pleje, bar de den herligste høst. Det, jeg fandt var mest spændende, var et ældgammelt morbærtræ, hvis grene var saa krogede, at man kunde kravle helt op i toppen og forspise sig paa de lækre bær, men hvor saa man ud af alt det grønne paa grenene, naar man atter kom ned.

*

I den ydre del af haven havde offentligheden adgang om dagen. Der laa Lystbakken med de gamle bøgetræer og med prægtig udsigt over fjorden, og der fandtes alle jordbærbedene indrammede af fuchsiaer af den slags med rødt liv og blaa nederdel. Dansedukker kaldte vi dem, og det saa vældig sjovt ud. Fra haven førte en laage lige ind i Anneberg skov, som dog ikke tilhørte os, men var statsskov. Til at passe alt dette havde vi skomageren og hans kone, et par elskelige husmandsfolk, der holdt haven mønsterværdigt, men ogsaa gik i den fra morgen til aften næsten aaret rundt. Selv om vinteren var der noget at se til, om ikke andet skulde isen paa graven holdes fri for sne, saa at vi og ungdommen fra Nykøbing kunde løbe paa skøjter. Jeg husker nu bedst haven paa en sommeraften, naar de ældre drak kaffe efter middagen paa verandaen eller malerisk grupperet paa havetrappen. Fader stod dog som regel op, for han var saa gammeldags, at han ikke kunde tænke sig at sidde ned, naar en dame stod. Derfor rejste han sig uvægerligt, hver gang en dame kom ind i stuen, hvor han befandt sig, ogsaa naar det var hans hustru. Denne for ham saa selvfølgelige ridderlighed var allerede dengang ved at blive sjælden. Paa plænen spillede de unge fjerbold eller ring, saa at de rød-hvide ringe fløj højt op i kirsebærtræerne og maatte bjærges med stort besvær. Hvordan herrerne saa ud, har jeg glemmt, men de var sikkert i stift kravetøj og tilknappe med straaatte paa, mens damerne svævede henover græsset i lyse kjoler med store hatte eller flagrende slør. Det kunde være stjaalet direkte fra »The Making of a Marchioness«, »Dolly Dialogues« og hvad nu alle de engelske gouvernanteromaner hed, men det var virkelighed.

Naar man gik op ad hovedtrappen i gaarden, kom man ind i den store forstue med en smukt svunget trappe op til første sal. Alt var naturligvis hvidskuret. Dagligstuen var det sædvanlige opholdssted om vinteren, for som regel var der ikke fyret i de andre stuer, heller ikke i spisestuen. Det var hundekoldt at komme ud paa gangene eller at sidde til bords, men det tænkte man slet ikke over og havde ingen skade deraf. Mit bedste øjeblik paa saadan en vinterdag var morgenen, naar en af pigerne tændte op i kakkelloven i soveværelset og bragte en thebakke med friskbagte kommenskringler, som jeg fik lov at spise i sengen, mens jeg kunne ligge og kigge ind i ilden fra de glødende brændestykker. Det staar stadig for mig som øjeblikke af fuldstændig salighed. Om sommeren var hele huset i brug, ogsaa salen, et stort lyst rum, hvor der musiceredes – min moder spillede gerne – og hvor vi børn havde rigelig plads til at tumle os paa en regnvejrsdag. Den var møbleret med nogle stole og en sofa i sort og guld med flettede sæder, opmarcherede langs væggene. Dengang forstod jeg det ikke, men senere er jeg blevet klar over, at det var nogle af de smukkeste møbler, jeg har set. Ellers var stuerne nærmest spartanske. Ingen eller kun smaa tæpper paa de hvide gulve, stole og borde uden særpræg, men veludførte, sikkert mest af lokale håndværkere. Ind imellem fandtes saa pludselig noget helt godt, som et stort, gammelt chatol af syv forskellige, mærkelige træsorter, som nu smykker mit arbejdsværelse.

Køkkenet laa i kælderen, og det var uhyre. Gulvet bestod af gule klinker, komfurets dimensioner svarede til omgivelserne, og midt i rummet stod der en tønne, saavidt jeg husker med gule messingmavebælter om, i hvilken vandet fandtes. Alt, hvad der skulde bruges i den store husholdning og til personlig rengøring, maatte hentes oppe paa en af markerne, hvor en kilde sprang, og saa blev det kørt ned til gaarden. Hvor mange folk, der egentlig skulde til for at holde saadan en menage gaende, ved jeg ikke, men mange var det.

Efter bedstefaders død i 1888 flyttede min bedstemoder, fru Mariane Holstein tilbage til Anneberg, hvor hun levede sammen med sin søster Charlotte. Bedstemoder husker jeg kun som en meget gammel dame. Hun blev et par og halvfems, men var rask højt op i aarene, hvad hun mente skyldtes, at hun drak et glas portvin eller to til frokost og rødvin til middagen. Da hun var midt i firserne, rullede hun en dag ned ad trappen fra spisestuen til kælderen, hvad der ikke hindrede hende i at spille sin Whist en plein vigueur samme aften. Tante Charlotte var elskeligheden selv, lille, sirlig i sin graa kjole med en sort kappe og graciøs som en ung pige i sin høje alderdom. Hun fortalte selv, at Bournonville engang havde set hende danse, hvorefter han var kommet hen til hende og havde sagt, at hvis han ikke vidste, hvem hun var, vilde han have opfordret hende til at gaa til balletten. Endelig var der frøken Anna Petersen, kaldet »Annemor«, et prægtigt menneske, der styrede huset med dygtighed og skændte paa mig, naar jeg tiggede tante Charlotte om et eller andet, hvilket var nødvendigt, da tante ikke kunde sige nej.

Det daglige liv paa Anneberg formede sig ganske enkelt. Om sommeren kunde der godt være en snes stykker tilbords hver dag, men maden var uden nogen raffinements. De vinbjergssnegle, som haven vrimlede af, døde af alderdom i stedet for at opfylde deres bestemmelse. Forresten har jeg senere opdaget, at det er en lidet tiltalende spise.

Paa det kulturelle omraade var der derimod megen afveksling at hente. I bogskabene fandtes mange gode ting fra ældre tid, f. ex. en meget fin lille Schiller-udgave fra 1827, Egede Schacks »Phantasterne« i den sjældne originaludgave, og Oehlschlägers tragedier i statelige bind med rødt og guld fra 1849, for blot at nævne nogle af dem, jeg har arvet. Forbindelsen med tysk aandsliv var naturligvis stærk hos de ældre medlemmer af familien. Ganske betegnende er det eneste brev, der er bevaret fra min tipoldefader, stiftamtmand Buchwald, til han søn, dateret 1812, skrevet paa

tyisk, mens et andet bevaret brev fra oldefaders Søster, som var gift med en russisk diplomat, skrevet til broderen i 1834, er paa fransk. 1864 blev for dem, der oplevede det, et skæbneaar, som satte sit præg paa den enkelte paa en hel anden maade, end besættelses-aarene synes at have gjort paa os. Familien havde megen tilknytning til hertugdømmerne. Mange havde været officerer og embedsmænd dernede, adskillige blev forjaget af preusserne. Buchwalderne tilhørte desuden det holstenske ridderskab, Holsteinerne det mecklenburgske, saa bruddet mellem dansk og tysk kunde blive saa bittert, at fader og søn stod med dragne klinger overfor hinanden.

Paa Anneberg var der nu ingen tvivl. Allerede i Trearskrigen havde som foran fortalt bedstefader og en af onklerne foruden andre af familien deltaget, og tabet af Sønderjylland kom som et knusende slag. For fader blev grænsens sang en grundtone i hans liv. I 1911 rejste han med mig derned og viste mig alle de historiske steder. Hver Gang der var fest paa Anneberg i Julen f. ex., naar husmændene samledes hos os, uddelte fader de smaa røde sangbøger fra To Løver, og saa klang fædrelandssangene først lidt tøvende, men snart frit og frejdigt. Bagefter sagde fader et par enkle ord om det tabte land.

Ellers talte man ikke om sine følelser. Religiøse spørgsmål drøftedes vist sjældent. Vi havde vor egen stol i Højby kirke, men jeg er ikke sikker paa, at der var kirkevogn særlig hyppigt. Det betød imidlertid ikke, at man var ligegyldige. Tværtimod. For fader var det ganske selvfølgeligt, at naar han engang skulde lande paa den anden kyst, saa vilde alle de gamle Holsteiner staa paa bredden og tage imod ham. Og saa skulle skjoldet være blankt. Jeg har ikke mødt nogen bedre tro at leve eller dø paa. Det var og er stadig skik, at slægten samles, naar en af os dør. Saa møder alle fra nær og fjern for at slutte op om den, der er gaaet i forvejen. Det giver en stor styrke, og karakteristisk er min moders ord, da vi en dag maatte vandre hjem efter at have sagt fader farvel: »Hvor var det dog en hyggelig begravelse.«

I sin ungarletid talte fader en hel del sprog, navnlig fransk. Bl. a. kom han meget hos den russiske gesandt, grev Toll, for hvis ene datter han sværmede og ikke uden haab. Grev Toll havde imidlertid ingen penge, formentlig efter russiske forhold, og fader ingen efter danske, saa det blev kun en romantisk episode, men den gav mig, der som alle børn dengang troede meget længe paa storken, stof til mange funderinger over, hvordan mon jeg, der lignede min moder, var kommet til at se ud, hvis fader havde faaet comtesse Toll. Et sprog kunde han ikke, og det var engelsk, som slet ikke lærtes i hans skoletid. England var ikke særlig anset af vore bedsteforældre i midten af forrige aarhundrede. Det var jo ikke saa længe siden, at København bombarderedes og flaaden røvedes. Som regel kunde han klare sig paa anden vis, men engang blev en engelsk gæst vist ind i stuen, hvor fader tilfældigt var alene. Den ene forstod ikke et ord af, hvad den anden sagde, og de maatte derfor nøjes med i nogen tid at danse »Høflig Velkomst«-dans med artige bøjninger og slaaen ud med armene, indtil fader med et sidste skrabud trak sig tilbage, idet han erklærede: »Jeg gaar at hente min squaw!« Cooper havde ikke levet forgæves.

Moder beundrede derimod England og talte alle tre hovedsprog flydende. Tit kunde man høre hende sidde alene i sin stue og læse fransk højt for at holde sig i øvelsen. Svensk talte hun naturligvis ogsaa, f. ex. kunne hun kun tælle og regne paa svensk, men dansk fik hun aldrig lov til at lære, fordi baade fader og vi børn elskede hendes norsk. Hun førte hele sit liv en vidtløftig korrespondance med slægt og venner i alverdens lande og kunde med glødende lidenskab føre en diskussion om et eller andet litterært, politisk eller etisk problem med sin broder, der en tid havde en diplomatisk post i Kapstaden, skønt brevene tog en maaned hver vej. Mens fader foretrak historie og memoirer – Clausen og Rist var ham til stor glæde, og Historisk Tidsskrift fyldte hylde efter hylde – saa læste moder helst skønlitteratur, baade nordisk og

udenlandsk. Men ogsaa bøger, der behandlede aktuelle begivenheder i verden, havnede hurtigt hos os, som f. ex. Putnam Weales »Indiscreet letters from Peking« og »Briefe, die ihn nicht erreichten« fra Boxeropstanden i Kina eller den sachsiske ex-kronprinsesse Louisas »My own Story« med dens voldsomme angreb paa kongen og kirken, efter at hun var flygtet med Toselli. Dem kan jeg huske som ivrigt debatterede, selv om jeg naturligvis først har læst dem senere.

*

Vort hjem var temmelig internationalt indstillet, og det var mest udenrigspolitik, som interesserede. Besthorns trestjernede ledere i Nationaltidende blev læst højt af fader og grundigt drøftede. Ligesaa Franz von Jessens fremragende korrespondancer fra den russisk-japanske krig, som jeg tydeligt erindrer fader gengive. Det var mit første møde med den store verden, og derfor bed det sig fast. »Die Woche« holdt vi i mange aar, og somme tider laa der eksemplarer af »Revue des deux Mondes« eller »The Nineteenth Century« paa bordet. Brevene udefra indeholdt ogsaa ofte interessante ting og blev altid læst op af moder. Fader beskæftigede sig dog ogsaa med indenrigspolitik. Han var frikonservativ, og selv om han ikke deltog aktivt, var han meget vel orienteret, ikke mindst fordi hans broder, godsejer Ernst Holstein, stod grev Frijs politisk nær. Bedstemoder og tante Charlotte læste Berlingeren og Nykøbingposten, hvilket sidste endvidere havde den vigtige funktion at ende sit liv som papilotter i Bedstemoders haar hver aften. Der gjorde den saamænd ogsaa mest nytte.

Forholdet til folkene paa gaarden gav sig allerede deraf, at de ældre havde leget med fader, da han var dreng, og stadig sagde du og godsejeren. De og deres børn følte sig som hørende til Anneberg og familien, der til gengæld betragtede dem som venner af huset. Fader havde den leveregel, som han stadig indprentede mig, at naar vi har det godt i hovedbygningen, er det vor pligt at sørge for, at de ogsaa har det godt i husmandshusene.

En særstilling indtog gamle Anna. Hun stammede fra en af de snævre, ensomme dale langt oppe i Norge. Hendes forældre var flittige, stræbsomme bønder. Anna var godt begavet, og hendes bedstefader, som forstod dette, gav hende en stilebog, for at hun skulde lære at skrive i skolen ligesom sine brødre, men Anna var klar over, at hun vilde blive let ud af de andre, hvis hun som pige vilde maale sig med drengene, og hun gemte derfor hver dag stilebogen under en busk paa vej til skolen. Senere lærte hun sig selv at skrive. Som 13-aarig kom hun ud at tjene paa en gaard, der tillige var skydsstation, dvs., at man der kunde faa kørsel til næste gaard, hvor der saa skulde være friske heste, men naar der kom bud til gaarden om, at rejsende kunde ventes, maatte Anna afsted over det vilde, ensomme fjeld milevidt til den næste gaard for at avertere dem om, at der skulde være heste til afløsning. Det var en haard barndom, og da hun senere kom for skade, slog hendes forældre haanden af hende. Hun søgte til Kristiania, hvor hun fødte sit barn, som hun maatte give fra sig til fremmede, og fik saa plads hos mine bedsteforældre som amme for moder, paa hvem hun kastede al den kærlighed, der blev hende forment at give sit eget barn. Anna blev senere min søsters og min barnepige for at ende som min datters. I næsten 60 aar tjente hun familien, og elskede hun os, gengældte vi hendes følelser i rigt maal.

*

Det var en beskyttet, privilegeret tilværelse, der levedes paa Anneberg i den gyldne tid før første verdenskrig, der staar i et sandt straaleskær for alle dem, som befandt sig paa livets solside. Men en dag var det forbi.

Houses live and die: there is a time for building
And a time for living and for generation
And a time for the wind to break the loosened pane
And to shake the wainscot where the fild-mouse trots
And to shake the tattered arras woven with a silent motto

Jeg ved ikke, hvilket »silent motto« T. S. Eliot har tænkt paa, men i Annebergs gobelin lød det: Lev dit liv som det sig bør i en gammel familie og glem ikke, at den stærkestes pligt er at værne den svagere. Der blev vist megen social forstaaelse og megen hjælpsomhed af Annebergs besiddere. Maaske sommetider mere end klogt var. Da oldefader døde, overlod han gaarden til sine døtre kvit og frit, men de elskelige damer anede ikke, hvad penge var, og de kunde ikke give afslag. Ved faders overtagelse var Anneberg stærkt behæftet. Havde han selv været landmand, kunde det nok være blevet rettet op, men nu var han prisgivet forpagterne. Han var uheldig med et par stykker, og det undergravede gaardens økonomi, saa da han i 1913 fik et tilsyneladende godt tilbud, turde han ikke afvise det, og Anneberg blev solgt. Faa aar efter handledes den til fantasipriser. Den gik fra haand til haand. Noget af jorden blev skilt fra, og hovedbygningen blev afhændet særskilt. Nu breder Sindspsygeanstalten ved Nykøbing S. sig paa Grønnemarken, og i de stuer, hvor vi havde levet, var der først herregaardspension, idag pigehjem. »Houses live and die«.

Selvfølgelig var det bittert, først og fremmest for fader. Men man kommer over det. Og selvom jeg ikke blev herre paa Anneberg, har jeg faaet et rigt og lykkeligt liv paa et andet felt. Alligevel er jeg, naar jeg for at skrive disse »souvenirs d'un monde englouti« har maattet genfremkalde de halvt udviskede billeder fra min barndoms paradis, stadig kommet til at tænke paa Verlaines ord i »Nevermore«: »Souvenir, souvenir, que me veux-tu?« Men saa ser jeg for mig min ranke, elegante fader med sit ridderlige væsen og sin fornemme tænkemaade staa paa verandaen paa Anneberg, mens min yndige, glade og kloge moder sidder paa havetrappen – og saa ved jeg, hvad mindet vil mig.

MIN MODERS BARNDOMSHJEM

KATHOLM

Af Karen Ræder

Vore gamle Herregaarde! Vore skønne gamle Herregaarde!
I mange Aarhundreder har de ligget dér i det danske Land, omgivet af Volde og Grave, af Skove og Bakker, ofte som Hjemsted for den samme Slægt gennem Generationer.

De har været Rammen om dygtige Mænds Arbejde i Land- og Skovbrug; om glade Familiefester og store Selskaber. Sorger og Glæder, Modgang og Medgang har vekslet indenfor de tykke Mure. Herremændene har været Forsorg og Værn for Godsets og Egnens Beboere, men de har ogsaa øvet Uret og Vold og Hensynsløshed overfor dem, hvis hele Tilværelse i mangt og meget afhang af Godsejernes Forgødtbefindende. Og næsten altid har de været aldeles ligegyldige overfor de usle Boligforhold, de bød deres Arbejdere og Husmænd.

Men for os gamle, som engang havde hjemme dér, staar Livet paa de gamle Gaarde i Skønhed og Glans.

Mange af dem er ikke mere det, de var før: *Et Slægtshjem*. Efterhaanden som Udstykningen skrider frem, mindskes eller forsvinder Muligheden for at bevare dem. Hvad skal de store Hovedbygninger og de udstrakte Avlsgaarde bruges til, naar Jorden er splittet i Smaabrug? Deres Skæbner er forskellige: de bliver Sindsygehospitaller og Kostskoler, Musæer og Samlingssteder

for Kongresser; eller de staar ubeboede og forfalder lidt efter lidt.

Ak, de skønne, gamle Herregaarde! De hvisker som Nordens Guder i Offerlunden: »Vor Tid er forbi, snart synke vi!«

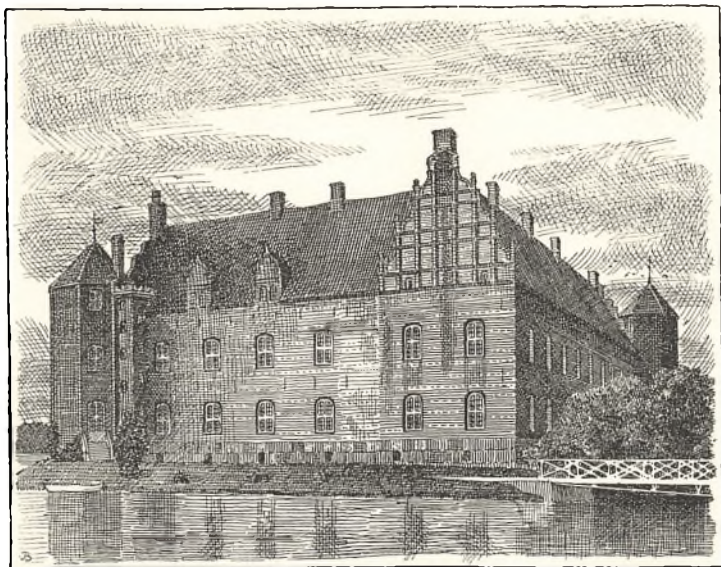
Men det er dog kun Undtagelser, vil man sige. Ja, lykkeligvis. Men naar jeg tænker paa de gamle jyske Gaarde, hvor jeg i min Barndom og Ungdom hyppigt eller enkelte Gange har været Gæst, saa er der dog mange, som er »sunkne«: Hald og Benzon (Sostrup), Rathlausdal og Gammel Estrup, Løvenholm og Boller og Bygholm – der kunde nævnes mange endnu fra andre Dele af vort Land. Ja, vist er det paa Tide at fortælle om de gamle Gaarde i deres Glanstid.

*

Den Gaard, jeg vil fortælle om, min Moders Barndomshjem Katholm, er i mine Øjne den skønneste Herregaard i Danmark. Og jeg vil fortælle om den, ikke blot som jeg selv har kendt den, da den i en Aarrække var mit Hjem, men som min Moder skildrede Livet dér i hendes Barndom og Ungdom for. ca. 100 Aar siden – hun blev født 1847.

Det var i 1839, at min Morfader, senere Major, Kammerherre Dinesen, som ung Artilleriløjtnant ved Auktion af Kronen (saa-dan sagde min Moder altid, naar hun fortalte om den særdeles gode Handel), købte Katholm med tilliggende Bøndergaarde og Fæsteejendomme for 100,200 Rigsdaler. Hvor udstrakt Ejendommen var dengang, før min Bedstefader havde solgt næsten alt Bøndergodset til Fæsterne, ved jeg ikke; men stor maa den have været, for i hans Søns Tid omfattede den endnu rundt regnet 1000 Tdr. Land Agerjord, 1000 Tdr. Land Skov og 1000 Tdr. Land Eng, Hede, Klitter og Strand.

Katholm er en meget gammel Gaard. Den omtales første Gang 1359, da »collis catti« (formentlig Katholm) under en Opstand mod Valdemar Atterdag Mikkelsdag blev erobret og delvis ødelagt af de kongelige Tropper, men senere tilbageerobret af Jyderne.

Katholm

I de følgende Aarhundreder – fra 1419 – tilhørte Katholm forskellige Adelsslægter: Bryske, Fasti Skeel, Sehested, Rammel, Trolle, Krag og Rosenørn, som kom i Besiddelse af Gaarden dels ved Køb eller Mageskifte, dels ved Giftermaal med en Enke eller Datter af den foregaaende Ejer. Efter Statsbankerotten 1813 ejedes Gaarden af flere Købmænd og Prokuratorer i Grenaa, til den 1823 købtes af Statskassen, der som nævnt 1839 solgte den til Løjtnant Dinesen.

Det var Thomas Fasti og Christence Bryske, der i Aarene 1588 til 1591 opførte den prægtige Hovedbygning, som staar næsten uforandret den Dag i Dag. De lod den meget store og smukke Aalsø Kirke, der dengang endnu ikke hørte til Godset, hvælve, hvad en Inskription i Hvælvingen beretter; Bogstaverne er saa store, at de let kan læses nede fra Kirkegulvet.

Da Thomas Fasti, som den sidste af sin Slægt døde Aar 1600, overtog Christence Bryske Gaarden, som hun forvaltede med stor Dygtighed, skønt hun efter sigende som Enke levede et lystigt Liv. Bryskerne havde intet godt Lov paa sig: »De Brysker er faa og onde,« sagde man. Men dygtig maa hun have været, for hun fik Raad til at bygge sig en Vinterbolig i Aarhus. »Trods Katholm«, et stateligt, grundmuret Hus, som endnu staar i Mindegade 4. Af Navnet aner man hendes Stolthed over, at hun ogsaa kunde magte denne Opgave.

Lige indenfor Hovedindgangen paa Katholm i Midtertaarnet findes indsat i Muren en meget stor Sandstensplade med Fastiernes og Bryskernes Vaaben, særdeles smukt udhugget i Hautrelief. Denne Vaabentavle blev foræret min Onkel Laurentzius Dinesen af Hofjægermester Holstein-Rathlou til Rathlousdal. Den menes at være af hollandsk Arbejde, og man siger, at den ved et Skibbrud er kommet i Land paa Jyllands Østkyst ved Hou, hvorfra den er blevet bragt til det nærliggende Rathlousdal. Men sit Bestemelsessted, Katholm, naaede den først efter ca. 300 Aars Forløb.

*

Det var altsaa Thomas Fastis og Christence Bryskes gamle Gaard, som min Bedstefader købte i 1839. Noget af det første, han foretog sig, var at ophæve Resterne af Hoveriet – allerede 1791 opmuntrede en Lov til frivillig Løsning af dette, men først i 1850 afskaffedes det definitivt ved Lov. Som et Symbol paa det nye Forhold mellem Godsejeren og hans Arbejdere lod Bedstefader Træhesten, som endnu fandtes i Gaardens Kælder, højtideligt opbrænde. Den havde næppe været anvendt i mange Aar.

Hovedbygningen, som længe havde staaet ubeboet, blev restaureret, hvor det paakrævedes, men især kastede den nye Ejer sig med stor Energi over Ejendommens Drift – som Landmandssøn var han ikke ukendt med Landbrug. Han tilplantede et stort Areal af den daarligste Jord og styrede sit Gods med saa stor Dygtighed og Økonomi, at han, der kom i stor Gæld ved at købe Gaarden,

– han ejede dengang kun 8000 Rigsdaler – ved sin Død efterlod sig en betydelig Formue, hvortil hans Køb af Glatved Kalkbrud bidrog væsentlig.

Han var Militær i Sjæl og Sind. Som ung havde han som Volontør i den franske Hær deltaget i Kampene i Nordafrika mod Abdel Kader og udmærket sig ved Constantines Erobring. For sin Deltagelse i dette Felttog modtog han i 1838 Æreslegionens Ridderkors.

Efter Købet af Katholm traadte han udenfor Nummer, men ved Krigsudbruddet 1848 blev han atter aktiv Militær – han havde i Mellemtiden faaet tildelt Kaptajns Rang – og deltog som Fører af »Batteriet Dinesen« med stor Hæder og Tapperhed i hele Tre-aarskrigen.

Hans Søn, Wilhelm Dinesen (Boganis) har træffende karakteriseret sin Fader i det Vers, han lod indhugge paa hans Gravsten:

Kraft i Sjæl, i Arm, i Stemme,
Bar omsonst ej Sværd ved Lænd.
Hurtigt Blik og hurtigt Nemme,
En af Danmarks gode Mænd.

Om min Bedstemoder, Alvilde Dinesen, Datter af General von Haffner til Egholm, kan jeg kun fortælle meget lidt. Skønt hun var svag de sidste 20 Aar af sit Liv, har hun dog sikkert med sit kærlige og milde Sind i høj Grad præget Hjemlivet paa Katholm. Jeg husker, at min Moder engang sagde: »Der gaar vist ikke en Dag, uden at jeg tænker paa min Moder.« Og naar jeg i gamle Dage traf ældre Mennesker, som havde kendt hende, brugte de næsten altid samme Udtryk for at betegne hende: Hun var saa yndig.

Om hende skrev Sønnen:

Tænkte kun paa andres Vel,
Blød af Hjerter, blid af Sinde.

Stærk i Modgang, myg i Held.
Ædel, trofast Dannekvinde.

Rammen om den lykkelige Barndoms- og Ungdomstid, som disse to betydelige Mennesker gav deres store Børneflokk, var alt-saa Katholm, en dejlig to-etages Renaissance Bygning. Dens to Fløje flankeres af ottekantede Taarne, og hvor Fløjene mødes i Borggaarden, rejser sig et kraftigt, firkantet Midtertaarn, hvis brede Vindeltrappe fører op til anden Etage.

Allerede Indkørslen til Gaarden er smuk. Gennem en ejendommelig Hulvej overhævet af mægtige Bøge, hvis Rødder ligger halvt blottede op ad den dybe og smalle Kløfts Sider, kommer man som gennem en Tunnel pludseligt ud paa det aabne Land. Og dér ligger Katholm med sine Taarne og skønne svajede Gavle bag brede, grønne Enge paa en Holm omgivet af Grave, der er tæt bevoksede med Siv, hvori Vinden altid hvisker. Kun mod Øst, hvor Gravene udvider sig, saa de næsten bliver til en lille Sø, er Vandet klart. »Katholm breder Armene ud imod os til Velkomst,« sagde en af Døtrene engang, da hun kom paa Besøg til Barndoms-hjemmet.

Naar min Moder fortalte os om Katholm, nævnede hun Gang paa Gang Hulvejen, som derved for os Børn var omgivet af en særlig Stemning. Naar vi læste i Chr. Winthers »Billedbog for Store og Smaa«, der var forsynet med Træsnit efter bekendte Kunstneres Malerier, bladede vi altid hurtigt hen til Zachos Billede af Hulvejen og læste Krohns lille Foraarsdigt, som vi dog forlængst kunde udenad:

Det var tydeligt nok, der var noget i Gære;
uroligt flagrede Krager og Stære.
Det regnede mildt, og Taagerne svæved,
og saa blev det Nat. Men da Solen sig hæved
da saa man, hvad der var virket i Løn,
thi Fuglene jublede: Skoven er grøn!

Tænk, at Hulvejen stod tydeligt afbilledet i vores Billedbog!

Men der var jo mange flere Herligheder paa Katholm. Vi syntes, at det var saa morsomt, at næsten hver Mark, hver Bakke, hvert Skovhoved fra gammel Tid havde sit særlige Navn: Kringsholm og Tingsholm, Røverbakkerne, Harrebjerget, Løkken, Vasen, Tirløvholm (Tirløv er det jyske Navn for Kristtorn), Havknudsholm, Tyrebjerget, Annebjerget – hvor Fru Anne fra Hessel for flere Hundrede Aar siden havde født et Barn – Ellebakken med den store, smukke Stendysse, Kong Hagens Grav i Storskoven. Og af nyere Navne Langelinje og Udsigtspunktet »Der var engang«, hvis Navn aldeles ikke var inspireret af Drachmanns langt senere skrevne Eventyrspil. Ja, og saa Havknuden, der som et Forbjerg skyder sig ud i Kattegat, og paa hvis højeste Punkt man i Stormvejr maatte lægge sig fladt ned for ikke at blive blæst omkuld. Men man *maatte* derop for betaget at betragte det fraadende Hav, der i voldsom Brænding skyllede over Revlerne – »et stolt Syn«, som min Onkel Laurentzius ufravigelig sagde, naar vi sammen stirrede ud over Bølgerne mod Marsk Stigs Ø Hjelm, der i klart Vejr tonede højt mod Himlen.

Ja, Havet! Vi sagde aldrig Kattegat, kun Havet, – som Vesterhavsfiskerne taler om »æ Haw« – det var en af Katholms mange Herligheder. Det faldt sikkert min Moder lidt svært at komme til at bo, som gift, lige midt inde i Jylland, saa langt fra Havet, som det overhovedet lader sig gøre i vort Land.

Naar vi kom til Katholm, maatte vi da ogsaa straks ud til Havet, der dannede hele Ejendommens Østgrænse. Netop her havde det skabt to Klitrækker, de eneste paa hele Jyllands Østkyst. Der er vel et lille Kvarters Gang fra Gaarden ned til Havet, som kun kan ses fra øverste Etage og Taarnvinduerne. Man *gik* forresten ikke dengang, man løb, naar det gjaldt Badning; gennem Alléerne og Tirløvholm og forbi Vasen. Saa blev Stien sandet, man hørte tydeligere Havets Brus, naaede den inderste Klitrække, klatrede op ad den, og saa gik det i Løb hen over den lavtliggende Sand-

strækning, bevokset med spredtstaaende vilde Rosenbærbuske, duftende Porse, Kragebær, gule Evighedsblomster og enkelte Enebærbuske. Endnu efter 70 Aars Forløb husker jeg den dejlige, men beklemmende Følelse, der greb mig, naar vi fra den yderste Klit-række saa hele det store Hav ligge udbredt for vore Øjne.

Denne lange, ufrugtbare Sandstrækning med sin sparsomme Græsvækst udnyttedes i min Bedstefaders Tid til Faarehold. Det var et helt imponerende Syn at se Schæferen om Aftenen drive de ca. 300 Faar hjem til Gaarden. En Del af Faarene blev i Moders Barndom malkede, og hun forsikrede os, at det var en stor Delikatesse at spise Æblegrød med Faaremælk!

Jeg nævnede før Røverbakkerne, to store Høje (maaske Gravhøje) paa Marken mellem Kringsholm og Harrebjerget. Der havde Røverne holdt til i gamle Dage; i en af Bakkerne fandt man engang en Hule, i hvilken der endnu stod et gammelt Bord. Saa det var maaske mere end et Sagn, at nogle slemme Røvere boede dér og i Skumringen spændte et Tov tværs over Hulvejen og udplyndrede de rejsende, som kom kørende gennem den. Men jeg maa tilstaa, at i min Tid fandtes der ikke mindste Spor af nogen Hule i Højene.

De store gamle Lindealléer, plantede i Korsform, var nok en Pryd for Haven. Men denne blev ved Alléerne opdelt i Kvadrater, der for en stor Del henlaa i Trærnes Skygge og derfor daarligt egnede sig til Blomster- og Frugthave. Men hvor de fire Alléer mødtes, blev der en herlig stor Krokot- og senere Tennisplads, hvor Ungdommen tilbragte fornøjelige Timer. Og om Aftenen, naar der havde været Middagsselskab, gav de halvmørke Alléer om Sommeren Anledning til romantiske Spadsereture og Lege, mens lysende St. Hansorme af unge Kavalerer blev anbragt i de muntre Pigers Haar, som i Moders tidlige Ungdom var prydet med lange, smalle, flagrende sort Fløjlsbaand, der kaldtes »Suivez-moi Jeune homme«. Desværre har Fasanerne nu udryddet St. Hansormene, som endnu i min Ungdom lyste i Græsset.

Nu maa man ikke tro, at Livet paa denne store Gaard i de dejlige Omgivelser altid henlevedes i stor Selskabelighed og Overdaadighed. Nej, paa sin Vis gik alt ganske jævnt og stiltfærdigt til i de 8 Børns Barndom og Ungdom i 1850erne og 60erne. Paa sin Vis, selvfølgelig. Tjenestefolk var der nok af: Stuepiger og Køkkenpersonale og Kammerjomfru til de unge Døtre – ingen af dem kunde selv sætte sit Haar, som med hine Tidens store Frisure ogsaa var en hel Kunst. Og saa var der den elskede og trofaste Margrethe, som gemte sig i et Skab, da hendes Forlovede, en af Egnens Gaardmænd, kom for at hente hende. Hun kunde ikke forlade Katholm. Min Bedstefader maatte selv træde til for at berolige den stakkels Brudgom og redde Margrethe fra Ægteskabet! Hun blev da ogsaa hos Familien til sin Død og vedblev at sige du og Fornavn til dem alle, ogsaa til Sønnerne.

Margrethe skulde nok vide at værne om Husets Børn og hvad der var deres. Engang havde min Fader glemt et Par Støvler paa Katholm, og ved næste Besøg spurgte han Margrethe efter dem. Nej, hun kendte ikke noget til nogen Støvler. Men da Wilhelm et Par Aar efter vendte hjem fra Amerika, kom Margrethe frem med Støvlerne: »Det er nok dine, Wilhelm.« Nej, det var ikke hans. »Ja, saa maa det være Ræders,« sagde Margrethe, »han har spurgt efter dem, men jeg gav ham dem ikke, for jeg troede, det var dine.«

Jo, Margrethe var enestaaende.

Ogsaa af mandlig Betjening var der en stor Stab paa Katholm til Pasning af Haven og ikke mindst Herskabsstalden. Der var dengang kun ganske faa Jernbanelinier i Jylland, hvorfor Køreture paa 8 à 10 Mil, f. Eks. til Randers eller Aarhus, var ret almindelige, og flere Spand Heste en Nødvendighed. Derimod var det mere luksusbetonet, at der blev holdt Rideheste til Døtrene, og at disse havde deres eget lille Firspand af Ponier, som de selv kunde køre.

Mange af disse Gartnere, Kuske og Staldkarle tjente i Aarevis

paa Gaarden, og adskillige blev boende paa Godset hele deres Liv. Mens jeg fra 1908 til 1916 havde mit Hjem paa Katholm, traf jeg ikke faa gamle, som mindedes min Moder og hendes Søskende fra deres Barndom og Ungdom. Der var for Eksempel Christian Philip, som en Dag mødte mig i Hulvejen. »Nej se endda! Det er da vel ikke Kandidatens Datter?« »Jo, *det* er det!« svarede jeg, som straks var klar over, at det var én, som havde kendt mine Forældre fra deres Ungdom, for det var mange Aar siden, min Fader var »Kandidaten«.

Det viste sig da ogsaa, at han havde været Rideknægt for de unge Frøkner for over 40 Aar siden. (»Rideknægt« udtalte min Moder det), »— og Kammerherren sagde til mig, at jeg skulde give dem et Rap med Pisken, hvis de sad rundryggede — og det gjorde Ane nu tit — og et Tjat under Hagen, hvis de var duknakkede.« Videre fortalte Christian Philip med en vis Stolthed, at han var blevet konfirmeret sammen med Frøken Christenze, og at han sammen med Egnens Gaardmænd ved mine Forældres Bryllup havde redet efter Brudevognen til Aalsø Kirke. Ja, han citerede Sangen fra Bryllupsmiddagen og lo fornøjet, da jeg kunde stemme i med. Hans Fader havde været Kusk paa Katholm, fortalte han, »og det var Fader, som hver Gang kørte efter Jordmor til Kammerherreinden — ja, undtagen til den bitte, som blev født i København, men den døde da ogsaa.«

*

Jo, der var et patriarkalsk Forhold dengang mellem Herskab og Tjenestefolk — Ord, der i vor demokratiske Tid knapt taales. Og dette gode Forhold fortsattes, i hvert Fald til en vis Grad, i min Onkels Tid sidst i forrige og i Begyndelsen af dette Aarhundrede. Navnlig det mandlige Personale blev paa Gaarden, til de var gamle og graa; saaledes den hyggelige Rasmus Kusk, der i Cyklernes første Tid, saasnart han i det fjerne øjnede en Cyklist, skælvende hævdede Pisken til Tegn paa, at Vedkommende skulde stige af; Rasmus var vist betydelig mere bange end Hestene, som hur-

tigt vænnede sig til det nye Befordringsmiddel. Og saa den ranke, kønne Fisker med sin rare lille Kone, hun, der – som der staar i Bibelen – »kaldte sine egne Faar ved Navn«. For mig var det aldeles umuligt at se mindste Forskel paa den Snes Faar, hun efterhaanden havde lagt sig til, skønt Kontrakten lød paa tre. Men det blev der set gennem Fingre med, der var jo Græsning nok mellem Klitrækkerne, og Gaardens Faarehold var nedlagt.

Om Gartneren, som ogsaa havde været paa Gaarden over en Menneskealder, stod der en vis højst ufortjent Glorie: »Han har faaet en fin Uddannelse i England og er meget dygtig!« sagde min Onkel. Jo, jeg skal love for det! Om Foraaret udspandt der sig følgende Samtale mellem ham og mig. »Nu har De vel nye Kartoffler, Hansen?« »Nej, Frøken, ikke endnu.« »Men saa Gulerødder, Spinat, Radiser?« Han rystede vemodigt paa Hovedet. Saa udtalte jeg min Ærgrelse – vi skulde have Gæster. Da gik der et straalende Udtryk over hans Ansigt: »Men vi har rigeligt med Raarber!«

Men tilbage til mine Bedsteforældres Tid.

Efterhaanden som Børnene blev voksne, fik de livlig Omgang med Ungdommen paa Egnens Gaarde. Paa fire af disse var der jævnaldrende Børn, netop otte i Tallet hvert Sted: Hessel, Meilgaard, Gammel Estrup samt en nærliggende Præstegaard, og det gav naturligvis Anledning til mange Selskaber og Baller. Ved Juletid og i Ferierne, naar de to studerende Sønner kom hjem fra København, havde de deres unge Venner med, og saa var der Liv og Lystighed paa den gamle Gaard.

*

Af et saadant Ferieophold – i Paasken 1869 – giver en ung og meget forelsket Student i et Brev til sin Søster nedenstaaende Skildring:

» – – Forresten vil du vel spørge, hvorledes jeg havde det i Paasken paa Katholm. Paradisisk, min Ven! Og det er endda et meget mildt Udtryk. Vi bestilte ikke andet hele Dagen end at gaa

paa Jagt efter Snepper – som vi ikke fik – ride i Skovene, køre Tour etc. Hjemme gav man den elskværdige, spillede Fortepiano, smaasnakkede i Maaneskin med de unge Damer i Vinduesfordybningerne eller sværmede med dem ved Havets Bred, mens Maanen forsølvede de plaskende Vover, sprang over de bredeste Aaløb, naar nogen blot ytrede en beskeden Tvivl om Muligheden etc, etc. Eller man kørte til Nabogaarden Rugaard til Middag og vidste paa Hjemvejen snildelig at mage det saa, at man kom ind i Landaue- ren til de unge Damer, hvor der saa naturligtvis ingen Ende blev paa Carambolage med Fødderne, Spisen Appelsiner og Kiggen i Maanen, ved hvilken Lejlighed som bekendt, navnlig naar Maanen sidder noget højt, Hovederne kommer mærkværdig tæt sammen. – Ulykken er altid ved slige Lejligheder, at Hjemvejen er forbistret kort, og at Kusken kører som efter Jordemoder. Men hvor længe var Adam i Paradis? Mandag Aften Klokken 9 kørte Vognen for, og vi stod rejseklædte – alle de kære Folk stod ved Taarntrappen med Lys, og man trykkede Hænder for sidste Gang.

»Da svinges Hatten efter gammel Skik,
og alle Gjæster højt et »Vale« skrige,
og Raabet følger dem ad Vejen hen:
Farvel! Farvel! Farvel! kom snart igen!«

Hvis du maaske ryster paa Hovedet af dette Brev, saa vil jeg for den historiske Sandheds Skyld tilføje, at saadan gik det virkelig til.«

– – – Ja, det var Ferieliv! Men til daglig gik Livet sin stille Gang, og der var ingen Pragt inden Døre. Husets Udstyr var ganske jævnt, ingen magelige polstrede Stole, forgyldte Møbler eller Silkeportierer – al den Slags kom først til Gaarden ved den ældste Søns Giftermaal mange Aar senere.

Dog var der allerede i min Moders Barndom enkelte smukke

Rococokomoder, Chatoller og Spejle samt adskillige gode Malerier, som min Bedstefader maa have haft Sans for. Den store Riddersal, 18 Alen lang og i hele Husets Bredde, brugtes som Regel kun om Sommeren. Den kunde vanskeligt oplyses med sine meget mørke Vægge, dækkede af gamle dystre, ukunstneriske Malerier, forestillende de fire Elementer; og endnu vanskeligere opvarmes af den store Jernovn med hele fire Indfyringshuller – den var sikkert smuk og ejendommelig, men er nok blevet solgt som gammelt Jern; jeg har da aldrig kunnet finde den i de mange store Kælderrum.

*

En Pryd for Huset var de meget store, stærkt udskaarne, massive Egetræsdøre, hvis store Jernlaases hele Mekanisme sad synlig uden paa Døren. Disse 5 Døre fandtes i min Moders Tid paa deres oprindelig Plads i den lange, stenlagte Gang i underste Etage, en Gang, der førte ned til Køkkenet og hvorfra der var Indgang til en Række Gæsteværelser. Ved en Restaurering af Hovedbygningen i 1880 blev alle disse Pragtdøre samlede i den lille »Gyldenlædersgang«, hvor de ved deres Størrelse virker for overvældende i det smalle Rum. Der er en ganske ejendommelig og morsom Lugt paa Katholm, særligt i Gyldenlædersgangen. Ved et Besøg i Dogepaladset for mange Aar siden slog just den samme Duft mig i Møde.

Levemaaden paa Katholm dengang var ret jævn. Man ernærede sig af Gaardens Produkter samt af Vildt fra Skov og Mark og Fisk fra Havet. Døtrene blev undervist hjemme, da de blev større af udenlandske Lærerinder. Yderligere Uddannelse var der som bekendt dengang ikke Tale om for unge Piger af deres Stand. Deres eneste Pligt bestod i, at de skiftevis »havde Uge«, hvilket vistnok kun betød, at de bestemte Retterne til Maaltiderne og smagte paa Maden, før den blev anrettet. Selve Madlavningen lærte de aldrig.

Om Vinteren sad hele Familien om Aftenen omkring et langt

Bord, oplyst af to Lys, vistnok Tællelys, som var anbragt lige foran Husfaderen for Bordenden. Saa maatte Døtrene med deres fine, »franske« Kammerdugsbroderier nøjes med den Smule Lys, der naaede ned til dem. En saadan Aften kunde det hænde, at der pludseligt lød et Bump. »Naa, det var vel bare Wilhelm, som faldt i Søvn,« udbød en af Søstrene. Broderen Wilhelm var som lille Dreng meget ejendommelig og sær. Han ville ikke sidde sammen med sine Søstre, men gemte sig i Folderne af et Gardin og kunde saa falde i Søvn og trille om paa Gulvet. Skulde han have nyt Tøj, var det en hel Komædie at formaa ham til at tage det paa – han befandt sig bedst i det gamle.

Trods den mangelfulde Belysning og den kun hviskende Samtale (man maatte ikke forstyrre den læsende Fader, om hvem der stod stor Respekt), var der megen Hygge i den varme Stue, hvor Ilden buldrede i Kakkellovnen, der stadig skulde forsynes med nye Brændestykker – at holde Ilden vedlige i de utallige Kakkellovne i det store Hus var et helt Arbejde.

Af Nutidens Bekvemmeligheder var der dengang ingen. »Det visse Sted« – vi kaldte det Paven – var saa gammelt som selve Hovedbygningen, en »Hemmelighed«, dvs. en lille Udbygning paa Husets Nordside, der fra anden Etage som en Skakt mundede ud i Borggraven. Som smaa Børn saa vi med Angst paa Sædet med den store Aabning vi var bange for at styrte igennem! Heldigvis var der et lille almindeligt Kloset ved Siden af det »uhyggelige«.

»Hemmeligheden« var nu ikke det eneste uhyggelige paa Kældholm. Der var Fangehullet nede i Kælderen, lille og snævert og næsten fuldstændigt mørkt, kun oplyst gennem en højtsiddende smal Sprække i Muren. De andre Kælderrum var store, smukke og hvælvede og havde hver sit Navn. Nu husker jeg kun »Væbnerkælderen«, hvor der fandtes Resterne af en Brønd, som skulde sikre Borgens Vandforsyning under Belejringer. Og i den Kælder udmundede en Løntrappe, som skjult i Muren engang havde ført op til øverste Etage. Der har sikkert været flere Løntrapper

i Huset, for i et Vægskab i Riddersalen lige ved Taarnet kan man se smalle Trappetrin, der maa have ført op til anden Etage.

Det alleruhyggeligste var dog Historierne om den onde Fru Mette. Ond, haard og gerrig havde hun været, derfor fik hun ikke Fred i Graven men »gik igen,« hvad man dog heldigvis ikke mærkede noget til. Dog holdt man som lille Pige ikke rigtig af at opholde sig alene i »Fru Mettes Stue«. Hvorimod man som lidt større om end med Gysen og ganske vist forgæves ledte efter de »uudslettelige« Blodspor, som skulde findes ved Foden af Kældertrappen, hvor hun ved et Fald havde mistet Livet.

Sagnet fortæller, at Fru Mette havde forskrevet sig til Djævelen og med sit Blod underskrevet en Pagt, der lød paa, at i 3 Aar skulde den onde give hende alt, hvad hun ønskede. Men efter den Tid havde han Ret til at hente hende naar som helst.

De tre Aar udløb en Juleaften, og Fru Mette tænkte med Gru paa, hvad der nu kunde ske. I sin Nød sendte hun sin Kammerpige ned i Kælderen efter en Flaske Vin til at styrke sig paa. Men nede i Kælderen stod Djævelen og forlangte, at Pigen straks skulde hente sin Frue. Fru Mette turde ikke gøre Modstand, men da hun naaede Trappen, styrtede hun ned i Kælderen, og Djævelen sønderrev hende.

Siden den Tid spøgede det paa Katholm. Det stønnede, jamrede og larmede alle Vegne, og hver Nat Klokken 12 kom en lukket Vogn rullende over Vindebroen ind i Borggaarden. Karetten var forspændt med 4 kulsorte Heste, som udspyede blaalige Ildsluer, skønt baade de og Kusken var hovedløse. Og saa blev det først for Alvor galt med Spøgeriet. Der smækkedes med Døre, Skuffer og Skabe aabnedes og lukkedes; det sukkede og klagede over alt, men værst var det i de Stuer, hvor den gerrige Fru Mette havde gemt sine Skatte. Til sidst vidste man intet andet Raad end at sende Bud til den Vejlbj Præst, hvem det da ogsaa efter en haard Kamp med Spøgelset i Riddersalen lykkedes at tvinge Fru Mette helt ud i Engen, hvor han manede hende ned og rammede

en forsvarlig Pæl ned over Stedet. Siden da har Fru Mette ikke vist sig paa Katholm. Men Hunde holder ikke af at komme ind i Fru Mettes Stue, de knurrer og rejser Børster!

For os var det nu lidt forvirrende, at Fru Mette nok i Virkeligheden hed Fru Hilde Trolle. Af hende hænger der et Maleri i Fru Mettes røde Stue, og hun saa rigtignok ikke rar ud.

*

Moder blev aldrig træt af at fortælle om »dengang hun var lille.« Hun indgød os den største Kærlighed til sit Barndomshjem, intet var saa dejligt som at komme paa Besøg der. Min ældste Søster »kunde næsten ikke vaske sig,« naar hun tænkte paa en forestaaende Rejse til Katholm – som vi andre vilde sige: »Jeg kan næsten ikke spise!«

Somme Tider nævnte Moder et lille Træk fra Trearskrigen, som hun dog ikke selv kunde huske, men som var blevet bevaret ved mundtlig Beretning og gennem en lille Tegning. Det blev saa trist for Bedstemoder at sidde alene paa Katholm fuld af Ængstelse for sin Mand, fra hvem hun kun fik sparsomme Efterretninger; Telegraf og Postbude eksisterede ikke. Saa rejste hun med sine 5 Smaabørn til sin Søster paa Frijsenborg, hvorfra der jævnligt sendtes en Stafet Syd paa at høre nyt fra Krigsskuepladsen.

Saa en Nat Klokkeren kom han ridende, blæsende paa sit Horn »Dansen har Sejv vunden«, og da han naaede helt ind i Borggaarden, raabte han: »Sejr! Sejr! Og der er Brev fra Kaptajnen!« Alle vaagnede op – sovet havde de næppe – og styrtede ud i Gaarden i den mærkeligste Paaklædning. Det var den Episode, som den unge Maler Torald Læssøe – der nogle Aar senere ægtede Comtesse Emmy Frijs – fæstnede paa Papiret: Greven selv i bar Skjorte! Og Tante Ragnhilde (hvis Mand Kaptajnløjtnant Christian Krieger omkom, da Linieskibet »Christian VIII« sprængtes i Luften i Eckernførde Fjord 1849), ogsaa hun kun i Nattøj, men med langskaftede Støvler snøret til sidste Hul! At hun havde givet

sig Tid til det! Det glemte vi Børn aldrig, skønt vi ikke har set Tegningen.

Videre fortalte Moder om sine egne Erindringer. For Eksempel om Skovture paa stive Høstvogne ad smalle opkørte Veje, hvor Vognen hældede saa stærkt, at Børnene jublede, mens Lærerinden, Frøken Fohlmann, hvinede af Skræk, og Kusken vendte sig grinnende om til hende og sagde: »Nu kniver'n, Fohlmann!« – en Sentens, der helt ned i tredie Generation anvendes i prekære Situationer.

Eller om dengang Kong Frederik VII og Grevinde Danner kom paa Besøg paa Katholm – Kongen havde i længere Tid opholdt sig paa den nærliggende Meilgaard for at følge Udgravningen af Køkkenmøddingerne dér. Den lille Thyra (min Moder) og Anna stod paa hver sin Side af Indgangsdøren til Salen, nejede og rakte Buketter frem. »Jeg heldigvis til Kongen!« sagde min Moder altid, og saa citerede hun for os en af Datidens Sange: »Jeg hader den, som steg fra Dybet, belæsset med et Folks Foragt.« Vore Bedsteforældre mente ikke, at de kunde gøre som enkelte andre store Godsejere, der rejste bort, naar Kongen anmeldte sit Besøg med Grevinden.

Moder fortalte os ogsaa om Krigens Tid 1864, da begge hendes Brødre var med som Officerer, Wilhelm kun 17 Aar gammel. Om Tyskernes Besættelse af Jylland og om Indkvarteringen paa Katholm, under hvilken Familien holdt sig fuldstændig isoleret fra de fjendtlige Tropper. Bedstefader havde de ført under Bevogtning til Randers, og Bedstemoder afslog at modtage de tyske Officerers Høflighedsvisit.

*

Disse og adskillige andre Barndomsoplevelser fortalte vor Moder os. Om hendes Ungdom, til hun blev gift i 1872, hørte vi ikke ret meget, men adskilligt ved jeg dog om hendes og hendes mange Søskendes Ungdomsliv.

Den ældste af dem alle, Datteren Alvilde, blev som ganske ung

gift med sin Fætter. Om hendes Ungpigedage husker jeg kun, at Moder sagde, at hun red og dansede aldeles glimrende, var meget slank og køn, og at hendes smaa Søstre stirrede betagne paa hende, da de saa hende balklædt med en Krans af Kornblomster paa det ganske lyse Haar – der skal som bekendt en Del til, før Søstre beundrer hinanden.

Hvor yndig vor Moder var som 18 aarig, ser vi endnu af et let farvelagt Billede, tegnet af en ung Kunstner Jørgensen. En Epheuranke hænger fra hendes højt opsatte Haar ned paa hendes blottede Skuldre. I hvert Fald i vore Øjne er hun en stor Skønhed, som vi dagligt glæder os ved at se paa.

Laurentzius blev en meget flot Garderofficer. Højdepunktet i hans Ungdomsliv var nok, da han blev attacheret den unge Prinsesse Dagmar, dengang hun sejlede til St. Petersborg for at blive viet til den russiske Storfyrstronfølger Alexander.

Det var vor store Fornøjelse som unge Piger at faa Onkel Laurentzius til at fortælle om Rejsen til den russiske Hovedstad og om det overvældende pragtfulde og straalende Bryllup. Han lod skimte igennem, at hans romantiske Forelskelse i den yndige unge Prinsesse ikke havde ladet hende ganske uberørt. Om Bord paa Skibet under den lange Sejlads til St. Pedersborg stod han en lys Sommeraften paa Dækket ved Prinsessens Side. »Hvad er det største i Verden, Dinesen?« spurgte hun og saa drømmende ud over det maanebelyste Hav. »Det er Kærlighed, Deres kongelige Højhed!« svarede han uden Tøven. Saa tav vor Onkel, og baade han og vi var helt betagne – i Fortidsminder og Fremtidsdrømme.

Wilhelm, den senere saa bekendte Forfatter Boganis, var en urolig Natur. Efter nogle tidlige Ungdomsaar i fremmed Krigstjeneste, i Frankrig 1870–71, vendte han hjem til Katholm for at styre Gaarden under Faderens Sygdom. Men det gik slet ikke, og en skønne Dag forsvandt han til Amerika, hvor han levede et Par Aar mellem Indianere.

En af hans Søstres Lærerinde, Frøken Hagerup (Fru Griegs

Søster) har i sin høje Alderdom fortalt mig om Ungdommen paa Katholm først i 1870erne. »Hvor var de smukke alle,« sagde hun, »især Deres Moder. Emy var som en lille Rosenknop! Og saa den halvvoxne aldeles henrivende Christentze. Dagmar, den yngste, med det tykke blonde Haar, der var saa langt, at hun kunde sidde paa det, var ogsaa sød; og hvor red hun udmærket, naturligvis paa Damesaddel i lang Ridekjole og lille rund Herrehat med vajende Slør.«

»Onkel Laurentzius, han var vel rent uimodstaaelig?« spurgte jeg lidt drillende. »Aah ja – men Wilhelm – –« og saa kom der et drømmende Udtryk i den gamle Dames Øjne.

Anna var nok den mindst kønne af Døtrene, men saa havde hun sikkert mere Charme end nogen af de andre med sit søde, naive Væsen. Som ganske ung var hun bange for sin noget bryske Fader – dengang var Husfaderen vistnok oftest lidt af en Pascha, for hvem man skælvde mere eller mindre. Men jeg husker dog, at min Moder altid talte om sin Fader med stor Kærlighed og Beundring. Maaske netop paa Grund af sin Ængstelse kunde den stakels Anna aldrig gøre sin Fader tilpas. Døtrene skulde kysse deres Fader til Godnat, men Anna kom altid galt af Sted dermed: »Du kan jo ikke kysse ordentligt,« sagde Faderen vredt til den grædende Anna, som saa tog sin Tilflugt til lille Dagmar, der var sin Faders erklærede Yndling, og bad hende om at lære sig at kysse rigtigt! Jeg tror aldrig, det lykkedes.

Senere gik al Ængstelse af hende. I en moden Alder blev hun gift med Ungdomsvennen Gerhard Lichtenberg til Hessel, en meget dygtig Landmand og tillige interesseret i Frugtav. Bedre Ferskner, Blommer og Pærer end dem paa Hessel har jeg aldrig smagt. Men »Onkel G.« havde det kedelige Princip angaaende Ferskner, at de nedfaldne, stødte og derfor ofte halvraadne Frugter skulde spises først. Men saa blev Tante Anna ærgerlig. »Kom nu, smaa Trolde« – det var hendes Kælenavn til os – »nu gaar vi ned i Haven og plukker nogle rigtig gode Ferskner.« »Ja, men

Onkel Gerhard – « sagde vi ængsteligt. »G. Jeg er ikke Spor af bange for G.!«, og vi fik de herligste Ferskner. Jo, al Forsagthed var gaaet fuldstændig af den søde, morsomme og uimodstaaelige Tante Anna.

Efter Forældrenes Død blev de fire ugifte Søstre boende sammen, først paa Katholm, hos deres ældste Broder, der var Enke- mand; da han giftede sig igen, boede de en Aarrække paa forskellige Herregaarde, hvis Hovedbygning de lejede. Gladere, mere livslystne unge Damer kunde man ikke tænke sig. »Der bliver ikke trukket en Champagneflaske op i Jylland, uden at Emy er med til at drikke den,« sagde hendes Svoger i Spøg. Hjemme delte Sø- strene Omsorgen for Heste, Have og Hus imellem sig, men of- test var en eller flere af dem paa Besøg hos Slægt og Venner eller paa Rejse. Da Wilhelm engang gjorde en Rejse til Spanien med sine to yngste Søstre, vakte deres blonde Skønhed ligefrem stor Opsigt.

Dagmar døde ret ung; to af de andre giftede sig i 40 Aars Al- deren; Emy, den bedst begavede af Søstrene forblev ugift. »Men Friere har jeg haft nok af!« Og det betvivlede vi ikke. Hun beva- rede trods stor legemlig Svaghed sin Slagfærdighed, sit skarpe Vid og sine mange Interesser indtil sin Død, og aldrig glemte hun eller nogen af hendes Søsken den dejlige Barndom og Ungdom, de havde tilbragt paa det skønne Katholm, deres elskede Hjem.

Livet paa Katholm i Slutningen af det 19. og Begyndelsen af det 20. Aarhundrede formede sig paa anden Maade med større ydre Glans end i mine Bedsteforældres Tid. Hovedbygningen var ved min Onkel Laurentzius andet Giftermaal i 1880 blevet moder- niseret. Desværre blev »Hemmeligheden« ved den Lejlighed ned- revet; men hele Huset blev samtidig elegant møbleret. Dog var alt vedblivende paa mange Maader primitivt i Forhold til Nutiden. Centralvarme og elektrisk Lys eksisterede ikke. En Stuepige kunde naar alle Gæsteværelser var i Brug, anvende saa at sige al sin Tid Dagen lang med at passe alle de brændefyrede Kakkelovne. Og

Petroleumslamperne kunde spille én mangt et Puds, hvis de havde staaet en Tid uden Opsyn og havde fyldt Stuen med Os, saa sorte Sodflager dryssede ned over alt.

Der var ganske vist ét Badeværelse, men det brugte Tjeneren, uden at der blev gjort Indvendinger, til Opvasken, og det var jo ogsaa bekvemt for ham at faa varmt Vand dertil fra Badeovnen. Men saa maatte Stuepigerne hver Morgen bringe Spande med varmt eller koldt Vand efter Gæsternes Ønske op paa Værelserne til de store flade »Victoriabadekar«. Og atter før Middagen Varmtvandskander til alle. Lykkeligvis var der ingen Vanskelighed ved at faa Hushjælp, og den var forbavsende billig – sikkert alt for billig. De smaa Stuepiger paa 15–16 Aar fik kun 60 à 80 Kr. om Halvaaret; men man fik jo meget mere for Pengene dengang, og Gæsterne lagde store Drikkepenge. Desuden var det jo ogsaa en *Læreplads*.

Der førtes ret stor Selskabelighed – en Søndag uden fremmede til Middag var næsten utænkkelig – og der udvistes en utrolig Gæstfrihed med liggende Gæster, ofte i ugevis om Sommeren; men forresten ikke mindre om Efteraaret i Jagttiden. Thi Katholm havde et enestaaende Jagtterrain.

Ved Stranden vrimlede det ikke blot med Maager og Strandskader, men ogsaa med Ryler, Ænder, Regnsponer og Edderfugle. Jægerens største Glæde var dog Snejpe- og Agerhønssetiden. Om jeg mindes ret, kunde et Par Jægere komme hjem med udasede Hunde og selv trætte, men lykkelige og stolte med et halvhundredre Agerhøns (og om Foraaret med en Snes Snepper) i Tasken.

*

Familiefester og Klapjagter gav Anledning til de største Middagsselskaber. Til Klapjagterne var der kun ca. 12 Jægere, men til Middagen kom Egnens Damer med. Jagten varede 2 à 3 Dage i Træk. Et Par Gange var Kronprinsen (den senere Christian X) og Kronprinsessen med. Ved saadanne Lejligheder bød Middagene efter Tidens Skik paa 8 à 10 Retter Mad; to Stege med lettere Ret-

ter imellem ansaas for ganske nødvendigt. Maaske kan det have sin Interesse at se en Menu fra en Familiefest om Sommeren: Melon – Suppe – Hummere au Naturel – Unge Ænder – Røget Laks – Dyresteg – Ostepinde – Vanilleis med Jordbær.

Den, som havde Hovedansvaret for, at alt klappede ved saadanne Fester og Jagter, naar alle Gæsteværelser var fuldt belagte, havde slet ikke nogen let Opgave, det ved jeg af egen Erfaring. Jeg husker da ogsaa en Husmoder, som besvimed, da Gæsterne var vel ude af Huset, og en anden, som gik grædende i Seng!

Til Personalet stilledes der et lige saa stort Krav, især fysisk; Søvn blev der ikke meget af for Husjomfruen, Tjener og Piger ved flere Dages Jagter. Jeg er min kloge Tante Emy taknemmelig for det Raad, hun gav mig, da hun hørte mig ynke en overtræt lille Stuepige: »Du maa ikke beklage dem. Ros dem for, saa flinke de er!« Det Raad fulgte jeg, og saa gik alt meget bedre!

*

Disse Minder om Livet paa Katholm og om de særprægede Mennesker, som havde hjemme dér, baade Minderne fra min Moders Tid for ca. 100 Aar siden og mine egne Erindringer fra dette Aarhundredes Begyndelse kan maaske give et lille Billede af Herregaardsliv i gamle Dage.

Det er forbi – »vi kun Erindringen har nu tilbage. Gud, lad mig aldrig, aldrig miste den.« Nu er Tiderne helt forandrede og har revet næsten alt med sig – baade ondt og godt.

Meget ser sikkert anderledes ud paa Katholm, siden Gaarden med alt sit Indbo ved min Onkels Død i 1916 gik ud af Familiens Eje. En Del af Avlsgaarden er nedrevet eller brændt. Den ejendommelige lange Indkørselsport, som førte skævt ind paa Gaardspladsen, for at eventuelle Belejrerers Kugler ikke skulde have saa let ved at ramme Bygningerne overfor, staar endnu – den Dag i Dag kan jeg høre, hvor det gungrede, naar vi kørte igennem den. Hestestalden med den hvide takkede Gavl, i hvis Mur et Rønnebærtræ havde slaaet Rod og var vokset op til et helt stort Træ, er

ikke mere. Men jeg glæder mig dagligt over at eje en meget smuk Tegning af denne Gavl med Rønnen, udført af Torald Læssøe.

Den meget store massive Lade blev delvis ødelagt ved en Ildbrand for nogle Aar siden. Den blev bygget ca. 1670 af Albert Skeel Ridder og Beate Frijs; Initialer og Aarstal stod paa Muren. Albert Skeel byggede ogsaa den lille lave vestlige Fløj til Hovedbygningen. Den brugtes til Forpagterbolig, og vi regnede knapt med, at den hørte til Huset.

Havens store gamle Lindealléer staar endnu. Men hvor længe varer de? Ikke underligt, at vi gamle siger: Fare hen, fare hen.

Nu er vi ikke ret mange tilbage af den Familie, som havde sit Barndoms Paradis paa Katholm, saadan som den var i hine fjerne Tider. Og vi forvinder aldrig helt Sorgen over, at »Danmarks skønneste Herregaard« gik ud af Slægtens Eje.

MINDER FRA DET GAMLE HERRESÆDE RAVNHOLT

Af Elise Sehestedt Juul

Ravnholt paa Fyn nævnes første Gang i 1365 og tilhørte i en Aarrække en Mand ved Navn Jens Madsen. Siden kom den i Slægten Bilds Besiddelse, og denne Slægt beholdt Gaarden i henved 200 Aar. I 1622 blev Ravnholt solgt til den lærde Holger Rosenkrantz til Rosenholm, og siden havde Gaarden som Ejere Mænd som Henrik Holck, Christen Skeel og Fr. Gersdorff, hvis Datter, Charlotte Amalie, bragte den til sin Mand, Geheimeraad Chr. Sehestedt.

Hvor gammel Hovedbygningen er, ved man vist knap præcist at fastslaa, men meget gammel er i hvert Fald de to Fløje mod Nord og Øst. Capellet er senere bygget til af Geheimeraad Sehestedt Juul, da han som gammel følte sig for svag til at tage til Herrested. Hans Sønsøn, Kammerherre Sehestedt Juul, byggede Vestfløjen, som var gulkalket og med Trappegavle. Desværre restaurerede hans Søn den i Renaissance og satte Taarnet.

Statsmanden Geheimeraad Sehestedt til Nislefgaard og Frue, Charlotte Amalie Gersdorff til Ravnholt oprettede i 1752 Stamhuset *Ravnholt-Nislefgaard* for hendes Søsterdatter, Sophie Hedvig, Comtesse, Frijs Frijsenborg, hvis Ægtefælle var Axel Juul til Willestrup. Som Tak for og til Minde om dem kaldte Slægten sig nu Sehestedt Juul. Deres Kister i Otterup Capel ved Nislefgaard –

lod Kammerherre Chr. Sehestedt Juul fuldstændig restaurere (først i 1900) i hele deres Pragt, Fløjl og Sølvbeslag – inden Majorats-sagen fratog Slægten hele Nislefgaard Gods.

Min Mands Bedstefader, Kammerherre Chr. Sehestedt Juuls Opdragelse laa faktisk i Hænderne paa hans Bedstemoder, Geheime-raadinde Sehestedt Juul. Hendes Breve til ham, da han som ung Mand rejste til Paris og Rom, skrevet med en udmærket Haand – altid paa fransk – med gode Raad for hans Opførsel, har sikkert været ham til Støtte. Han blev en betydelig Mand og en glimrende Administrator. Hans Dagbøger vidner om, at Livet paa Ravnholt levedes ret spartansk, men for sin Egn og sin Ø kom han til at betyde meget. Hans første Ægteskab – med Prinsesse Wilhelmines Hofdame, Frk. Amalie v. d. Maase – begyndte med Bryllup paa Amalienborg, hvor Frederik den Syvende skænkede Bru-den en skøn Ametyst Garniture, som opbevares paa Ravnholt. Men Lykken var kort, idet den unge Frue døde Aaret efter ved hendes lille Søns Fødsel.

Denne Søn, senere Kammerherre Ove Sehestedt Juul, gik i Skole i Frederiksborg, tjente syv Aar som Kyradser i Ungarn, kom hjem og ægtede sin Ungdoms Elskede, Baronesse Emilie Holstein fra Langesø. Hans Maleri i østrigsk Uniform, – med Kyrads og Keppi og Sabeloter – hænger paa Ravnholt. Dette Ægtepar førte et meget selskabeligt Hus her i København. Fra mange andre har jeg hørt derom, ikke mindst fra de gamle Folk, vi arvede fra dem, og som elskede dem – ja kaldte dem vor Far og Mor. Om den straalende Tid, da alle Gaardens Herskaber flokkedes om dem, og hvor han var dets straalende Midspunkt. Han beklædte mange For-mandsposter og spillede en stor Rolle i Fyens offentlige Liv.

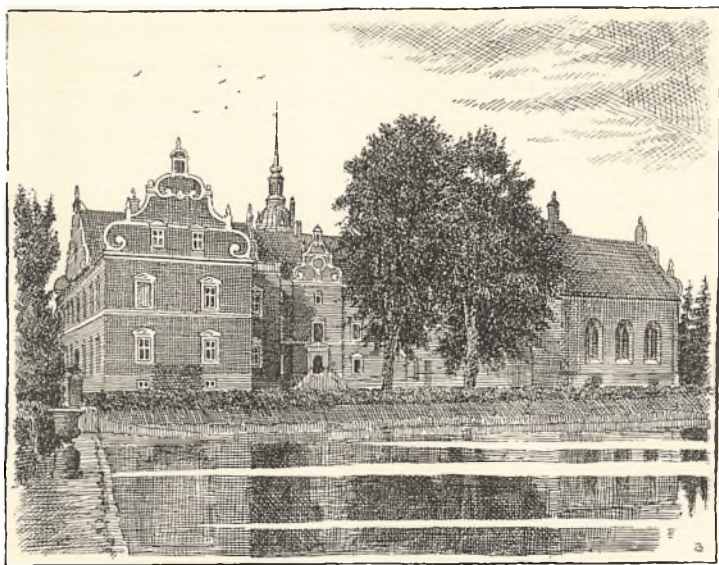
*

I 1882 bortreves de begge ganske uventet, Fru Sehestedt Juul først paa Aaret, og da deres eneste Søn, Chr. Sehestedt Juul, mentes at være lidt skrøbelig, beordredes de af Lægerne til et Ophold paa Madeira, hvor Kammerherre Sehestedt Juul et halvt Aars Tid

efter døde. I de otte Aar, som fulgte, reiste den unge Søn med sin Huslærer, som var Sønderjyde. Maaske har denne sin Andel i Chr. Sehestedt Juuls aldrig svigtende varme Følelser og Offervilje overfor Sønderjylland. I 80erne kom han hjem igen og kom i Skov- og Landbrugslære. Han forlovede sig med Elise Valentiner, født paa Gjorsløv, hvor deres Bryllup stod. Hans Forlover var Amtmand i Svendborg, Grev Brockenhuus Schack. Blandt de mange Gæster var til Stede hans Onkel, Excellencen Estrup i straalende Humeur, Grev Rantzau, Krengerup, begge med Fruer, en Del af den Valentinerske Familie, Chr. Richardt, der viede dem, ogsaa med Frue; endvidere var der Ravnholts trofaste og dygtige Overinspecteur Copmann og Herresteds Præst gennem 47 Aar, Pastor Crone. Med et Extratog til Roskilde drog Brudfølget afsted, og vi fortsatte og blev afhentede i Nyborg af den gamle Kusk Anders med en aaben Victoria. Langt fra kunde vi se Lysene glimte i Herrested i Guirlander og Æreport. Kl. 2 naaede vi hjem gennem mange Æreporte og med Fakler og couleuerte Lamper i Guirlander fra Jernporten ned til Hovedbygningen, som laa med Lys i hvert et Vindue til Taarnets Spids. Den store Ridebane foran var sort af Mennesker. Blomster og smaa Vers blev kastet i Skødet paa mig. Da vi naaede op, stod vi i et Vindue og nød al Skønheden, og derfra bragte min Mand sin Tak.

Vi var begge 22 Aar. Dagen efter laa Hverdagen for os – ogsaa det skønne Efteraarsvejr var forbi. Saa begyndte vort Liv paa Ravnholt 18. September 1889. Nu laa det paa mig at genskabe for min Mand det Hjem, han havde savnet i otte Aar, samt varetage de mange Pligter, som hviler paa den, der gives det meget, men – man er jo heldigvis ikke ene i noget. –

I Begyndelsen havde vi til Hjælp min Svigermors Husjomfru og Kammerjomfru, som havde tjent hende i 10–12 Aar, ja, den sidste var fulgt med til Madeira. Ligesaa havde vi en gammel Pige, der fra sit 17. Aar havde tjent dem og blev hos os til sin Død. Hun passede vore to ældste Børn, som elskede hende over

Ravnholt

alt. Til Slut havde hun Lejlighed i et nærliggende Hus, hvor hun altid paa sin Fødselsdag bød os med Børnene til Chocolate og vidunderligt Bagværk.

Vi havde tretten Folk, deraf en mageløs dygtig Vaskepige og to Stuepiger, Signe og Stine. Den sidste blev hos os det meste af sit Liv. Æret være hendes Minde.

Da jeg nu skulde tage fat paa Ordningen af det store Hus, som saa længe havde staaet hen, saa var der jo nok at tænke paa! To store Linnedstuer var der, hvor alt – meget klogt – laa udvasket i en stor Bunke – men takket være mine dygtige Piger og de nøjagtigt førte Bøger fik jeg det da placeret i de tre store Skabe. Dækketøj fra ca. 1735, meget fra 1804 – og saa opefter – vort Udstyr. Jeg lod det kun vaske een Gang aarlig og altid tørre paa Plæne.

En Uge efter vort Bryllup fik vi Indkvartering af mange højtstaaende Officerer, som vi selvfølgelig gerne vilde gøre det saa godt for som muligt. Af husets forskellige Foreteelser skal jeg lige nævne nogle, f. Eks. Brygningen af Gammelt Øllet i Marts! Hver Maa-
ned bryggedes der, men Martsøllet var meget kraftigere og hørte for Folkene med til Sommerens Nydelser. Der blev drukket uhyre meget Øl. Alle Steder, hvor der arbejdedes, fulgte en Dunk eller Flaske med, i Stald, paa Blegeplads, i Strygestue eller paa Værelser. Alt til Forbruget købtes i store Maal, for vi havde i Begyndelsen hverken Telefon eller Landkøbmænd, saa lidt som Elektricitet og af Vand kun én koldtvands Hane i Buffetten. Altsaa anskaffedes to store Sække Kaffe og to Tønder Petroleum – omtrent til hele Aaret. Af Sukker og Mel købtes 100 Pund ad Gangen. Jeg havde Faar, og naar Ulden blev bragt ind, farvedes den i en The af de grønne Valdøddeskaller. Koner spandt den, en dygtig Landvæver lavede deraf smukke Stoffer, der blev forarbejdede til Jagtdragter og Kapper – nødvendige i en Tid, hvor man meget kørte i aabne Vogne. Det var varmt og næsten uopslideligt. Naar Hestehaler og Manker blev klippede, blev Haarene kogte og pil-
lede til Krølhaar. Hønsriet var nærmest Fornøjelse, men Ande- og Gaasefjer kom til Nytte til det store Folkeholds Dyner.

*

En Beskrivelse af hvorledes vort Hus i det Indre saa ud kunde maaske være paa sin Plads. Huset har tre Fløje. Gennem den vestre gaar Porten ind med Portdøre til begge Sider. Et Firspand kan holde der. Ad Hovedtrappen gaar vi op og kan begynde med Spisestuen, som maa siges at være særlig skøn, idet Loft og Vægge helt er beklædte med Eg. I Væggene er indsat Malerier af Slægtens Forfædre med Fruer, en halv Snes Generationer tilbage. Geheimeraad Sehestedt og Frue Charlotte Amalie hænger i legemstore Malerier. En dejlig Malmlysekrone, en Copi fra Rosenborg, lod Kammerherre Ove Sehestedt Juul gøre i 1870, da han restaurerede Huset. Et mægtigt trefløjet helt udskåret Skab dækker Endevæggen

– en Brudegave fra min Svigermors Forældre ved deres Bryllup i 1860.

Fra denne lidt mørke Stue med alt sit Træværk træder man ind i den lyse Sal med lyseblaa Silke og holdt i hvidt og Guld, Prisme-krone og mange Prismekandelabre bidrager til at gøre den festlig. Derfra gaar vi ind i den røde Salon med Empire Møbler og desuden med en kæmpestor og dyb Ørestol, hvis Sider ogsaa er af Læder med paalagte Mahogni Udskæringer. Denne Stol maa ikke flyttes. Saa kommer Husfruens Kabinet, som hun faar Lov at bringe sine egne Møbler til og ordne efter sin Smag og Interesse.

Nedenunder i Nordfløjen fandtes Havestue, det store Billard og – last not least – Ravnholts store herlige Bibliotek paa ca. 12,000 Bind, hvoriblandt der er store Skatte. I det dertil indrettede Kælderrum findes et fyldigt, ofte udlaant Arkiv, som forskellige Forfattere har haft Nytte af, ligesaa har Husets Svigersøn, Oberstlieutenant Thaulow stadig fremdraget og bragt til vor Viden Ting af største Interesse.

*

Naar Sommeren gik paa Hæld, og der var afhøstet, stillede Mejerne sig op med alle Lerne, som de hvæssede, paa Plænen udenfor Køkkenvinduerne for at kræve en festlig Aften, »lille Høstgilde«. Men det store, som gerne fulgte midt i Oktober, var jo en af Aarets store Dage. Forberedelserne, hvori alle Hænder deltog, var jo mange. Der var stor Indslagting og Indkøb, Musikken, en 4–5 Mand, bestiltes – de holdt ved gennem 25 Aar med vor Malers Søn som Dirigent. – Saa pyntedes Salen med Bøgeløv, med alt hvad Haven ejede af Blomster og med store Flag.

I Køkkenet var der Travlhed, en hel Ko og et Svin skulde tilberedes. Der skulde alene bruges 60 Pund skært Kød til Boller paa Suppen samt Melboller, derefter serveredes Peberrodskød og Æblekage og endelig Kaffe og Kringle. Festen tog sin Begyndelse Klokken 3 og varede ca. 12 Timer. Unge og gamle, smaa og store, svang sig i Dansen, og Glæden var stor. Punchen, som Husherren

selv maatte være med at berede, var vel nok Aftenens Clou – der-til gaves Æbleskiver. Husherren takkede Arbejdere og Forvalter, de udbragte hans Skaal, og saa fulgte i uendelig Række Skaaler for alle, der havde bidraget. Til sidst sang man Fædrelandssange. Kongens Skaal blev altid drukket først.

Spind og Væv blev heller ikke forsømt. Dejlige Duge med Navn og Aarstal, gode Haandklæderuller forfærdigede en stedlig Landvæver. Selvfølgelig var Stalden tom i 1889, men ved vort Bryllup anskaffedes fire sorte Trachenere og to dejlige engelske Jagtheste. De havde i høj Grad min Mands Kærlighed og Interesse og blev Stammødre til *alle* de Heste, vi senere i Livet fik. Ridestalden var fuld. »Stald Etaten« voxede efterhaanden til fem Mand, og vor storartede 1ste Kusk Peder Pedersen styrede med fast Haand og stor Samvittighedsfølelse. Naar Hestene stod i deres fulde Puds, med Hovederne ud mod Stalden, skinnende blanke, som de var smurt i Olie, med Hovene sværtede og iført det pletterede Seletøj, var det et smukt Syn, ligesom naar Peder – som selv var smuk – i sit lyse blaa Livré – satte sig op og kørte Firspan- det roligt op. Naar vi skulle til Væddeløbet i Odense, Aarets eneste, blev der bundet røde og hvide Nelliker ved de blaa og hvide Pandebaand.

Ved Juletid og Maanederne derefter, naar Sneen kom, kom jo Kanerne frem – den store russiske Trækane med Vinger paa Siderne, saa den ikke kunde vælte helt, men dog nok til at kaste sine Passagerer ud i Snedriften og ganske roligt fortsætte helt tom. Hestene anede jo ingenting. Et kosteligt Syn for den efterfølgende noget finere Kane, hvis Heste bar de blaa og hvide Hestehaars Schweifer.

Inden jeg afslutter min Beretning om Stalden, maa jeg nævne Selekamret, hvor bl. a. de to Firspan-Seletøjer hang, det pletterede var efter sin Tid – men det andet – hjemført fra Rusland af Kammerherre Ove Sehestedt Juul, da han i sin Yacht besøgte St. Petersborg – var ganske ejendommeligt med sin Rigdom paa

Messingbeslag, som straaede. Blaa Kvaster med Messing – Top og Trojka-Buen manglede heller ikke.

Haven var i sin Tid anlagt af Have-Arkitekt Flindt med mange sjældne Træer. Til at begynde med var den blomsterfattig. Til Gengæld var der Masser af herlige Pære-Espaliers paa alle Mure. Det franske Anlæg med Tæppebede kom nu til Live igen og frydede os med sine Vaser og klippede Tax. Haven var vor fælles Interesse, og vi forskønnede den Aar efter Aar. Et særligt skønt Staudekvarter har det glædet mange at betragte.

*

Jeg har fortalt om vore smukke, dejlige Heste, min Mands eneste Luxus, kan jeg sige, og hele Gaardens Stolthed, men Tidspunktet kom, da Rygterne om det motoriserede ulmede. Jeg husker en Dag, vi kørte vor 1½ Times Tour til Odense paa 2½ Mil. Min Mand læste sin Avis og meddelte: »Nu kan du tænke Dig, de har fundet paa en Vogn, som kører uden Heste.« Jeg svarede: »Det bliver da ikke paa disse Veje.« Deri fik jeg da Ret. Utallige Dæk huggedes i Stykker paa Skærverne. Alligevel varede det ikke saa længe, inden min Mand købte en Motorcycle med Vogn foran til mig. Den forfærdede ham noget ved sin Voldsomhed, ukendt som han var med al Mecanisme. Dog drog vi af til Erholm paa den en Dag for at lykønske til en lille Piges Fødsel og naaede da ogsaa derhen! En lille Kurv friske Drivhusjordbær var bare rystede til Grød. Men hjem –! Da vi naaede Vissenbjerg Bakke, var min Mand saa udmattet af at slide med Jærnhesten, at han kastede sig ned paa Grøftekanten og sukkede: »Nu kan jeg ikke mere.«

En lille Enspændervogn nærmede sig, og min Mand forespurgte, hvorvidt Manden vilde være villig til at trække os op ad Bakken, hvad han venligst paatog sig. Han vendte sig dog medlidende om og sagde: »Kunde De dog ikke faa Raad til en lille Hest?«

Men Tidens Hjul rullede videre, og i 1909 fik vi vor første Automøbel, en Hockkis. Naturligvis bragte den stor Forandring i vor Tilværelse med mere Samkvem med Omverdenen, men ogsaa

Tabet af vor Stald og af vor prægtige 1ste Kusk gennem 28 Aar. Han ønskede ikke med sin store Heste-Interesse at gaa ind for noget nyt og ukendt.

*

De store Jagter, som var Tradition paa Ravnholt, maa have et særligt Kapitel. Jagter i hin Tid, der svandt, og som næsten er en Saga blot, en Tid med harmløse Glæder, med Tilfredshed blandt Folk og Tillid til hinanden: Tiden før 1914.

Paa Ravnholt spændte den store Jagt over tre Dage med Ankomst Dagen før for de fjernere boende. Omkring en Snes Herre var indbudne, een Jæger fra næsten hver større fyensk Gaard og enkelte fra Jylland, f. Ex. Kammerherre Juel fra Meilgaard, som ikke kunde undværes. Enkelte Venner og Slægt fra Sjælland kom ogsaa. Første Morgen stod jeg for mit Kaffebord Kl. 8, mens Vognene rullede ind. De fleste kom jo langevejs fra, og som oftest i aaben Hestevogn, saa en Kop varm Kaffe var velkommen. Men den skulde sluges, for Jagtherren stod allerede paa Stentrappen i sin blaa Pels og med Hornet for Munden, Hornet kaldte til *øjeblikkelig* Afgang. I Borggaarden holdt Firspandene for, de fire sorte for Break'en, den store engelske Vogn til 10 Personer – og endnu et Firspand, og det glade Selskab drog af, fulgt af Skytte Storm med hele »Klapperhæren«. Ogsaa for disse var Dagen en Festdag. Paa Grund af deres Talrigheid var det uoverkommeligt at give dem andet end en Tønde Øl med Rom i – og Æbler. De havde selv Madpakker med.

I Huset havde man travlt med at berede Frokosten, der indtoges i en af Skovfoged-Boligerne, i vore første Aar var det ret spartansk: Smørrebrød og Pandekager eller Æbleskiver. Senere afløstes Smørrebrødet af en varm Ret til stor Lettelse for mine Jomfruer, der ellers maatte op Kl. 4 Morgen for at smøre al den Mad til d'Herrer, og Skovfogeder, Skytter, fremmede Tjenere og Bøssespændere. De sidste var nødvendige i de senere Aar, da man paa Grund af Fasanernes Mængde ofte maatte have to Bøsser. I vore første

Aar bestod Vildtet af Raavildt, Daavildt og Harer. Aftenen fordrev Herrerne med Billardspil under stor Lystighed og Latter.

Damerne kom først 3die Dag, Middagen var den Dag lang med flere svære Retter – en Skik, som nu heldigvis er aflagt. Bagefter dansedes der ofte, til Odense Regimentsmusiks Toner, indtil Souper'en sluttede Festen. Skovfogederne i særligt Livré med Dolk i Bæltet deltog i Opvartningen. Heldigvis havde vi endnu nogle af de arvede Folk fra forrige Generation, der kom til Hjælp, for det Hele var jo et stort Foretagende og Aarets Begivenhed. Man maa jo huske, at vi den Gang hverken havde elektrisk Lys, Vand oppe paa 1. Sal eller Varmeapparater, saa der var mange Kakkellovne at fyre op i om Morgenen og mange Lamper at gøre i Stand. Hver Herre skulde have sit Badekar ind, med en Spand koldt og en Kande varmt Vand. Det gik dog ret smertefrit altsammen, takket være mine dygtige Folk. Vi var enige om at ville yde vort Bedste, og jeg mindes aldrig at have set en sur Mine. Det var den Gang! Nedenunder spiste ligesaa mange, som oppe, ja, undertiden flere: Skovfogeder, Skytter, fremmede Kuske og Tjenere.

Naar det Hele var endt, sank baade Herskab og Folk i en Dvale af Træthed.

I mine Svigerforældres Tid var Kong Frederik 8de, som Kronprins, ofte Gæst paa Ravnholt, og der bestod et absolut Venskabsforhold mellem Kronprinsen og min Svigerfader, som efter Siggende ventede sig meget af ham som Konge. Men begge blev tidligt og brat bortkaldte. Senere kom jeg i nærmere Forbindelse med daværende Kronprinsesse Louise, da hun stiftede Dameafdelingerne under Dansk Røde Kors, hvor jeg blev Præsident for Midtfyen, vistnok anbefalet af min kære Kammerherreinde Sehested, Broholm. I 26 Aar var jeg med til at forfærdige, baade om Vinteren paa Amalienborg og hjemme paa Ravnholt, de Masser af Materiel, der laa færdigt, hvis vi havde faaet Krigen. Et Aar husker jeg, at Dronningen af egen Capital indkøbte for 40,000 Kroner Lærred.

Hjemme paa Ravnholt var vi en Kreds af Sognets Kvinder, som samledes hos mig for at sy, og derfra har jeg mange hyggelige Minder. Modellerne sendte Dronningen. Hvert Stykke med en Seddel, mærket med hendes egen Haandskrift. Sagen laa hende saa varmt paa Hjærte.

Vi havde ogsaa den Ære og Glæde at bivaane Kronprinseparets Sølvbryllup d. 29. Juli 1894 paa Amalienborg. I mange Dage syede vore Jomfruer og Piger paa svenske og danske Flag til at smykke vor Gaard med i Store Kongensgade. Alle Hjem kappedes om at udsmykke, og for mig staar skønnest Herforths Hus paa Amagertorv med kunstig Guldregn fra øverst til nederst. Veiret var straalende, og alt var Skønhed. To Aar før blev min Mand udnævnt til Hofjægermester, en stor Venlighed af vor gamle Konge, som undte os to Unge at blive tilsagt til »Cour hos Deres Majestæter i Anledning af Guldbrylluppet 28. Maj 1892«.

Det blev en Defilerings Kur, hvor de mange kongelige Gæster – man sagde 70 kronede Hoveder – passerede forbi os, som stod opstillede i Spalier. Særlig mindes jeg Kejserinde Dagmar med det lyse Smil og med sine vidunderlige Smykker i Rubiner og Brillanter. Desværre var skønne Dronning Alexandre ikke ved Festen paa Grund af Prins Alberts Død samme Aar.

Vi havde i vor Gaard i Store Kongensgade 77 gode Stalde, saa vi selv kunde have Vogn og Heste med og rigtig nyde Byens Udsmykning. Fra vore Vinduer i Angleterre nød vi Synet af det gamle Kongepar i den dem skænkede Glas Karet og det store Fakeltog – Studenterne med lyse Bøgegrene, alle de røde Postbude osv. – Forud havde jeg naturligvis været i Audiens hos Hendes Majestæt Dronning Louise, som var meget venlig og naadig, og som tiltalte mig med »Du«, hvad jeg forstod var en Attention til mine afdøde Svigerforældre, der stod Kongehuset nær.

Kong Christian den Niende har ogsaa været Gæst paa Ravnholt. Jeg mødte ogsaa flere Gange stor Venlighed fra gamle Dronning Louise. Det skete en Gang ved et Bal, at Dronningen sendte

sin Hofdame, Comtesse Reventlow, ned til mig med denne Hilsen: »Din Kjole er den smukkeste,« eller en anden Gang i Forbigang: »Har Du nydt Musikken«. Jeg nævner disse smaa Exempler, ikke som en Ros til mig, som aldeles intet præsterede, men som et Bevis paa den kongelige Gave, Hendes Majestæt havde, til ligesom at omfatte alle. Da det blev forelagt Hans Majestæt Kongen, at jeg bad om at blive forestillet for ham, sagde han: »Nej, jeg vil forestilles for hende.« Gammeltids smuk Ridderlighed.

I 1909 var Kronprins Christian og Kronprinsesse Alexandrine første Gang vore Gæster, og deres Nærværelse var en stor Ære og Glæde. De var begge nemme at tilfredsstille, saa vidt vi kunde se. De tog til Takke med, som vi kunde byde det, og de syntes at hygge sig blandt vore mange fyenske Venner, som var til Stede.

I 1913 havde vi første Gang den Ære at være Majestæternes Gæster til Kongejagt paa Fredensborg, og denne Invitation gøttoges trofast aarligt, lige til den anden Verdenskrig lukkede for saa meget. Ogsaa vi havde, som fornævnt, flere Gange den Glæde at have Kongeparret som Gæster. Naar Kongens Standere gik til Tops paa Ravnholt, frydede det min Mand. Han elskede sin Konge – lige fra de helt unge Dage.

Dagene paa Fredensborg var jo en Nydelse. Vi, der, som hele Landet havde gjort det, i vort Sind havde levet med i de »store Dage«, hvor Europas Fyrster var Gæster der hver Sommer og kastede Glans over vort Land, nød maaske særligt med egne Øjne at se de historiske Steder og Rum og genkalde Minderne og Skikkelserne.

*

Vi reiste ikke meget, desværre, da vi nødig forlod vore Børn, der alle havde gennemgaaet svære Sygdomme. Vi var i det hele taget Hjemmemennesker. Men selvfølgelig havde vi med Aars Mellemlum dejlige Reiser, først 1900 til Verdens-Udstillingen i Paris, senere til Rom, Sicilien – Taormina – og Palermo med alle de historiske Minder, og atter med vor Datter til Pension i Paris,

og med vor ældste Søn til Pension i Lausanne og med vor næstældste til Skole i England, hvor vi afhentede ham Aaret efter, kun to Maaneder før Krigens Udbrud i 1914. – I 1936 var vi nogle Maaneder i Jugoslavien – Dubrownik – for min Mands Helbred. Han styrkedes i høj Grad af den jodfyldte Luft der og af Adrias Nærhed, der en skønne Dag i en Storm sendte sine grønne Skumbølger ind over Byen. Et vidunderligt Syn!

Naar Jagterne var overstaaede, begyndte man saa smaat at tænke paa Julen. Fra 1. December var det obligat, at Børnene, Lærerne og vi om Aftenen samledes om det store Bord i min Mands Stue under Lampen – og klippede til Jul, flettede Hjerter. Naar vi tog den aarlige tre Dages Tour til København paa Juleindkøb, maatte jeg forud tillåve mange, der skulde forarbejdes under vor Fraværelse.

En Aften kom alle Husets kvindelige Medlemmer for at klippe til Skolebørnenes Juletræ. Med dette Juletræ indledes Julen – nogle Dage før. Paa det Tidspunkt, jeg nu skriver om, skulde hvert Barn – foruden selvfølgelig Confect, Marcipan- og Sukkerting – have et Stykke Stof. – *Senere* blev det Legetøj, Dukker, Biler, som fik de smaa Øjne til at straale – samt *hver* et kæmpestort Franskbrød. Det bød Traditionen. Selv den mindste slæbte af med sit, stolt af sit Særeje. De to Skolers elskværdige Lærere var gennem de mange Aar vore hyggelige Gæster og Hjælpere. Festen begyndte med Risengrød og Dyreragout med meget Syltetøj – den afsluttedes med Æbleskiver. Franskbrødene forsvandt med Rationeringen. Alle tog vi Del i Serveringen, ikke mindst min Mand.

Juleaften var der et mindre Juletræ i Jomfrustuen og et stort ovre i Avlsgaardens Borgerstue, men *alle* Gaardens Folk kom op til vort Juletræ og fik sin Gave ved det straalende Træ i Salen. Indkøbet af alle disse Sager tog en hel Dag i Odense. Vi startede fra Morgenstunden i vort Hestekøretøj, og bag os fulgte en stor tom Vogn til alle Sagerne.

I Julen samledes mange kære Gæster hos os. De bevarer den

endnu i deres Minde. Hen i Juleugen havde vi et stort Juleselskab for alle Godsets Funktionærer med deres Børn i alle Aldre. Det var meget fornøjeligt. Efter en Souper legede man Julelege eller man dansede, og med Kaffen sluttede Festen. Selv var vi sjældent ude i Julen, men vi tilbragte dog i Reglen en smuk Aften med Juletræ paa Brahe Trolleborg. Alle Børnene var med. – I de første 20 Aar af vort Ægteskab levede vi efter Jul meget stille og dagligdags. Der var jo langt til alle, og om Selskabelighed var der egentlig ikke Tale. – Naar vi naaede Pinsen, begyndte Sommergæsterne at komme, og det holdt ved til Efteraaret. Jeg har altid elsket Musik og haft mine største Glæder derigennem, og dertil bidrog Besøg af flere udøvende Kunstnere, f. Ex. Professor Hugo Becker, en af Datidens største Cellospillere, Anders Brems, Fru Grieg, Ellen Beck og Carl Nielsen, men først og sidst mine faste Gæster og nære Venner, Frk. Johanne Stockmarr og hendes Cousine, Pianistinden, Fru Anna Stockmarr. Denne sidste var hos os i 5–6 Uger hver Sommer, hvor hun frydede os med sit aandfulde, henrivende Spil og fuldendte Teknik. I en halv Snes Dage spillede der for 2 klaverer. Fru Stockmarr dirigerede, og som Partner optraadte vor kære Kammerherreinde Sehested fra Broholm, Frk. Elisabeth Vind, Sanrumgaard, og jeg selv. Dette Spil var til stor Glæde for os, og takket være vor straalende Dirigent, med et ret smukt Resultat, anerkendt af Johanne Stockmarr.

Selvfølgelig saa vi gennem de mange Aar mange værdifulde Mennesker hos os, vi færdedes jo saa at sige paa alle de fyenske Herregaarde, hvor mange Venner stod os nær. – Ofte havde vi Indkvartering om Efteraaret – sidst vist i 1931, af General Tuxen med Stab. Alt, hvad der hed Militær, var altid velkomne paa Ravnholt og stod min Mands Hjærte særlig nær, men ogsaa andre Corporationer, der mødte op, Livjægerne, Motoriserede Corps o. a., Spejdere, Frivilligt Drenge Forbund, Dalum Landbrugsskole og andre var velkomne hos os.

Engang havde vi Besøg af 12 russiske Godsejere fra Østersøpro-

vinserne, der kom for at besigtige »den røde Hellerup Kvægrace.« De spiste hos os med lige saa mange danske Godsejere; naar de fortalte om Størrelsen af deres Besiddelser, som vi interesserede spurgte om, var det svimlende Tal. – Helst talte de vist Tysk, men min Mand forlangte Fransk.

Af fornøjelige Oplevelser forøvrigt, mindes jeg et skønt Sommerbal paa Valdemars Slot til Ære for Prins Valdemar. – Escadren laa ud for Taasinge: i den lyse Sommermorgen fulgte hele Selskabet ham og hans Officerer til Chaluppen. Ogsaa en Gang imellem faldt der et Vinterbal af, f. Ex. paa Holckenhavn – Søby-søgaard og Hvedholm. Men ellers var det Jagterne de forskellige Steder, der gerne kaldte. De var mindre morsomme for Konerne, som sad hjemme.

*

Alt, hvad jeg her har talt om, som Livet formede sig paa Ravnholt og andre Herregaarde, var jo før 1914. Krigens Skygge nærmede sig.

Ved Samtaler med højtstaaende Officerer fik min Mand den Viden: »Senest i 1915 har vi den«. Hvad med vort Forsvar? »Hullet i Nordfronten bør lukkes«. Som den i høj Grad fædrelandskærlige Mand, han var, tog han straks fat paa Arbejdet at samle de nødvendige Midler sammen med lige saa varmhjertede og rundhaandede Venner og Bekendte, og mange betydelige og formaende Mænd. Gerne nævnede jeg Navnene paa alle de gode Mænd, hvis Fædrelands Sind jeg er stolt af at have kendt. Det lykkedes virkelig at bringe en halv Million til Kongen. Som bekendt blev Gaven ikke modtaget »til Formaalet«. – Politik! Som Giverne ikke havde regnet med.

Saa kom Rædselsbudskabet: Krigen er erklæret. Min Mand laa dødssyg, og det blev mig, som maatte gaa ned til vore unge Folk med Indkaldelsesordren. Der var ingen Hængen med Hovederne. Syngende og hurraraabende kørte de afsted; med tungt Hjærte stod jeg tilbage. Hvad vilde nu ske i de nærmeste Døgn? Min Svi-

gersøn var Lieutenant i Garden, og min ældste Søn Menig dér, min anden Søn meldte sig straks til Reculekorpset. Hele Natten hørtes fra de aabne Vinduer Togenes Rullen. Jeg var i Besiddelse af meget Røde Kors Materiel, forarbejdet af os Sognets Kvinder. Det blev om Natten paa flere Vogne kørt til Odense.

Men: »End er der en Gud foroven, der raader for Danmarks Sag.«

After al Angsten og Sorgen over alt det forfærdelige, Aviserne bragte Meddelelse om – ogsaa om Tabene af vore Landsmænd i Sønderjylland – kom jo saa omsider Slutningen og – Genforeningen.

Til denne vidunderlige Oplevelse drog vi, *bele* Familien – af Sted til Kolding, alle Kirkeklokker ringede, og vi naaede Guds-tjenesten der. Om Natten blev der ikke sovet, Folk vandrede hvileløse rundt, og Klokken 4 kørte vi mod Grænsen og fik virkelig et *Staasted* nær Æresporten og saa vor kære Konge ride ind i sit arvede Land.

Den paafølgende Uge var som en Drøm, vi syntes næsten ikke, vi behøvede Søvn eller Mad, hvad det i Virkeligheden ogsaa kneb haardt med. Men *vi* havde nu alle Mad med i Vognen, saa vi fik det nødtørftige. Da vi kom hjem, sagde min Mand: »Nu synes jeg ikke, jeg har mere at ønske!« Den sønderjyske Sag havde altid været hans Hjærtesag.

Samme Aar, efter al denne Glæde, kom det haarde Slag, som ramte os faa: Majoratsrovet, der paa een Gang forandrede hele vor Tilværelse. Som paa alle store Gaarde maatte vi indskrænke os, flytte ned i mindre Stuer, afskedige mange af vore Tjenestefolk, nedbryde Drivhuse, kort sagt indføre Beparelser, hvor vi kunde. Men det var jo altsammen kun Smaating i Forhold til Bitterheden over Uretten, som ramte paa Steder, som i Virkeligheden havde været et stort Gode for deres Omgivelser, og som oftest lededes med stor Samvittighedsfuldhed af Besidderne.

Af *store* Dage oplevede vi i de mange Aar flere. Min Mands

Jubilæum som Besidder i 50 Aar var jo en sjælden Begivenhed. Dagen hengik i Stilhed, men Sognets Beboere skænkede os en Lysekroner til vort Hus-Capel. Det rørte min Mand meget. Vort Sølvbryllup i September 1914 lige efter Krigens Udbrud – og efter min Mand lige var hjemkommet fra Sygehus efter en livsfarlig Operation, *maatte* jo gaa stille af, men venlige Hænder havde smykket Gaard og Have. Aaret efter stod vor Datters Bryllup med daværende Lieutenant i Garden Th. Thaulow. Det var til Gengæld en særlig smuk Fest, som den former sig paa en dansk Herregaard, – en dejlig Sommerdag, hvor ligesom hele Sognet tog Del i alt. Bruden kunde færdes i Haven blandt de mange Mennesker, hun fra Barndommen kendte, og Haven var illumineret med coulørte Lamper. Danset blev der ikke, men der lød smuk Musik og morsomme Sange under Middagen. Gennem en Æreport af to Rækker Garderes Sabler steg hun til Vogns og forlod sit Fædrenehjem. Vor Svigersøn skrev senere Lilie Juulernes Slægtsbog, som mange – ogsaa udenfor Slægten – har læst med Interesse.

Vor sidste store Festdag blev vort Guldbryllup, som vi fik Lov at opleve i September 1939, hvor vi havde den Glæde og Lykke at have alle vore Børn med Ægtefæller og Børnebørn plus en stor Kreds af alle vore kære Venner, baade til Frokost, The og Middag, og mange kære Ansigter forhøjede Dagens Fest. I et vidunderligt Vejr kunde vi nyde den rige Udsmykning af Gaarden. Masser af skønne Gaver og store Blomsterdekorationer fra min Mands mange offentlige Forbindelser og fra Slægt og Venner strømmede ind i overvældende Mængde, bl. a. en forgyldt 7-armet Lysestage fra hele vort Sogn til Capellet. Et skønt Minde blev Dagen for Resten af den Tid, vi havde tilbage.

Selvfølgelig var de mange Aar ikke hengaaede, uden at Medgang og Modgang skiftedes: »Besk og sødt i Livets Skaal, saadant er vort Levned's Maal.« Usædvanlig mange svære Sygdomme *maatte* vi igennem, af saadan Art, at Lægerne gav os kun lidet Haab,

men vi kom dog over. For Ex. fik vor ældste Søn af en Kammerat, som var hjemme med ham i Ferien, ved Uforsigtighed et Skud gennem Livet og svævede i ti Dage mellem Liv og Død.

Senere en Gang sad Professor Rovsing foran mig i Det kongelige Theater, vendte sig om og sagde: »Ved De, at det, der hændte Deres Søn, er der ikke een af Tusinde, der kommer fra.« Det skete dog, og uden større Mén bagefter, kun havde han som Garder undertiden Vanskeligheder med sit ene Ben, der nægtede Tjeneste. Vi havde den Sorg at miste vor prægtige Søn i 1948.

Tiden gik, Børnenes lykkelige Barndomsaar, hvor de frit tumlede sig i det elskede Hjem – afløstes af Livets Pligter, Kostskoleaarene, Soldatertjenesten, – een Garder, een Husar – Landbrugsskoler osv., men Minderne, de dyre, og Kærligheden til deres Hjem, har de med sig, hvor de færdes, fjærn og nær.

Alt det skønne, vi fik Lov at opleve: Haven, Skovene og Engdragene, har præget sig dybt i alle vore Sind – og har været os en Kilde til uendelig Glæde og Nydelse. Haardt fares der nu frem mod de gamle Steder, der dog har været Culturcentre, hvor man opdrages til Traditionsfølelse og Forpligtigelse til at tage Ansvaret op, ja, som i sig selv ejer noget af det, vor forjagede Tid savner, Steder, hvor mange fandt Hvile og Fred. Mange af de højtagede og – som vi troede – grundmurede Hjem, er allerede efter Majoratssagen bukkede under. – Endnu staar det gamle Ravnholt, Gud ske Lov, under en pligtro og dygtig Styrismands Ledelse. Gud give ham Lykke og gode Raad, det beder hans Farmor til.

ØRBÆKLUNDE

Af Kai Uldall

Når jeg her skal fortælle lidt om herregården Ørbæklunde ved Nyborg, så skylder jeg straks at tilstå, at jeg kun har levet på gården som gæst. Men ganske vist som gæst på lange og næsten årlige ophold gennem tres år og på et sted, der tilhører eller har tilhørt min fætter, morbror, morfar, oldefar og tipoldefar gennem 173 år.

Det var som tre-fireårig, at jeg første gang blev modtaget på Ørbæklunde af min morbror, godsejer Rasmus Lange (f. 1857, død 1920) og tante Bodil (f. Langkilde fra Juulskov, født 1864, død 1954), og i deres hjem har jeg gennem de mange år mødt en sådan kærlighed og følelse af samhør, at Ørbæklunde i tidens løb har skudt sig frem på side med mit eget, forlængst forsvundne barndomshjem. Indtil min tante Bodils død i år stod det gamle hjem på Ørbæklunde endnu uforandret, som jeg husker det fra min barndom. Min fætter, hofjægermester Lars Haagen Lange, gift med Bodil Blach fra Lykkesholm på Djursland, har hidtil, siden han 1919 forpagtede og i 1946 overtog sin fædrenegård, haft sit hjem i dens forpagterbolig og senere på den tilhørende smukke forpagtergård Æblegården.

Allerede da jeg var barn hjemme i København kom den gamle fynske renæssancegård ind i min verden gennem min mors fortællinger om sit fødehjem. Mor, Nathalie Uldall, var født på Ør-

bæklunde 1854 som eneste datter af godsejer Salomon Lindegaard Lange (f. 1820, død 1895) og hustru Josephine, f. Leth (f. 1826, død 1895). Det var ikke mindst beretningerne om overtro og mærkelige sagn fra fortiden, der greb mig, og jeg tror, at Ørbæklunde og hele stemningen om dette fortidsminde har gjort sit til, at jeg slog ind på museumsvejen.

Ligesom mor lod sine minder gå videre til sine børn, således må vel også mange andre gennem århundrederne have holdt af at fortælle *deres* fra den gamle gård. Netop om Ørbæklunde må der have vokset rige gamle familietraditioner op, da kun tre familier efter hinanden har ejet gården fra middelalderen til vore dage.

Ørbæklunde hovedbygning er opført 1593 af Niels Friis, efter at gården, som så mange andre efter reformationen, var blevet udvidet til en større herregård. Men adelsslægten Friis, kaldet Egern-Friiserne efter de tre sorte egern i dens våben – sorte som de fynske egern er det den dag i dag – har i det mindste siden 1370 levet på denne plet, på en mindre sædegård Lunde, der også blev kaldt Ørlunde og til slut gik op i det større Ørbæklundes hovmarker. 1689 måtte den sidste Niels Friis på grund af armod sælge sin fædrengård til generalfiskal Mathias Henriksen Rosenvinge, og ved arv eller giftermål forblev den i hans og hans efterkommeres familie indtil 1781, da den blev solgt til slægten Lange, hvis femte generation nu ejer den. Friiserne i mindst 319 år, Rosenvinge med familie i 92 år og Langerne i foreløbigt 173 år, det er Ørbæklundes ejere, siden den første gang nævnes i middelalderen. En anden sag er det, at en middelalderlig nabogård, som i 1500-tallet blev inddraget under Ørbæklundes hovedgårdsjord, har haft andre ejere: Rigshovmester Poul Laxmand og Fyns omstridte katolske biskop Jens Andersen Beldenak.

*

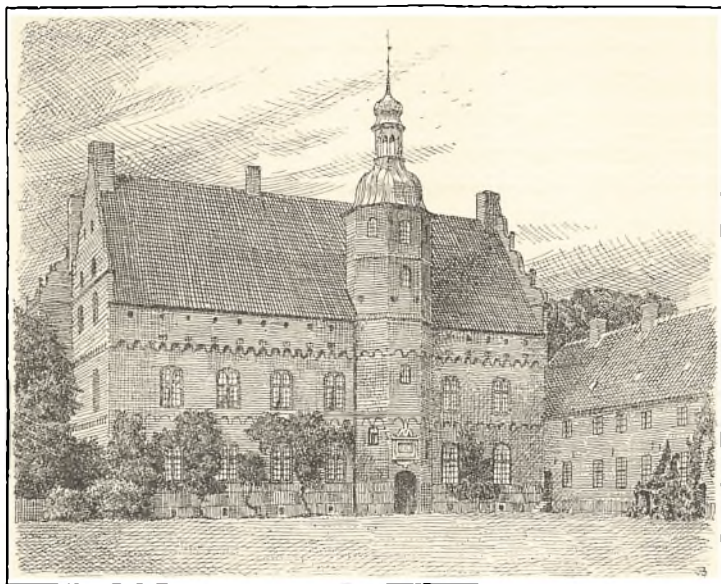
I en smuk og ret kuperet egn, indkredset af Lunde- eller Kongshøj å og Ørbækåen, ligger Ørbæklundes hovedbygning ret højt og

synlig langvejs fra, når man nærmer sig stedet. Nyborg-Ringebanen og de gamle hovedveje fra Odense, Assens, Svendborg, Fåborg og Nyborg skærer hinanden i Ørbæk by tæt ved gården.

Hovedfløjen fra 1593 er en af Danmarks smukkeste og bedst bevarede renæssancegårde og hæver sig med to stokværk eller etager samt et øvre halvstokværk over de hvælvede kældere. Sokkelten er beklædt med svære granitkvadre, og vandrette buefriser i murværket markerer etageinddelingen, medens de svungne renæssancegavle er indfattet af sandstensbånd, hvorfra beslagornamenter af samme materiale løber ind. Nordsiden har tre firkantede tårne med tilsvarende udsmykning af saddeltagens gavle, to sværere hjørnetårne og et spinklere midttårn, medens der skævt på syd-facaden findes et ottekantet trappetårn med kobbertækket spir. Over trappetårnets indgangsdør bærer en ornamenteret sandstentavle bygherren Niels Friis' og hans hustru Vibeke Gyldenstiernes våben og en latinsk indskrift, hvis ord giver os et typisk indtryk af en af reformationseftertidens rige og stolte, men også religiøst grebne adelsmænd:

Gud og fødestedets (eller slægtens) skytsånd helliget! Ikke til overdådighed eller pralende pomp har jeg indviet dette sted, men til erindring om hans udsigelige velgerninger, hvis uransagelige råd behersker de dødeliges skæbne, med bøn om held for efterkommerne!

Ligesom helgenbillederne i kirkerne efter reformationen veg pladsen for fromme skriftsprog, således var også helgenbillederne i hjemmene og den katolske vielse af det nye hus afløst af passende citater og henvendelser til den sande Gud. Og samtidig kunde en renæssancens akademiker som Niels Friis tillade sig at kettere lidt med sit kendskab til den klassiske oldtids mytologi: Fødestedets eller slægtens skytsånd. Det er de gamle romeres genius natalis, som i Niels Friis' indskrift har indtaget den tidligere katolske værnehelgens plads, og det kan en historiker kalde retfærdig gengældelse, for efter kristendommens indførelse må man-

Ørbæklunde

gen romersk genius og lar have fundet sig i at blive skabt om til katolsk helgen. – De fromme og manende indskrifter trængte forøvrigt også efter tidens kik og mode indenfor på Ørbæklunde. I en kort beskrivelse af bygningen fra 1743 omtales, at der her og der var sindrige inskriptioner inde i værelserne til zir samt en ret læser til varig frugt. Men nogle år senere blev de oprindelige paneler og døre i hele beboelseslejligheden afløst af de nuværende, og ved denne lejlighed forsvandt desværre de mange indskrifter.

I trappetårnet ud mod gårdspladsen fører vindeltrappen af sandsten op til alle etager. Ser man godt efter, kan man finde gamle monogrammer og årstal indskåret i trappens stenspindel. Kælder og stueetage har endnu bevaret sin oprindelige ruminddeling fra 1593, og lofterne er her overalt hvælvede. Det uhyggelige lille

rum uden lysåbninger under vindeltrappen i tårnet har sin gamle dør med murhuller til en spærrebom. Det kaldes fra gammel tid »Hundehullet« og var bestemt til fængsel. I stueetagen går man fra vindeltrappen ind i »Stenstuen« med dens gulve af gotlandske fliser. Til venstre derfor, mod syd og vest, ligger et større rum, vistnok oprindeligt fruerstuen. Lofthvælvet er her inddelt af flade stukbånd i ribbemønster med midtrosetter og er dækket af kalkmalerier, der danner ligesom en løvhals rankeloft, medens midtrosetterne er udsmykket med englehoveder og stiliserede frugter. Denne dekoration blev fremdraget under senere hvidtekalk 1882 og restaureret, så godt man dengang kunde det, med assistance af bygningshistorikeren, professor Mejborg og arkitekturmaler Heinrich Hansen. Mine to søstre stod som børn model til englehovederne, så de er altså ret frit rekonstrueret.

Den større vestre del af 1. sal var oprindeligt en stor festsal eller riddersal med fladt bjælkeloft, og øst for den lå der et andet større rum, men denne etage blev efter min oldefar, Rasmus Langes død 1848 inddelt til beboelse for hans enke, Laurentze Lange, f. Lindegaard fra nabogården Lykkesholm, medens hendes søn, Salomon Lindegaard Lange, midlertidigt som forpagter boede nedenunder. Etagens oprindelige bjælkelofter er dog endnu bevaret uskadt, idet de nye stuer har lavere lofter.

Det øverste halvstokværk, »Vægterloftet«, står helt i sin oprindelige skikkelse og har i gammel tid tjent som kornmagasin, selv om dets vigtigste og oprindelige funktion var at muliggøre husets forsvar i påkommende, men aldrig påkomne tilfælde. Bygningens svære ydermure afsluttes her i plan med »Vægterloftet«s gulv, medens etagens lave, spinklere ydermure i langsiderne krager ud på granithugne konsolsten i den ydre buefrise. Herved dannes der oven på selve murkronen, uden for de svære lodrette tømmerkonstruktioner, der bærer taget ovenover, en gang, »Vægtergangen«, hvorfra forsvaret skulde ske. I ydermuren er der en række skydeskår, og imellem konsolstenene findes skråt nedadrettede skoldehuller, der

ganske vist i senere tid er blevet tilmuret. Jeg fandt dem selv frem i sin tid på mine ungdommelige, arkæologiske ekspeditioner. De to kamre i hjørnetårnene, »Vægterkamrene«, står den dag i dag, som de fuldførtes i 1593. Hvert har en muret kamin imellem vinduerne, og endnu ligger det gamle røde murstensgulv. Fra vinduerne i disse kamre kunde man ved skydning flankere husets nordside og de to gavle.

Da denne hovedbygning fuldførtes 1593, stod bygningerne af den ældre gård Lunde eller Ørlunde endnu tæt derved. Pladsen er lige øst for »Kanindammen« i Ørbæklundes have. Den tjente som avlsgård for hovedbygningen endnu en menneskealder, indtil Jesper Friis 1630–31 havde bygget de nye, grundmurede avlsbygninger og 1635 hovedbygningens sidefløj. Denne lavere toetages sidefløj slutter sig mod øst i vinkel til hovedfløjen og har som denne haft kurvehankbuede vinduer, men den er senere blevet stærkt ombygget. Her er køkken, økonomilejlighed og kamre. Ladegården kom til at ligge omkring den store gårdsplads, »Ridebanen«, syd for hovedbygningen. Den gamle stald, agerumsladen og mellembygningen med den buede portåbning, hvor den gamle dørhammer af jern hænger, er i brug endnu, medens min morfar efter i 1860 at have købt sin fædrengård nedrev ladegårdens gamle vestlænge af bindingsværk og udvidede avlsbygningerne imod vest over gammelt haveareal.

Ørbæklundes store have rummer et par ting af særlig interesse: de vidtstrakte hækalleer, der årligt er holdt i ave med gamle ryttersabler, og »Karrusellen«, to koncentriske cirkler af klippede stammehække. Her red de for at stikke til ringen i gamle dage, hedder det.

*

Således er Ørbæklunde. Men nu selve livet der! Jeg vil ærligt sige, at jeg som museumsmand med det ene ben i kulturhistorien helst vilde have gengivet, hvad den sidste af de sorte Egern-Friiser kunde fortælle, inden hans kiste i 1689 blev nedsat i krypten

under Ørbæk kirke. Han var blevet ensom og fattig nok til at leve i minderne om forfædrenes rige liv på Ørbæklunde. Han havde måttet sælge sine bøger og den mærkelige samling af kuriositeter, som faderen Jesper Friis tidligere havde bragt hjem fra sine fjerne rejser. To ægyptiske mumiekister blev senere fundet som vandingstrug på Nordfyn af historikeren Abraham Kall og står nu på Nationalmuseet. På museer findes også enkelte udskårne møbler, som har haft hjemme hos Friiserne på Ørlunde, før det nuværende Ørbæklunde blev bygget. Måske har de også hørt til de arvestykker, som den sidste Niels Friis måtte sælge.

Enhver tradition fra Friis'ernes århundreder på Ørbæklunde er glemt, og den ældste fortælling om livet på Ørbæklunde lyder nu ikke helt troværdig. Til 1781 ejedes gården af geheimeråd C. A. v. Linstou, der havde fået den ved sit ægteskab med Karen v. Heinen, og i deres tid skal det ifølge et sagn fra egnen have gået noget vildt til. Man spillede kort om gods eller skove, og ved selskaberne var det skik at prøve kræfter ved at rulle tinfade sammen. Geheimerådinden viste sig en gang som den stærkeste ved at rette en hestesko ud, som de tilstedeværende herrer forgæves havde forsøgt sig på. Hvis det ikke har drejet sig om en tryllekunst, er beretningen naturligvis kun et vandresagn, men et indtryk af, at der blev drukket godt ved gilderne på Ørbæklunde i 1700-tallet, fik jeg, da jeg gravede »den underjordiske gang« ud og så, hvad der lå dernede.

Beretningen om »den underjordiske gang« var en af mors mest spændende. Gangen skulde gå fra hovedbygningen ned til krypten under Ørbæk kirke, men der var dem, der mente, at den kun gik til stenkisten ved »det røde led« for enden af opkørselsalléen fra Ørbæk. Sammen med mine jævnaldrende kusiner og fætre på Ørbæklunde har jeg som dreng mange gange forgæves dunket og banket i kældrene derovre for at finde den skjulte indgang. Men det eneste, vi nåede at afsløre, var et lille kvadratisk, tomt skjulrum for kostbarheder under en gulvflise i kælderen under »Sten-

stuen«. Men langt senere, efter at jeg var blevet ansat ved Nationalmuseet, fik jeg en meddelelse fra min kusine Ingeborg Lange om, at *nu* havde hun fundet indgangen til »den underjordiske gang«. Det var gået således til:

Det nordre midttårn har fra gårdens ældste tid tjent et særdeles nyttigt formål, idet gårdens oprindelige privét, vandhus eller hemmelighed, som det kaldtes, var indrettet her. I hver etage af det lille firkantede tårn er der et mindre rum med en lem i brædegulvet. Rummet i stueetagen er trukket noget ind i hovedbygningens svære mur, medens det tilsvarende på første sal strækker sig helt ud til tårnets ydre nordmur. Derved er der dannet en nedfaldsskakt fra første sal bag ved rummet nedenunder, og hvad der tømmes ud gennem de to lemme, ender i tårnets kælderrum, der ikke har forbindelse med de øvrige kældere og helt savner en indgang. Nu havde den arkæologisk interesserede Ingeborg Lange fået fat i en stige og var kravlet ned gennem lemmen til kælderen, og ved at grave i jordfylden dernede havde hun fundet en tilmuret, dybtliggende døråbning, der pegede ud under haven. Da jeg kom tilstede, slog vi hul i tilmuringen, og lommelygten lyste ud i en skummel overhvelvet gang, der førte ud under haven og var så vid, at en moderne folkevogn næsten kunde køre igennem. Vi gravede så i haven, hvor det viste sig, at gangen var afbrudt ca. 8 m fremme. Og så skete det forfærdelige, som min kusine Ingeborg aldrig har kunnet tilgive mig, at jeg måtte reducere vor barndoms underjordiske gang til slet og ret et kloakudløb fra det oprindelige privét. Det viste sig klart af jordlagene, at gangen havde udmundet i gårdens nu tilfyldte voldgrav, således at vandet derfra i sin tid havde stået helt ind under tårnet. Fagmænd kender meget godt tilsvarende anlæg, hvoraf det på Ørbæklunde er det bedst bevarede i landet, men en underjordisk gang har de derimod aldrig fundet. På gangens bund lå en dyb tørveagtig masse af utvivlsom oprindelse, og deri gjorde vi de fund, der fik mig til at tænke på den stærke geheimerådinde og på datidens drikkegil-

der. Mængder af mere eller mindre ituslæede krystalglas, mærkeligt formede, gamle vinflasker og skår af tallerkener, som daterede sig fra omkring 1750–75. Man knækkede åbenbart halsen på mange flasker dengang og forstod at skille sig af med de tomme på en diskret måde. Ting fra en senere tid fandt vi ikke, og det viser, at udløbet fra privét-tårnet må være muret til omkring 1780.

Da familien Lange flyttede ind på Ørbæklunde 1781, fik livet der i alt fald en anden karakter. Den første, Laurids Lange, var en velstillet købmand fra Nyborg med skibe i søen, en veltænkende og besindig mand, som gennemførte udskiftningen af godset og byggede gode, nye boliger for sine fæstere.

Karakteristisk for ham er en gammel optegningsbog på Ørbæklunde, hvori han år for år med tørre tal kort har opgjort årets økonomiske resultat, og hvori han bestandig sluttede med en oprigtig tak til Gud for de goder, han havde modtaget. Iøvrigt rækker familietraditionerne ikke tilbage til hans tid. – Jeg husker, at da jeg som dreng betragtede maleriet af ham, troede jeg, at han hed tipoldefar, fordi hans paryk dannede en mærkelig top fortil over panden.

1809 solgte han Ørbæklunde til sin søn, premierløjtnant Rasmus Lange, der en tid havde været medejer af Rosenfeldt ved Vordingborg, men opgav denne gård for at overtage sin fædrengård. Det første, jeg hørte fortælle om denne oldefar, var den sørgelige begivenhed, da hans første kone døde i barselseng, eller måske snarere i en barselstol, for det var jo en tid skik, at fødslerne foregik i særligt egnede lænestole, hvis man da ikke havde ladet bygge en speciel »accouchementsstol«. Der står endnu i en af stuerne på Ørbæklunde en lænestol, hvori min mor og hendes yngre bror er født 1854 og 57.

Oldefar havde i 1810 ægtet Frederikke Sofie Leth fra Aalykkegaard, som året efter satte livet til ved at føde en datter. Til den svære fødsel havde man tilkaldt den eneste læge, som kunde fremskaffes, men han mødte døddrukken og gjorde åbenbart kun ondt

værre, trods de mange forsøg på at få ham ædru, bl. a. ved at holde hans hoved under den gamle post, som jeg husker i sin tid stod i den lille baggård. 1814 giftede oldefar sig igen med min oldemor Laurentze, f. Lindegaard fra nabogården Lykkesholm. Hende skyldes det, at oldefar Lange blev indført i litteraturen af ingen ringere end H. C. Andersen, nemlig som kammerjunkereren i romanen O. T.

Den unge forfatter var i 1830erne nogle gange liggende gæst hos min tipoldemor Johanne Marie Lindegaard på Lykkesholm og følte sig efter brevene derfra at dømme svært godt tilpas i disse omgivelser. H. C. Andersen lader hovedpersonen i sin roman O. T. besøge en studenterkammerat på en herregård, og modellen dertil er Lykkesholm. Ca. 1832 kom H. C. Andersen for første gang fra Lykkesholm til Ørbæklunde, og i O. T. hæfter han denne dags oplevelser på Otto Thostrup, »for Hr. Thostrup skal se Kammerjunkerens gamle Gaard. I Morgen maae vi derover!« Herefter lader han den nybygte student Otto Thostrup køre den korte vej til Ørbæklunde ledsaget af sin værtinde alias min tipoldemor enkefru Lindegaard. »See, hvor smukt Kammerjunkereren har ladet sætte Steengjerde!« sagde den gamle frue, »og hvor Kirsebærtræerne staae godt! det er en driftig Mand!« Den gamle dame fortav, at kammerjunkereren, som i parentes bemærket nu kun var justitsråd, var hendes egen svigersøn. »De nærmede sig Haven. Den var i gammel fransk Smag med stive Alleer, Pyramider af Buxbom og hvidmalede Steenfigurer; Satyrer og Gudinder tittede frem fra det Grønne. Nu saae de et højt Taarn med Spir, og snart laae hele den gamle Gaard foran dem. Vandet var ledet ud af de brede Voldgrave, hvor Piletræerne med bøiede Kroner og afblottede Rødder stode i det varme Solskin; en Mængde Karle var i fuld Beskæftigelse med at rense Gravene for Dynd, der paa Trillebøre bragtes op paa begge Siderne.«

Ja, jeg ved fra anden side, at oldefar lod gravene eller rettere sagt de rester, der var tilbage deraf, rense op. Det gamle franske

haveanlæg huskede min mor, men det forsvandt, da morfar byggede den nye avlsgård på pladsen. Et par af de hugne havefigurer findes dog endnu på anden plads og er forøvrigt også andetsteds omtalt af H. C. Andersen, nemlig i romanen »Kun en Spillemand«. Men i O. T. fortsætter han: »Man kom strax ind i Hovedgaarden; Længer og Udhuse laae til den modsatte Side. En Vrimmel af Hunde styrtede gjøende om Vognen, alle mulige Racer, fra den store danske Hund, som Pariserne kjende, til Forvalterens lille Mops, der havde blandet sig i dette Selskab. Her stod Mynden med sine alenlange Been, og Grævlingehunden med de smaae korte, alle Nuancer saae man, og hver havde sin egen melodiske Gjøen. Et Par Paafugle med udbredte brogede Haler opløftede paa samme Tid et Skrig, der maatte gjøre Indtryk. Den hele Gaard havde et paafaldende Strøg af Renlighed; Græsset var luget mellem Stenene, alt feiet og stillet i en bestemt Orden. Foran Hovedtrappen voxte fire store Lindetræer; fra deres Ungdom bøiede med Kronerne mod hinanden, og derpaa stivt beskaarne, dannede de to store Æreporte, som nu grønnedes Vaar og Sommer. Til Høire stod paa en oprejst Bjelke, der var tilhugget og formet som en Søile, et smukt malet Dueslag, og rundtom flagrede og kurrede de brogede Beboere. Høistjerten spredte sin Hale omkap med de skrigende Paafugle, og Kropperten reiste sig paa sine lange Been og brystede sig, som om den med en fornem Mands Mine vilde byde de Fremmede velkommen.«

»Kun det brunrøde Tegltag og de blankpolerede Ruder tydede paa det moderne; Bygningen selv, lige fra Steenvindueskarmene til det gammeldags Taarn, man traadte ind igjennem, forkyndte det Antike. I den hvælvede Forstue stode to mægtige Skabe; den Masse af Træ og de kunstige Udskjæringer deri vidnede om deres høie Alder. Over Døren var hæftet et Par Hjortetakker med ti Ender . . . «

»Kammerjunkeren var ude i Marken at see til sin Hør, han vilde snart komme tilbage. Junker Vilhelm kunde imidlertid føre

Hr. Thostrup om Ingen af dem maatte imidlertid være i Dagligstuen, der var saa trist! Væggene vare ogsaa endnu fra gammel Tid betrukne med sortmalet Kalveskind, hvorpaa vare aftrykte forgyldte Blomster; nei, de skulde ind i Salen, der var moderniseret, siden Fruen sidst var her. Den gamle Kamin med det ud-skaarne Træværk (det var nu sandsten!) var skaffet bort og en smuk Flisekakkelovn sat der i Stedet. Væggene havde faaet nye Betræk fra Paris: alle denne Bys smukkeste Bygninger havde man at see paa, NOTRE DAME, SAINT SULPICE og TUILERIERNE. Lange røde Gardiner, kastede over forgyldte Stokke, hang om de høie Vinduer. Alt dette blev beundret«

»Nu traadte Kammerjunkereren ind; han var i samme Ridehabit, i hvilken vi gjorde hans Bekjendtskab. Han havde besøgt sit Hø (!) og sin Havre, seet til dem, som satte Gjærde, og været i Plantagen.

Det have været en varm Formiddag. »Naa, Frøken Sophie!« sagde han, »saa De, hvor jeg rydder op om Gaarden? det koster mig over femtenhundrede Rigsdaler, og det er dog Gaardens Bønder, der muddre. Men jeg faaer og en delikat Mødding, den er saa feed og lækker, at det er en Lyst«

»Kammerjunkereren førte Vennerne op ad den hvirvlede Steen-trappe i det gamle Taarn. »Alt er solidt og godt!« sagde han, »saaledes bygge vi ikke nu! Skydehullerne her tæt under Tag-skjægget ere alt i min salig Faders Tid murede til. Men see her, hvilket Tømmer!« Det hele Loft syntes et helt Kjæmpeskelet af Bjelker, den ene krydsede den anden. Paa hver Side heroppe var et hvælvet Kammer med en muret Kamin; rimeligvis havde man benyttet disse Værelser som Vagtstuer; fra begge gik, mellem Bjelkepallisaderne og den brede Mur, en Slags Vægtergang. »Ja her«, sagde Kammerjunkereren, »har de havt et godt Udkig, naar Fjenden kom. See igjennem min Kikkert! man har her for sig hele Landet fra Vissenberg(!) til Munkebobanke, Beltet og Svendborg Høider. See kun! det er klar Luft, vi see baade Langeland og

Sjælland. Her kunde man 1807 have betragtet den engelske Flaade!«

»De stege alle Tre op ad den smalle Stige, forbi det store Uhr, hvis Lodder ved et Fald maatte sprænge Steentrappen, og snart sad Herrerne paa det høieste Punkt. Kammerjunkeren laante ogsaa Kikkerten, stillede den og udbrød: »Tænkte jeg det ikke nok! har man ikke Øie med dem, saa fjase de. Ja vi see det nok! der have nu de, der sætte Gjærde, fat i Pigerne! ingen Ting bestille de. Ja, de troe ikke, jeg sidder i Taarnet og seer dem!«

»De traadte ned fra Taarnet og gik igjennem den saakaldte Riddersal, hvor mægtige Bjelker, lagte ved Siden af hinanden, bar Loftet. I hver Ende af Salen var en stor Kamin med paamalede Vaaben; nu brugtes Salen som Kornloft; man maatte over en Korn-dyngge for at komme ind i den saakaldte Herskabsstol i det lille Kapel, der ikke længere benyttedes til Gudstjeneste. »Her kunde jo blive et kjønt lille Kammer,« sagde han, »men vi have nok, og saa lader jeg det staae for Kuriositeten! Den Maane der er sine Penge værd!« han pegede op paa Hvælvingen, hvor Maanen var afbildet, som en rund, hvid Skive, i hvilken nok saa naivt Maleren havde ridset en Mand med et Bundt Kaal paa Ryggen; en tro Fremstilling af Almuetroen om de sorte Pletter i Maanen, at disse skulde være en Mand, vor Herre satte derop, fordi han stjal sin Naboes Kaal.«

»Men Skabet der i Pillen?« spurgte Otto. »Ja, deri har vist Bibel og Bønebog ligget. Nu har jeg der, hvad jeg kalder Mundgodt for Cancelleraad Thomsen: gamle Offerknive, Kiler og Ringe, som jeg har fundet i Hestemosen og oppe i »Høiene«; det var ikke et Quarteer under Grønsværen, vi fandt Potte ved Potte. Et lille Steenhegn om hver, en flad Overlægger-Steen, saa havde vi Potten med brændte Kjæmpebeeen og en lille Knap eller et Knivblad. De bedste Ting havde de alt faaet i Kjøbenhavn, og kommer Cancelleraaden, saa tager han, Gud døde mig, Klatten med. Det er da ogsaa min Mening, for jeg har ingen Brug for det!«

»Efter Kaffeboardet blev spadseret i den gamle Have. Opmudringen nøiere beskuet, Melkestuen og Svinestien besøgt, den nye Tærskemaskine beskuet. Men nu skulde ogsaa det russiske Dampbad prøves, »der var fyret i!« men det endte med, at kun Kammerjunkerens selv tog Nyttens af det. Middagsbordet var dækket, da han kom tilbage«

»Da mod Aften Vognen holdt for Døren til Hjemreisen, stod Otto endnu og beskuede nogle gamle Indskrifter, der vare indmurede i Taarnbygningen. »Det kan De komme over at see en anden Dag!« sagde Jakoba, »nu maa De gjøre lidt Gavn!« og hun rakte ham Damernes Kaaber. Med Løfte om Gjenvisit, og under Hundenes Afskedsgjønen, rullede Vognen afsted. »Jeg er virkelig forelsket i den gamle Gaard!« sagde Sophie. »Kammerjunkerens vinder meget ved, at man kommer til at kjende ham!« sagde Otto. De vare nu ved det yderste Hjørne af Haven. En Blomsterregn fløi over dem og Vognen. Kammerjunkerens, Jakoba og Jomfruen havde skudt Gjenvei og tilvinkede endnu et Farvel, i det de kastede Hyazinter og Levkoyer over dem.«

Når man kender Ørbæklunde, så ser man, at denne skildring i det væsentlige er hentet fra virkeligheden, selv om digterens fantasi har spillet ind hist og her. Voksende Hør, som han kort efter omtaler som hø, Hyazint og Levkøj har man f. eks. næppe haft på een og samme dag, men mange af digterens iagttagelser er så rigtige, at man næsten fristes til ogsaa at tro på beretningen om kapellet, som vi ellers ikke kender noget til. Muligvis har der blot været tale om et rum med gammeldags renæssancepaneler, men *har* der været et kapel eller rester deraf, så forsvandt det i alt fald helt, da oldemor lod indrette moderne værelser på første sal. For mig er besøget i Ørbæklunde tårn særligt levende. Det har jo ogsaa i min tid været en næsten fast tradition, at nye, nogenlunde mobile gæster skulde derop for at se udsigten til Storebælt, og jeg har selv som ung mange gange været fører op ad de smalle stiger i spiret. Og når kammerjunkerens talte om de fjendtlige engelske

skibe, som de derfra kunde se i bæltet 1807, så skal det nok passe, for oldefar havde selv været med til at udruste danske kaperskibe under krigen.

H. C. Andersen omtaler kort et af sine egne senere besøg på Ørbæklunde, da han under et ophold hos greve Moltke-Huitfeldt på Glorup 1840 skriver til fru Collin: »I Dag skal vi til Ørbæklunde, den Gaard, som De finder beskrevet i O. T. som Kammerjunkerenes Gaard«, og i en efterskrift dagen efter tilføjer han: »Modtagelsen paa Gaarden var saa overdreven varm, at jeg følte mig ulykkelig; Manden tog mig om Halsen og sagde — — — ja, det skal jeg mundtlig fortælle Dem, sligt kan man ikke sige om sig selv uden med en Slags Naivitet, og den kan jeg ikke lægge i Brevet«. Man ser, at H. C. Andersen her giver en lille afsløring af sig selv.

*

Min families bekendtskab med digteren var som anført stiftet gennem oldefar Langes svigermor, enkefru Lindegaard, der som enke ejede »det romantiske Lykkesholm, det smukkeste Sted, jeg kjender paa Fyen, hvor man spiser ganske fortræffelig og kan faae Viin og sød Fløde, saa meget man ønsker — — —«. Om H. C. Andersens ophold på Lykkesholm er der bevaret mange værdifulde og morsomme træk, især i hans breve til familien Collins. Men det vedkommer ikke Ørbæklunde. En vis tilknytning til familien Lange dér beholdt digteren dog gennem tiderne, i det mindste indtil oldemors død 1869. I hendes datters stambog har digteren den 20. juli skrevet et lille, hidtil utrykt vers:

En Stambog er et Potpourri,
En Mindets Blomsterkrukke,
Et Blad har jeg nu lagt heri,
Og vi vil Laaget lukke.

Verset er skrevet til den unge Kristine Lange, der senere på

romantisk måde blev forlovet og gift med den unge svenske officer K. M. Bökman, der som frivillig deltog i den danske treårskrig og var indkvarteret på Ørbæklunde.

Min mor huskede fra sin barndom, når H. C. Andersen læste højt hos oldemor. Det stod ikke for hende som noget særligt tillokkende, for der var den sædvanlige historie med digterens irriterabilitet over for forstyrrende lyde. Blot nogen gik med en dør! I familien fortælles en anden historie: Mormor havde H. C. Andersen til bords hos Moltke-Huitfeldts på Glorup, og da hun om aftenen kørte hjem til Ørbæklunde, beklagede hun sig over, at digteren havde skuffet hende ved at tale så meget om en byld på sin ene arm. »Det skal du ikke bryde dig om«, trøstede morfar, »for mig underholdt han kun om en byld, han havde haft på bagdelen«. Den slags historier kan i dag ikke forklejne H. C. Andersens minde. Forresten er det et mærkeligt tilfælde, at den store digters podex ved flere lejligheder kom til at spille en rolle i min familie. En læge Uldall, som traf H. C. Andersen på en udenlandsrejse, måtte operere ham for en byld på den legemsdel, som han underholdt morfar om. Og da H. C. Andersen engang skulde rejse fra tipoldemor på Lykkesholm, var han på vognen så uheldig at stikke bagpartiet slempt på en spids saks, som han i afrejsens skynding havde været så letsindig at putte i inderlommen på sit frakkeskød. Det førte til en slem opstandelse.

Dette at fremmede og mere eller mindre tilfældigt ankomne kunstnere eller skønånder blev gæstfrit modtaget, er et typisk træk fra det ældre herregårdsliv. To andre kunstnere af en vis international berømmelse har efterladt sig minder fra min oldefars tid på Ørbæklunde. Et indrammet portræt med takkende dedikation fra violoncellisten Chr. Kellermann hænger i et af gæsteværelserne, og i den før omtalte stambog erindrer danserinden Augusta Nielsen 1844 de landlige glæder på det venlige Ørbæklunde. Det var denne opstående stjerne på Europas ballethimmel, hvis liv løb ud i en tragedie, således som Rob. Neiiendam fortæller i sin bog »En

Danserinde«. Det var ellers ikke almindeligt på de tider, at scenens børn fik lejlighed til at gæste herregårde. Derimod er malere ikke så sjældent at træffe mellem gæsterne, og det falder jo ret naturligt. Således kom Thorald Læssøe på Ørbæklunde og har efterladt sig en del arbejder derfra. 1839 skriver han under et ophold der: »Jeg arbejder meget flittigt og med stor glæde. Ved at male kommer jeg til at iagttage naturen nøjere – – –. Mit legeme er blevet svagt, og dets kræfter er nu nedbrudte – – –.«

En særlig fornem gæst har Ørbæklunde åbenbart haft nu og da i Christian VIII, men overleveringen derom er meget tynd og går ganske kort ud på, at kongen, eller formentlig snarere denne som kronprins, altid vilde have serveret de store karusser fra en af dammene i haven. Jeg antager, at disse besøg fandt sted i den årrække, prinsen var guvernør på Fyn og boede på slottet i Odense. Hvordan det end forholder sig, så minder beretningen om den tid, da man forstod at spise ferskvandsfisk og tilberede dem for kræsne ganer. På Ørbæklunde var der foruden forellerne i åen og gedderne og aborrerne i søen også store karusser, sudere og brasen i de forskellige fiskedamme i haven. Man skulde tro, at herregårdens gamle fiskedamme viser tilbage til middelalderens katolske tid, da det gjaldt om at skaffe varieret kost på årets mange fastedage.

Jeg vender tilbage til oldefar Rasmus Lange, som døde 1848. Det skal nok passe, at han modtog den ca. 30-årige H. C. Andersen på en hjertelig måde, for han skal efter alt at dømme have været en usædvanlig blid og venlig mand. – Jeg ejer et par smukke ting, som han har drejet af bennød, for han havde efter gammel skik et drejekammer, ligesom højsalig Christian IV havde haft det. Oldefars drejebænk står endnu på Ørbæklunde.

Oldemor Laurentze Lange, f. Lindegaard, var vist noget mere stiv og fornem, i alt fald på sine ældre dage, så mor havde som barn stor respekt for hende. Om vinteren boede hun i København i en bolig på hjørnet af Frederiksholms Kanal og Stormgade, senere i Holmens Kanal, men om sommeren tog hun ophold i sin

lejlighed på første sal på Ørbæklunde og havde reserveret hele hovedbygningens have til eget brug. Hendes børnebørn måtte ikke betræde haven uden særlig indbydelse og kom først rigtigt til at tumle sig der, da deres far efter i en årrække at have været forpagter købte gården af sin mor ca. 1860. Oldemor medførte tjener og kammerjomfru, hvor hun var liggende gæst, og mor huskede det ejendommelige optrin, der fandt sted hvert år, når oldemor efter sommeropholdet forlod Ørbæklunde for at tage til København. Hun holdt da i sin vogn foran tårndøren, medens godsets koner mødte op for at tage afsked med et håndkys. Hvis alle fæsternes koner kom tilstede, må det have været et større opbud, da der i gårdens velmagtsdage lå 3 vandmøller, 54 gårde og 114 huse under godset. Gårdens ejerinde, siddende i sin vogn foran hovedbygningen, med kusk og tjener på bukken og formodentlig firspand, rækkende sin hånd ud til håndkys mod en klynge på halvtres, hundrede eller måske flere af sine fæstebønders hustruer – et mærkeligt levn fra naadigherrens og naadigfruens dage. Forresten var der endnu en lillebitte rest af den slags tilbage, når jeg som dreng eller ung mand før første verdenskrig besøgte Ørbæklunde eller andre herregårde. Kørte man i gårdens vogn gennem landsbyen, så gjorde småpiger og unge piger som regel front og nejede, således som man nu kun gør det for Majestæterne. Og man nejede vist blot for køretøjet, selv om man ikke kendte passagererne. Men det var nu også den sidste rest! Såvidt jeg kan dømme, var det gensidige forhold ellers på alle måder ganske naturligt og ligetil.

Mor skulde hver vinter på et gæsteophold hos sin oldemor i København, men hun følte det nok mest som et pligtbesøg. Der faldt jo nok nogle fornøjelser af i den lille hovedstad inden for voldene, men der var for mange former og forbud i oldemors hjem. Mor huskede, at hun ikke måtte få lov at få en sød lille, meget yngre dreng fra nabolaget op at lege med. Engang, hun var alene hjemme, trodsede hun forbudet, og da oldemor uventet

kom hjem, reddede stuepigen situationen ved at skjule drengen i en stor brændekurv, som hun skød ind under et bord. Drengen blev senere professor Edward Ehlers.

Laurentze Lange fik forresten en art mindesmærke rejst på Sjælland. Der er fra gammel tid familieforbinding mellem familien Lunn på den sjællandske herregård Knabstrup og Langerne, og oldefar og oldemor fra Ørbæklunde var ofte på besøg på Knabstrup, hvor man efter hende gav en udsigtshøj i haven navnet Laurentzes høj.

Den af oldemors børn, som levede længst, og som jeg derfor husker bedst, var onkel Adolph, overretsprokurator Adolph Lange i København. Det var en ret sær og åbenbart ofte vranten pebersvend, men han besad et eget lune og var på eengang et fortidslevn og en foregangsmand. Det sidste gjaldt ikke mindst hans interesse for sport og friluftsliv. Jeg tror nok, han var »viking«, og far fortalte, at han i en ferie på Ørbæklunde tidligt en iskold vintermorgen med rimfrost traf den aldrende corpus juris spadsere omkring på gårdspladsen kun iført benklæder og natskjorte for, som han forklarede, at få sengevarmen ud af kroppen. Selv husker jeg den gamle fynbo af årgang 1829 bedst, når han så morsomt og på ravfynsk læste Morten Korch højt. Man vil måske ikke tro, at onkel Adolph, der var født 10 år før Frederik VI's død, virkelig har læst Morten Korch. Men det er sandt, for onkel Adolph døde i 1901, og den 22årige Morten Korch havde i 1898 udgivet en lille bog, Fynsk Humør, med nogle gemytlige småhistorier, som iøvrigt afslører et fint, typisk fynsk lune og tager komiske situationer og sider fra det gammeldags landsbyliv op på en karakteristisk, og man kunde sige, på en for folkelivsforskningen værdifuld måde.

*

Tredie generation repræsenteredes af mors forældre, Salomon Lindegaard Lange og Josephine Leth. Som nævnt havde morfar en tid haft gården i forpagtning, indtil han købte den af sin mor

1860. Som følge af hans initiativ og dygtighed og tidens gunstige konjunkturer blev denne periode rig og lykkelig for Ørbæklunde, selv om de sidste af morfars år formørkedes af hans sygdom, som medførte, at han allerede 1884 overdrog gården til sin 26-årige søn, landbrugskandidat, løjtnant Rasmus Lange.

Da morfar overtog driften af sin fædrenegård, havde de gavnlige følger af landboreformerne og den senere indførelse af merging og dræning forlængst vist sig. Der var også dengang opstået en bevægelse, der tog sigte på at frigøre til selveje det store antal bøndergårde, der fra gammel tid henlå som fæstegods under herregårdene, og lovgivningen opmuntrede til at sælge dette gods ved at tillade godsejerne at inddrage en vis procent af den pågældende bondejord til fri anvendelse. Salomon Lange drog konsekvensen af alle disse forhold. Han påbegyndte et salg af fæstegodset, og af de frigjorte arealer kunde han udvide hovedgårdsjorden meget betydeligt, delvis ved mageskifte med Ørbæk præstegård, ligesom han blev i stand til at skabe forpagtergården Æblegården og plante et ret betydeligt skovareal derved. Dertil kom betydelige jordvindingsarbejder på anden måde, idet der af værdiløs kratskov skabtes den store smukke eng neden for Dyrehaven langs Lunde å, medens den tidligere bonde- og præsteskov i Vesteræble til gengæld blev lagt under forstlig drift. Der havde tidligere ligget ret store mosearealer under gården, men Skjolde- og Lademosen vest og sydvest for hovedbygningen blev nu ved dræning og opfyldning omskabt til agerjord. Og de stadig forbedrede økonomiske forhold tillod opførelsen af de nye avlsbygninger samt en gennemgribende restaurering af hovedbygningen og en større udvidelse af haven imod øst. – Disse og adskillige andre væsentlige forbedringer gennem årene lå som baggrund for det daglige liv på Ørbæklunde i morfars tid.

Mine bedsteforældre flyttede fra Ørbæklunde seks år, før jeg blev født, så jeg har ikke kendt hjemmet i deres tid, men jeg har hørt meget fortælle om det. F. eks. det ejendommelige, at fami-

lien to gange om året holdt flyttedag inden døre. Om sommeren boede de i den kølige lejlighed under de hvælvede lofter i stueetagen, medens lejligheden ovenpå anvendtes til gæsteværelser, men før vinterens begyndelse byttedes der om, så man fik de daglige værelser i de lunere og lysere stuer på første sal. Det var i grunden en ganske praktisk ordning, da man samtidig med flytningen kunde gennemføre de to store årlige hovedrengøringer. Dette, at man havde forskellige opholdsrum på de forskellige årstider, har forøvrigt ikke været så helt ualmindeligt i ældre tid. På gamle bøndergårde kan man finde en »sommerstue« mod nord og en »vinterstue« imod syd.

Der var forøvrigt god brug for de mange værelser på Ørbæklunde. Foruden opholds- og gæsteværelser skulde der være plads til tjener, husjomfru og adskillige piger. Der var to køkkener, for folkehusholdningen blev drevet fra hovedbygningen. Kusken boede naturligvis ude ved stalden, og gartneren med sine seks medhjælpere og elever dels i bindingsværkshuset bag ved haven og dels i et par kamre i havehuset, som knyttede sig til drivhuset og fik varme fra dettes oven. Til lærerinden, til den ugifte godsforvalter – jeg har hørt om den gamle godsforvalter Bering, som tit spillede l'hombre med morfar og under spillet stillede sin søde varme cognakstoddy på gulvet, så hundene kom hen og drak af glasset – avlsforvalteren og vistnok også skytten skulde der være plads i sidefløjen. Dertil kom, at enlige gamle af familien blev optaget i hjemmet. En tid boede mormors mor som enke i et par værelser for sig selv, og det var også tilfældet med en gammel tante.

Jeg kommer til at tænke på »kammerstuen«, som endnu findes i sidefløjen nær ved køkkenet på Ørbæklunde. Hvis man i gamle synsforretninger eller andre beskrivelser finder navnet »kammerstue« på en herregård, vil man vel være mest tilbøjelig til at tro, at det er et intimt rum for herskabet, men det er ikke tilfældet. Jeg kender kammerstuer fra flere gårde, og det var en spisestue

for enkelte af gårdens folk eller funktionærer, der var for fine til at spise sammen med karlene i folkestuen: gartneren, skytten og flere andre. Der var skam streng rangforordning i ældre tid!

*

Af det gamle personale på Ørbæklunde fra morfars tid mindes jeg husjomfruen, »Domber«, der senere, pensioneret af mor og morbror, boede i København og opnåede en alder af henved hundrede år, skønt hun var blevet krøbling af at have knust hof-ten på sine ældre dage og på ingen måde vilde lade sig indlægge på et hospital til behandling, »for det døde man af«. Hun kom hver torsdag og hver juleaften i mine forældres hjem og senere i mit eget. Der var også »tante Hanne«, som vi kaldte mors tidligere lærerinde på Ørbæklunde, senere kommunelærerinde Johanne Petersen i København. Også hun blev meget gammel og hørte sammen med sin ugifte søster til mine forældres nære og kære omgang, og de to søstre tilbragte deres ferier enten hos mine forældre i Vedbæk eller på Ørbæklunde. Desuden »Anders kusk« med det mægtige tveskæg, som endnu var på Ørbæklunde i min tid, men da var det også ved at være slut, for Anders drak dengang ganske forfærdeligt. Han havde det typiske fynske lune, som gav sig udslag, da han engang blev generet med en påstand om, at hans heste var for tykke, og han parerede ved at sige, at det var da kun udvendigt. Det hed sig, at Anders kusk var grevesøn, medens morfars tjener var søn af en baron, og at morfar meget godt vidste, hvem de illegitime fædre var.

Mormor, Josephine Leth, var den første og hidtil eneste frue på Ørbæklunde, som stammede fra København, og stærke minder knyttede hende til barndomshjemmet i den gamle gård i Strandgade nr. 30 på Christianshavn, det i bygningshistorisk henseende værdifulde hus, hvis stuer senere blev beboet og malet af Vilhelm Hammershøj, og som i den seneste tid er restaureret med mindelser fra Christian IV.s dage af den nuværende ejer. Over barndomslivet dér hos sin far, overlæge Lars Haagen Leth, kunde

mormor i sine skildringer kaste en romantisk kolorit. Der var f. eks. papegøjen og hans lille kunstsamling af gamle, mærkværdige ting, den sorte tjener, der vist engang havde været slave, og som bar mormor som barn til og fra skolen. Hele det gamle Christianshavns verden med skibene, søens folk og militæret! Fra mormors ungdom på Christianshavn stammede også bekendtskabet med Heibergs, og Johanne Louise Heiberg var undertiden gæst på Ørbæklunde.

Mellem ordene i mors fortællinger om fru Heibergs besøg tror jeg at have mærket en antydning af, at den store dame vist af og til »nassed« – for at bruge et moderne ord – lidt på sit herregårdsbekendtskab. Hun vilde vist gerne sætte sine tre adoptivbørn af på lange ophold derovre, og dem var man ikke så glad for at have ansvaret for. Der var et stænk af eksotisk, lovlig varmt og hidsigt blod i de tre uudvoksede pigebørn. Jeg tror virkelig, at den ene af dem engang truede med en kniv, og der var vist også noget om en stige og et vindue. Nå, det voksede de vel fra senere. Fru Heiberg selv var naturligvis interessant nok at have som gæst. Hun kunde rigtig tage sig af mor og mors jævnaldrende veninder, og hun hjalp dem med at sætte komedier op. Børnene spillede engang »Abekatten« under fru Heibergs instruktion, og når mor fortalte mig dreng om denne begivenhed, så satte hun sig gerne til klaveret og sang de gamle sange derfra. Desværre blev de optrædende ikke fotograferet, skønt morfar i 1860'erne lod forevige en forbavsende mængde situationer ved hjælp af tidens nye opfindelse. Jeg har flere af disse gamle fotografier, også med de Heibergske adoptivbørn. – I de senere år er jeg forøvrigt kommet til at spekulere over, om den ejendommelige og lidt højstemte diktion, som et par gamle pebermøer fra mormors kreds benyttede sig af i mine barneår, mon ikke skulde skyldes forsøg på at kopiere den store skuespillerinde.

*

Jeg skal ikke opremse navnene på de mange, som i sin tid ud-

gjorde mine bedsteforældres omgang på Ørbæklunde. Det var især slægt og venner og familierne på egnens herregårde, embedsmænd – præstefamilierne ikke at forglemme – og officerer fra garnisonen i Nyborg. Forretningsfolk hørte almindeligvis ikke med til herregårdens omgangskreds i ældre tid, dertil var skellet mellem byens og landets verden for stort. Jeg tror dog, at de større vinhandlere ofte dannede en undtagelse, for jeg kender enkelte beretninger om gevaldige præstationer på jagt eller lystfiskeri ydet på Ørbæklunde eller Lykkesholm af vinhandlerne Jensen fra Odense og Schalburg fra Nyborg. Forbindelsen med familierne Schalburg i Nyborg og København opretholdtes endnu i min tid, og det ikke blot på forretningsmæssig basis. I gamle dage gik omgangskredsen jo i langt højere grad end nu i arv i familierne og fornyedes med nye generationer. – Når vinhandlerne fra byen blev bedt med til klapjagt på en herregård, var det ikke så lidt af et tillidsvotum, for jagten var dengang et regale, som ingen af byernes såkaldte søndagsjægere skulde have andel i. Det gik engang galt med vinhandler Schalburg fra Nyborg, da han sidst i 60erne havde en post ved siden af min far ved en klapjagt på Ørbæklunde – eller var det på Lykkesholm eller Erholm? – Schalburg kom for skade at skyde ind i sæten og gav en klapper et par hagl i benet. Det var en dreng, der skreg op, men Schalburg lukkede resolut munden på ham med eet: »Hold kæft, dreng, her har du en daler!« To kroner var mange penge dengang, og læsionen har vel ikke været så slem, for der kom ikke mere ud af den historie.

Den selskabelige og daglige omgang på mine bedsteforældres tid havde sin naturlige begrænsning i den afstand, man kunne spænde over med heste og vogn. Nu i bilernes tid er radius jo blevet stærkt udvidet, men turen frem og tilbage kunde blive lang nok, og det var vel delvis af den grund og ikke blot en formsag, at morfar ofte anvendte firspand. Den længste vej, man uden overnatning havde tilbagelagt frem og tilbage til et mid-

dagsselskab, var den til grev Petersdorff's på Einsiedelborg, det nuværende Egebjerggård, der ligger ca. 50 km fra Ørbækklunde; men det var vist også en sjælden undtagelse.

Den nærmeste omgang var også ganske naturligt morfars onkel og nabo på Lykkesholm, etatsråd Otto Lindegaard, men til den hørte bl. a. også Sehestedt Juuls på Ravnholt og Sehested'erne på Broholm. På den sidste gård talte familierne adskillige unge sønner, der i alder passede til mor og morbror på Ørbækklunde. På grund af det tidligere familiebekendskab er jeg senere selv blevet venligt modtaget på disse herregårde, og jeg får lyst til med få linier at skitsere det Broholm, hvor jeg først i 1920'erne var liggende gæst ved enkelte lejligheder, fordi livet på denne herregård selv på dette sene tidspunkt på flere måder må have formet sig ligesom på mine bedsteforældres tid. Broholm var ganske vist ikke mere et hus med en stor hjemmevokset ungdom, for den gamle besidder, Danmarks sidste konservative konsejlspræsident, kammerherre Hannibal Sehested, var enkemand uden børn, og gården gik senere efter hans død over til en fra udlandet hjemvendt brodersøn. Men denne gamle på engang så fornemme og jævne kammerherre var en hjertensgod mand, der gæstfrit åbnede sit hus for familien og dennes venner og – havde jeg indtrykket af – ikke mindst for forskellige ensomme gamle jævnaldrende, der nok kunde trænge til et ophold i de landlige omgivelser og det hyggelige hjem. Jeg husker middagene på Broholm. Man spiste til daglig i kjole og sort, d. v. s. sort vest og slips, hvad der var almindeligt flere steder, før smokingen – og whiskyen! – blev almindelig ind i vort århundrede. Der var på Broholm en gammel gæst, hvis kjole i tidens løb var blevet så grøn, at den først så nogenlunde sort ud, når vi om aftenen fik lejlighed til at sammenligne den med det grønne billardklæde. De pragtfulde Broholmerhunde fik lov at være med i spisestuen, og kammerherren havde altid en lille stabel tvebakker liggende til dem ved siden af sin tallerken. »Broholmerne« var så store, at de kunde række ho-

vederne ind over bordet, men de var vist for velopdragne til at gøre det. Efter kaffen i den store stue med klunkemøblerne, som unge gæster af familien lidt respektløst kaldte rædselskabinetet, læste kammerherren højt for sine gæster. Jeg tror, det var af Bulwer eller Marlitt. Eftersom gæsterne kom eller rejste, fik de kun begyndelsen, midten eller slutningen af romanen. Aftenerne sluttede altid med billardspil, medens de mange gamle familiemalerier af Sehested'er eller andre forfædre i parykker eller paradebrynjer så til. Og når man så var kommet i seng og skulde til at slukke lyset, så hørte man udefra med den gamle natvægters spinkle stemme det gamle vægtersvers: Hov, vægter, klokken er slagen — —. Således var det endnu på Broholm først i 1920erne.

Morfar havde også haft natvægter på Ørbæklunde, men opgav det, da det afsløredes, at vægteren havde fundet på at blive i sin seng og nøjes med hver time at synge vægtersverset ud gennem vinduerne mod de tre verdenshjørner. Hertil var hans logi, vægterkammeret ovenpå i det ene af hjørnetårnene, udmærket egnet, for som foran fortalt flankerede hjørnetårnene hovedfløjen og havde vinduer ud til tre sider.

*

Fra overleveringen og, mere pålideligt, fra min fars kalenderantegnelser fra den tid, da han som ung løjtnant og ingeniør boede på Kongshøj Hammerværk og kom som gæst på fynske herregårde, har jeg små udsnit af livet omkring 1870 ikke blot på Ørbæklunde, men også fra Lykkesholm, Ravnholt, Broholm, Tidselholt, Erholm og flere. Der var store og små selskaber eller baller, eller der arrangeredes mere eller mindre improviseret dans til klaver. I august 1871 var der således et bal på Ørbæklunde til klokken fem morgen, og af deltagerne var tolv liggende gæster, især fra København. De unge fra herregårdene kunde finde på at lege ordsprogsleg eller blindbuk, og selv de ældre kunde deltage i deres »selskabsspil«, men de foretrak naturligvis billardet, l'hombren eller whisten. Om vinteren arrangeredes ture til sel-

skaber, teater eller koncerter i Odense eller i sneføre kanefarter; således kørte en januardag 1871, da bæltet var lagt til og jernbanen standset overalt, otte slæder med unge fra egnens gårde til en frokost på Sludegård og derfor til Ørbæklunde for at hente de unge damer der. Om sommeren enkelte udflugter og skovture til Svendborg med øerne eller blot til Kajbjerg skov ved bæltets kyst; men iøvrigt var der jo lejlighed nok til friluftsliv og adspredelse på selve gården, rideture ikke at forglemme.

Jagterne spillede naturligvis en stor rolle. Det er ejendommeligt at se den forskel, der er mellem vildtet før og nu. Gamle jagtjournaler kan let belyse forholdet, men jeg ser af fars noter følgende resultater af klapjagter på Ørbæklunde i morfars tid: Hele fire klapjagter i 1871 gav tilsammen 11 dyr, 51 harer foruden enkelte ræve. En jagt 27. december 1873 betegnes som dårlig og gav kun to dyr, en ræv og tre harer, skønt der var godt en halv snes skytter, bl. a. stamhusbesidder Sehestedt Juul, grev Petersdorff, baron Reedtz-Thott, en Berner, formodentlig lensbaron Berner-Schilden Holsten, Sehested fra Broholm og vinhandler Jensen fra Odense. 10. januar 1876 faldt kun 4 dyr og 18 harer, men der må have været skudt ualmindelig slet, for far noterer 70 skud! Nå, man skød vist forskelligt mindre ædelt vildt med dengang, som ikke blev noteret. Til sammenligning kan tjene resultatet fra en todages klapjagt hos fars svoger på Erholm og Søndergaard d. 25.–26. oktober 1871: 6 dyr, 23 harer og 5 ræve. Når klapjagtresultaterne i vore dage viser langt større tal for det mindre vildts vedkommende, så skyldes det ikke blot udsætningen af fasanerne og en bedre vildtpleje, der tidligere kun tog sigte på det større vildt, men også den omstændighed, at man i ældre tid ikke lod skovene i fred til daglig, men skaffede meget vildt til det daglige bord og ret ofte morede sig med at drive igennem på småjagter. Nu sætter mange jagtejere jo specielt ind på at opnå det store resultat på klapjagten.

Man spiste godt og solidt, men næppe særlig sundt, på herre-

gårdene og andetsteds, hvor man havde råd til det. Ved middagselskaberne fik man utroligt mange retter, og dette var der en hel del af tilbage til henimod første verdenskrig, så jeg har selv prøvet det og kan nu kun forbavses over, at det var muligt at få al den mad ned. Jeg har endnu menuen fra min fars og mors bryllup på Ørbæklunde den 3. juni 1876:

Hummersuppe (Cantenac)
Macaroni Florentiner
Slikasparges (Sherry og portvin)
Oksesteg (Champagne)
Foreller (Rhinskvind)
Salt med gemyse (la Rose)
(Ved »Salt« forstod man sprængt oksetunge eller and,
røget laks og lignende at vælge imellem)
Karamelbudding
Kyllingesteg (Champagne)
Fruktis (Lacrymae Christi)
Konfekt

Selskabsmiddage af dette omfang var ganske almindelige. Mormor anvendte A. C. Dragsteds kogebog, der udkom i Odense 1859, og hvis jeg ikke er galt underrettet, havde forfatterinden tidligere været husjomfru i familien enten på Ørbæklunde eller på Lykkesholm. Denne »Haandbog for Husmødre af alle Stænder« slutter med forslag til middage på forskellige tider af året. Og hvad mener man f. eks. om på en almindelig søndag i december at få: Russisk suppe, postej af fuglevildt, caviar-smørrebrød, skinke med rosenkål og skorzonerrødder, budding a la rose (hvortil bl. a. medgik en flaske graves, en flaske ung vin, gelé af 8 kalvefødder, 1 pot fløde samt vanille, citron og sukker), haresteg og til slut vintærte, for mandagen derefter at gå løs på: Kartoffelsuppe, kogte rødspætter med flødesovs, ribbenssteg med surkål, og til dessert flødevafler.

Jomfru Dragsteds selskabsmiddage var naturligvis langt udførligere og stod ikke tilbage for den, der kom på bordet ved min fars og mors bryllup.

Da jeg nu har indladt mig på et så vigtigt emne som maden, så vil jeg fortsætte lidt. Dragsteds kokebog giver et godt indtryk af, hvad godtfolk spiste, men jeg ved naturligvis ikke, i hvor stor udstrækning dens anvisninger blev fulgt på Ørbæklunde. Sikrere er det at holde sig til mormors egne opskrifter, hvoraf forøvrigt en del må være langt ældre end hendes tid, det kan jeg se af skrift og papir. Der er for eksempel den gamle opskrift på »Vildsvinehoved«: »Hovedet svides ganske glat og sort. Halsknoglerne udtages, Skindet løsnes over Trynen fra Benet. I Panden snittes et Kors, for at Skindet ikke skal springe ved Kogen. Hovedet indsnøres med Seglgarn, lægges i en Lage af 1 fl. Vin, Vand, Kryderier, Løg, Laurbærblade, Timian, Basilikum, Salvie, Enebær, Salt og Eddike. Det koges langsomt mørt i denne Lage, dog ikke for mørt. Man bestryger Korset i Panden og Hullerne paa Trynen med Ister eller Smør, der er rørt saa hvidt som muligt, og hvori er kommet noget Citronsaft. Hovedet pyntes med Buxbom, Myrteblade, Asier, Kapers, Kødgele osv. Hertil Blomme- eller Cumberlandsauce eller Ribssaft med Sennep.«

Vildsvinene stammede fra nabogården Ravnholts Dyrehave, hvor morfar kom på jagt hos stamhusbesidder Sehestedt Juul. Der gik tidligere hårrejsende beretninger om fæle vildorner, som nu og da var brudt ud af indhegningen og huserede på egnen til stor skræk og rædsel for befolkningen. Om begivenheden blev endda udgivet en skillingsvis, som sikkert ikke har savnet fynsk humor. Vildsvinedyrehaven på Ravnholt har som bekendt været holdt vedlige til de seneste år.

Blandt de guldene papirer finder jeg også flere fra den tid, da man samledes om punchebollen eller drak forskellige blandingsdrikke:

Hvid kardinal blev på Ørbæklunde brygget af 6 fl. graves, 2

fl. madeira, 1 fl. champagne, samt af den gule skal af 6 pommearntser og 6 appelsiner og 1½–2 pund sukker. Men champagnen måtte ikke komme i, før drikken var varmet halvanden time og siet. Til rød kardinal anvendtes foruden champagne rødvin og rhinskvin.

Der er også en del opskrifter på styrkedrikke og lægemidler, og den mærkeligste og ældste af disse er recepten på »*De fire Røveres Eddike*«: »Denne engang saa berømte Eddike har sit Navn af fire Røvere, der under en Pest-Epidemie sikrede (sig) ved Eddiken mod Smitte, trængte ind i Husene, myrdede de Syge og plyndrede. Dette Middel skal være blevet tilberedt på følgende Maade: Man tager Rude, Salvie, Krusemynte, Malurt, Lavendler og Kalmusrod, en Haandfuld af hvert Slags, gyder to Kander god Viin-Eddike paa disse Urter, sætter Blandingen i et tildækket Kar fire Dage paa et varmt Sted, afsier derpaa Eddiken, fylder den paa Flasker, kommer til hvert Potte Eddike et halvt Lod Kampher og tilpropper Flasken godt. Vil man gøre Brug deraf, skyller man Munden dermed eller tager en dermed fugtet Svamp i Munden eller noget paa et Stykke Sukker og kommer det i Munden, saaledes gjorde din Bedstefader, og man kan da uden Fare opholde sig i Værelset, hvor smitsom Sygdom findes. Probatum est. Gavnligt er det, at Ansigt og Hænder vadskes dermed.«

Forøvrigt findes kompositionen af »*De fire Røveres Eddike*« også i *Pharmacopéen* 1805, men er her noget anderledes sammensat. Jeg skulde ikke tro, at mormors far, overlæge Leth på Christianshavn har benyttet sig af dette ældgamle middel under den frygtelige kolera i København 1853, men i alt fald blev han ikke smittet. Epidemien kostede ham dog livet snart efter, idet overanstrengelse har påført ham eller forværret en hjertesygdom, hvoraf han døde pludseligt i begyndelsen af året 1854.

Den aften, han døde på Christianshavn, slog porthammeren på tårndøren på Ørbækklunde tre slag, men der var ingen dernede,

da man gik ned for at lukke op. Det løb mig som dreng koldt ned ad ryggen, når jeg på mørke aftener gik forbi den dørhammer og ind i det hvælvede gæstekammer; men jeg er efterhånden blevet hærdet efter at have hørt eller læst om så mange varsels-sagn af tilsvarende type. Og hvad porthammeren angår, så kan jeg nu se, at det er støbejernsarbejde i nygotik, og at den må være sat op ved morfars restaurering af Ørbæklunde efter oldefar Leths død. Men der kan jo have været en ældre før den!

En af spøgelseshistorierne fra Ørbæklunde fik forøvrigt en vis aktualitet for en del år siden. I morfars tid mente pigerne på gården, at man nu og da om natten kunde træffe en grå dame med »lerøjne«, som sad og passede på brøds-kabet inde i et spise-kammer i sidefløjen nær ved folkekøkkenet. Hvad der skulde forstås ved »lerøjne«, fik man ikke nærmere forklaret. I begyndelsen af 1920'erne, da ingen andre end jeg kendte noget til påstanden om den grå dame, kom jeg som nygift på besøg på gården. Min kone var godt tilfreds med, at vi blev indlogeret i »det lange« gæsteværelse nede i sidefløjen, for det er et meget almindeligt rum med fladt loft i modsætning til gæsteværelserne i den ældre hovedfløj med deres himmelsenge, hvælvede lofter og dybe vinduesnicher, hvor man sover ligesom i en gammel kirke. Efter vor første nat på Ørbæklunde traf jeg tante Bodil alene ovenpå, og hun spurgte mig, hvorledes vi havde sovet. Jeg kendte tante Bodil godt og kunde derfor mærke, at der stak noget under, og at spørgsmålet ikke var en værtindes traditionelle.

Der var megen romantik og stemning omkring tante Bodils skikkelse, og jeg er aldrig rigtig blevet klar over, om den gamle dame virkelig selv var overtroisk, eller om hun fortalte sine spøgelseshistorier for at skabe en egen historisk atmosfære i det gamle hjem. Nu var det dog klart, at tante Bodil selv var lidt betænkelig ved det, hun fortalte mig. En anden gæst var lige flyttet bort fra »det lange«, nemlig min fætters svigerfar, gods-ejer Jørgen Blach fra det jyske Lykkesholm, og denne besindige,

ældre herre havde forsikret, at han var vågnet om natten og havde set en gråklædt gammel kone stå ved et af vinduerne, og – nu kom det allermærkeligste – hun havde haft sådan nogle underlige »tomme øjne«. Denne mystiske beretning fik mig til at tænke på damen med »lerøjnene« fra den gamle spøgelseshistorie, som kun jeg kendte; det pågældende gæsteværelse var netop indrettet der, hvor spisekammeret med brøds-kabet havde været i ældre tid. Min kone var sandelig kommet fra asken i ilden! Selv var jeg nu godt hærdet mod spøgelsesfrygt, for skønt jeg er søndagsbarn og har sovet i adskillige berygtede værelser – selv på »det blå« på Juulskov, der vistnok er Danmarks mest berygtede spøgelseværelse –, har jeg aldrig set så meget som en flig af et spøgelse. Jeg gik derfor roligt i seng den pågældende aften, naturligvis uden at fortælle min kone om den fare, vi svævede i. Da tårnuret slog tolv, lidt efter at vi havde pustet lysene ud, skete der naturligvis heller ikke det allermindste.

*

Min mor, der fortalte mig de gamle sagn og historier fra Ørbæklunde, var kun 17 år, da hun i 1872 blev forlovet med far, og far gjorde vist klogt i ikke at opsætte erobringen, for der var adskillige konkurrenter. Særlig farlig var Knud, en smuk ung mand i et kuld børn på X-gård. Mor havde kendt ham fra barn og følte sig meget tiltrukket af ham, men hun vidste jo nok, at sønnerne derovre havde ord for at være nogle vilde krabater med temmeligt store og letfængelige hjerter. Og drikke gjorde de også. Far skrev i sin kalender en dag i 1871, at han havde været på X-gård »til hofjægermesterens fødselsdag. Mange mennesker som sædvanligt og lidt mindre animeret, d. v. s. ingen helt fulde.«

Det var vist samme vinter, at mor var til et bal på X-gård og naturligvis dansede med Knud. Men ved denne lejlighed var han lidt for dristig, for da parret gled forbi et hjørnespejl, og mor drejede hovedet for at se deri, benyttede han det gunstige øjeblik til et lille kys. Mor sagde ingenting, men hun afleverede et kraftigt

nej, da de næste gang passerede spejlet, og Knud spurgte, om hun ikke havde lyst til at se i det engang til. Sådan kysse kunne man ikke så godt dengang. Så var Christian Uldall rigtignok anderledes pæn, og han så jo også svært godt ud. Han havde ikke engang kysset, dengang de var væltet med kanen, og det havde man jo ellers næsten lov til.

Mors afgørelse faldt den følgende sommer, da flere unge var samlet på en af herregårdene og havde fundet på at lade nogle levende hummere kravle om ude på gårdspladsen. Sønnerne på X-gård lod i kådhed en stor hummer bide sig fast i halen på en lille hund, men far, der var en stor dyreven, gik uden at sige noget hen og befriede hunden. Nogle dage efter kunde han kort og godt notere i sin kalender: »Red Formiddag med Nathalie og blev forlovet paa Vejen mellem Frørup og Elvid.«

Jeg skylder at tilføje, at samme Knud udviklede sig til en hædersmand, der indtog højt betroede stillinger inden for danske landbrugsorganisationer og tillige blev minister. – I forrige århundrede, før lovgivningen gik ind for en opløsning af de store godser, og skatterne endnu ikke var så tyngende, var det at være født på en herregård noget i retning af en livsforsikring. Herregårdsungdommen måtte dengang tro, at de bestående forhold vilde fortsætte, og at fremtiden vilde forme sig for den, som den havde formet sig for dens fædre og for tidligere generationer. Derfor tillod de unge på enkelte gårde sig at nyde livet lidt for kraftigt, og der er også eksempler på, at det gik galt. Men det skete nu ikke med sønnerne fra X-gård, for jeg har senere truffet dem som dygtige og værdige gamle herrer.

Mor var som sagt kun 17 år, da hun blev forlovet, så brylluppet på Ørbækklunde stod først fire år senere og efter, at far havde fået sin egen fabrik i København. Til brylluppet havde morfar ladet Ørbæk kirke, som han selv ejede, restaurere og forsyne med et orgel, der spillede første gang den dag. Mor fortalte, at godsets fæstere havde lagt deres egne tæpper på vejen, hvor brudepar-

ret skulde gå over kirkegården, og havde pyntet kirken med blomsterguirlander, hvori her og der hang små apotekerflasker. Dette med apotekerflasker lød jo noget mærkeligt, men da vor gamle bondekultur er blevet mit speciale, så ved jeg nu fra anden kilde, at fynboerne i sin tid brugte denne mærkelige udsmykning, når de hængte blomsterguirlander op.

*

Der må være blevet tomt for de to gamle på Ørbæklunde, da deres eneste datter var blevet gift 1876, og deres eneste søn som oftest var borte fra hjemmet på grund af sin uddannelse som landmand og officer. Morfar købte en villa på Platanvej på Frederiksberg, og i 1884 solgte han Ørbæklunde til sin søn, landbrugskandidat Rasmus Lange, der samme år giftede sig med Bodil Langkilde fra Juulskov.

Det blev som sagt i deres og mine jævnaldrende fætres og kusiners kreds, at jeg som gæst hentede mine mange kære personlige minder fra Ørbæklunde. Men det bliver en anden historie.

ERINDRINGER FRA SVENSTRUP

A. J. Wedell-Neergaard

Saa langt jeg kan huske tilbage, var min Morfader eller Bedstefader, som vi altid kaldte ham, Kammerherre, senere Gehejmekonferensraad J. Neergaard, Centrum i den Kreds, som samledes her paa Svenstrup, og han var det ikke alene paa Grund af sin Stilling som Besidder af Gaard og Gods og som Familieoverhoved, men ogsaa i Kraft af sin stærke og hjærtevindende Personlighed, den Liberalitet, han udviste i Omgang og Talesæt, det Fond af Humor, han raadede over, og i hele den Evne, han havde, til at samle Familien om sig i Endrægtighed og god Forstaaelse.

Af Skikkelse var min Bedstefader noget over Middelhøjde, svær og temmelig korthalset, men han havde en god Holdning, ligesom der var en vis Pondus over hans hele Fremtræden. Han havde et aabent, kraftigt og sundt Ansigt, men var ikke smuk af Træk. Det glemte man imidlertid paa Grund af hans overordentlig smukke, dybtblå Øjne, der i et sjældent Sammenspil med Helheden kunde give Udtryk for Sjælens vide Skala og Følelser. Intet Menneske har jeg kendt, hvis Ansigt saaledes kunde lyse af Elskværdighed og Lune, men jeg har heller ikke kendt nogen, der kunde præstere saa misfornøjet et Ansigt som han.

Hans Klædedragt var altid meget jævn og gammeldags. Bortset fra de højtideligste Lejligheder bar han til sort Kjole en højhalset, toradet Silkevest, og hans hvide Halslinning var en mærkelig

Blanding af en blød Flip og et Halsbind; hertil kom saa Klappbukser, paa Fødderne et Par Skaftestøvler med tykke Saaler og i Baglommen et rødt Silkelommetørklæde. Til daglig bar han altid et graat Klædes Jakkesæt. Hans Hovedbeklædning ude paa Landet var noget ganske for sig selv – en sort Kasket med Snor, omtrent som den Kuske plejer at bruge; men Skyggen var større og mere nedadbøjet. Denne Hovedbeklædning fandt Fremmede meget besynderlig og morede sig en hel Del over den.

Min Bedstefader havde en meget stærk Konstitution, men led dog en del af Gigt. Hvert Aar i Maj Maaned tog han derfor til Karlsbad for at bruge Kuren. Han drak altid »Sprudel«, og da en Læge dernede engang ordinerede ham en af de mildere Kilder, afviste han det ganske. Naar han var kommen derned, vilde han ogsaa have det skrappeste Vand. Til Trods for disse Karlsbader-ture kunde han dog i sine ældre Aar faa ret svære Anfald af Podagra og Kiragra. Hans Læge og gamle Studenterkammerat, Krigsraad Krebs i Ringsted, blev saa tilkaldt og ordinerede, saa vidt jeg erindrer, en svær Dosis amerikansk Olie. Med Alderen blev Bedstefaders Hænder ret deforme, og man kunde ligefrem se den hvide Kalk sidde under Huden. Da der engang gik Hul paa en af Fingrene, og Kalken brød frem, var det, at hans Fætter, Grev Peter Moltke, om hvem der gaar saa mange Anekdoter, kom med den barske Vittighed: »Ja, nu kan Greven paa Bregentved, Baronnen paa Gaunø og Grev Holck paa Rosendal sgu pakke sammen – de tre Herrer ejede i Forening Faxen Kalkbrud – for nu har Neergaard aabnet et Kalkbrud paa Svenstrup!«

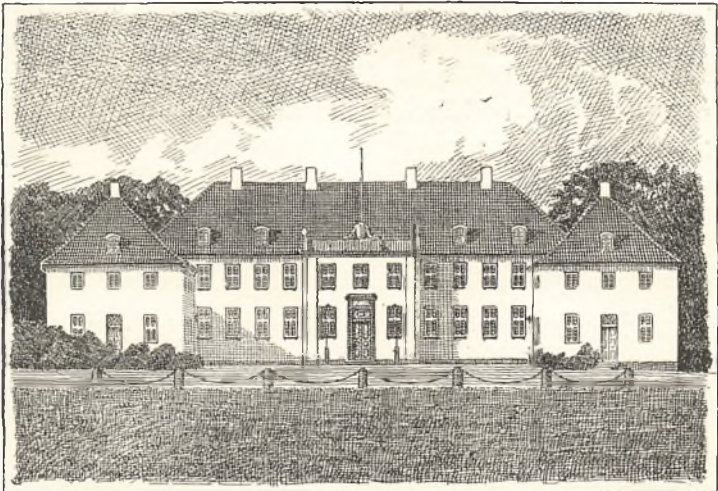
*

Min Bedstefader var født 26. Marts 1806, og hans Barndom og Ungdom faldt saaledes i en for Danmark højst ulykkelig Tid, og de to Begivenheder, om hvilke denne Periodes Historie samler sig, Krigen med England og Statsbankerotten med de derpaa følgende strenge Tider for Land og Folk, kom da ogsaa til at præge ham Livet igennem.

Med England kunde han aldrig rigtig forsone sig, og ofte har jeg i hans Mund hørt Ordet »Kræmmernation«. Muligvis har til de stærke Barndomsindtryk føjet sig Erindringen om, hvorledes vi blev svigtet af England i 1864. Jeg kan saaledes huske, at han engang i Halvfjerdserne med en Understrøm af Alvor drillede en ung engelsk Slægting med, at det ikke vilde vare længe, før Tyskland kunde naa over til England fra Jahdebugten. Det var netop i de Aar, Tyskland begyndte at skabe sig en Flaade og anlagde Krigshavnen ved Wilhelmshafen.

Og alle Dage blev han en sparsommelig og husholderisk Mand, saaledes som Forholdene havde lært ham det i Ungdommen. Paa sin Person satte han aldrig store Penge og kasserede intet Klædningsstykke, før det var ganske nødvendigt. Hans Toiletsager var af den mest primitive Art ja, han brugte saamænd til sin høje Alderdom, da han var bleven en rig Mand, en Champagneflaske i Stedet for Vandkande paa sin Servante. Hans Sparsommelighed gjorde sig dog mest gældende i saadanne personlige Forhold og i Administrationen af Godset. Derimod var Hjemmet baade her paa Svenstrup og om Vinteren i København præget af stor Gæstfrihed og gammeldags solid Velhavenhed, og med Gaver til Familien blev han med Tiden vældig flot. Før jeg kan huske tilbage, var det dog anderledes. Vel samledes der altid en Del Gæster paa Svenstrup, men Husførelsen var vistnok præget af Økonomi, og Flotheder forekom ikke. At kautionere ansaa han for meget forkasteligt, og jeg har i den Forbindelse ofte hørt ham sige til yngre Medlemmer af Familien: »Man skal passe paa sit lille Navn!«

Min Bedstefader var dog ikke alene en økonomisk, men tillige en meget flittig og virksom Mand. Allerede i sit 21. Aar tog han juridisk Embedseksamen med 1. Karakter og tjenestegjorde som Auskultant i Rentekammeret fra 1830 til 1835. Paa Svenstrup afgjorde han til sin høje Alderdom alle Godsets Sager, var med ved de halvaarlige Indbetalinger af Afgifter – de saakaldte Bogregninger – førte selv Hovedregnskabet over Godsets Indtægter og

Svenstrup

Udgifter, deltog i alle Udvisninger af Hovedskovning, reviderede hvert Aar de i Skoven værende Beholdninger af Træ osv. De nævnte Udvisninger foregik under Medvirkning af en hel Stab og kan fortjene en nærmere Omtale. Der var først min Bedstefader, i Regelen til Hest, og gamle Skovrider Nielsen. De udpegede i Forening de Træer, som skulde fældes, og takserede dem. En Medhjælper førte Nummer- og Taksationslisten, en Skovarbejder blis-sede Træerne, og Skovfogden stemplede og nummererede dem. Naar Udvisningen gjaldt store og smukke Træer, navnlig naar de stod i Nærheden af Vejen, eller det var gamle Ege, kunde det være ret svært for Skovrider Nielsen at faa min Bedstefader med til at mærke dem, og der kunde i den Anledning opstaa ret varme smaa Disputer mellem de to hver for sig myndige Mænd. Da min Bedstefader blev henimod de 80, gik han over til at køre paa Udvisning. Det var naturligvis ikke let til Vogns at komme ind alle Vegne i Bevoksningerne, men frem vilde han, hvor det overhove-

det var muligt. Mangen Gang var jeg som ungt Menneske med ved en Foraarsudvisning af Ege, som stod i en Opvækst af unge Bøge. Derind kunde Vognen ikke komme, og Skovrider Nielsen fik derfor alene Lov til at administrere Udvisningen. Han vilde gerne af med saa mange af Egene som muligt, og der blev stemp-let løs paa Træerne ret langt ind i Tykningen. Fra Vognen vog-tede imidlertid min Bedstefader paa Slagene; thi pludselig lød det med Stentorrøst: »Det er nok, det er nok, det er nok,« og da saa gamle Skovrider Nielsen kom tilbage, blev han modtaget med et ret bøst Ansigt og Ordene: »Jeg tror F pine mig, at De vil hugge mig hele Skoven omkuld.« En saadan Trumf kunde Bedstefader unægtelig ogsaa sætte i ved andre Lejligheder, naar Blodet kom lidt i Kog, trods det at han var en meget gudfrygtig Mand. Men Folk af hans Generation tog det vist ofte ikke saa nøje med det 2det Bud.

Fra sin Embedseksamen og Tjenesten i Rentekammeret bevare-de min Bedstefader en udpræget Interesse og Respekt for Juraen. I Landstinget, hvor han var kongevalgt Medlem, foretrak han al-tid som Talere de juridiske Medlemmer, unægtelig af stor An-seelse, som Tinget dengang rummede, og jeg har ofte efter et Møde hørt ham sige: »I Dag fik vi da en god, juridisk Tale.« Overfor de yngre Medlemmer af Familien lagde han heller ikke Skjul paa, at han helst saa dem tage juridisk Eksamen. I det hele taget værdsatte han i høj Grad gode Eksaminer og indprentede os baade direkte og indirekte Betydningen af at have lært noget or-dentligt. Da han saaledes ved min Konfirmation gav mig et kost-bart Gulduhr, stod der paa Seddelen, som ledsagede det: »At bære naar du bliver Student,« og Uhret kom heller ikke i Vestelommen, før det var sket.

Min Bedstefader læste meget, dog sjældnere egentlig Skønlitte-ratur, og var i det hele taget en vidende og dannet Mand, der ikke lod det blive ved de engang tilegnede Kundskaber, men stedse ar-bejdede paa at vedligeholde dem. Til sine sidste Dage tog han

saaledes hver Vinter under sit Ophold i København Timer i Fransk med en gammel Lærer, som Familien mistænkte for at have en daarlig Udtale. Adskillige Vittigheder blev der afleveret i Anledning af disse Fransktimer, under hvilke hans Dør var absolut stængt. Jeg erindrer saaledes, at der engang faldt følgende Bemærkning: »Bedstefader venter saamænd at blive modtaget af St. Peter paa Fransk.«

*

Når jeg tidligere har nævnt hans Titler, maa jeg bekende at have forglemt den, der var ham kærest, nemlig *Kaptajn*. Han havde i sin Ungdom gjort Tjeneste i Kongens Livkorps, var senere avanceret til Kaptajn og bevarede Livet igennem den største Interesse for alt, hvad der var militært. Hvor ofte har jeg ikke hørt ham berømme Livkorpssets smukke, sorte Uniformsfrakke med de røde Opslag og Sølvepaletter, og hvor polisk kunde han ikke ved saadanne Lejligheder sætte Foden frem og strække Vristen for at vise os, hvorledes han i de hvide, stramme Uniformsbukser havde traadt en sirlig Dans paa Frederik VI's Baller! Altid elskede han at se paa Militæret, hvad enten det var herude paa Landet under Manøvrer eller i Kjøbenhavn. Ja, endog naar der var stor militær Begravelse fra Garnisons Kirke – han boede i mange Aar paa St. Annæ Plads – var han ude for at »inspicere Troppeperne.« Jeg erindrer i denne Forbindelse en lille morsom Historie fra hans sidste Aar. Han var dengang over 80 og paa Grund af Gigt i Hænderne ude af Stand til selv at klæde sig paa. Nu traf det sig, at den Tjener, der plejede at hjælpe ham ved Aftentoalet, ønskede at gaa paa Mascarade i det nærliggende Prins Vilhelm Palais. Hertil fik han beredvilligt Tilladelse, men paa Betingelse af, at han kom et Øjeblik hjem ved 11-Tiden for at assistere min Bedstefader ved Afklædningen. Som den paalidelige Mand, Tjeneren var, mødte han punktlig til den aftalte Tid, men – i sin Mascaradedragt som svensk Husar. Da Historien kom frem næste Dag, kunde den jo ikke andet end vække Munterhed i Familien,

ledsaget af en lille Kritik over Tjenerens praktiske Ligefremhed – han kunde jo nok for et Øjeblik have lagt Husartrøjen! Men hvad svarede min Bedstefader hertil?... »Jeg vil sige jer, han saa sgu godt ud.«

I politisk Henseende var min Bedstefader meget konservativ og en varm Tilhænger af Estrup. Ja, han viste sig endog plus royaliste qui le roi, da han i 1882 i Landstinget stemte mod den Forligs-Finanslov, som Estrup havde accepteret. For første og sidste Gang kom han i den Anledning i »Punch« med Verslinierne »Neergaard kun og Harald Hansen som de sidste to paa Skansen man, da Slaget endte, fandt.«

En egentlig politisk Rolle spillede han ikke og tog kun en enkelt Gang Ordet i Tinget. Men han nød almindelig Agtelse paa Grund af sin helstøbte Personlighed, sine solide Kundskaber og sit vennesæle Sind. Iøvrigt begyndte han sin politiske Løbebane som Medlem af den sjællandske Stænderforsamling i 1847, var siden virksom ved Dannelsen af Oktoberforeningen og en af dennes Stiftere, blev i 1875 udnævnt til kongevalgt Medlem af Landstinget og beklædte denne Stilling lige til sin Død i 1893.

Af de Konger, under hvis Regering han levede, satte han størst Pris paa Frederik VI og Christian IX. Frederik VII kunde han ikke lide. Men jeg erindrer dog aldrig at have hørt ham udtale sig respektløst om denne Konge. Snarere gik det ud over hans nationalliberale Ministre. Imod Monrad havde han en svær Aversion, og jeg har flere Gange hørt ham bruge Invektivet »Rævepels«.

Min Bedstefaders Hovedinteresse var alle Dage Svenstrup Gods, og dets Velfærd ogsaa i Fremtiden var hans første og sidste Tanke. Hvor ofte har jeg ikke set hans Ansigt lyse af Glæde og Stolthed, naar han paa sine hyppige Ture rundt paa Godset pegede ud over det smukke Stykke sjællandske Land, han raadede over, naar han paaviste saa eet, saa et andet af de Arbejder til Godsets Forbedring, som han havde ladet udføre, eller allermest, naar Turen gik igennem de udstrakte, smukke Skove, og man passerede de store

Træer, som han mange Steder havde skaanet af Skønhedshensyn. I Besiddelsen af Jord kan der være et stort Stykke Kærlighed.

*

Betydelige var de Arbejder, som han i sin lange Besiddelsestid lod udføre paa Godset, og det uagtet han ifølge hele sin Retning maatte have mere Øje for den Økonomi, der virker gennem Spar-sommelighed end den, som skaber Fremgangen ved den stærkest mulige Udnyttelse af de produktive Faktorer.

Blandt de større Arbejder, som han lod udføre, skal jeg nævne Anlægget af de to Avlsgaarde Overdrevsgaarden og Stubberup, Restaureringen af Borup Kirke, et Foretagende, som, efter hvad han sagde, havde kostet omtrent lige saa meget, som Kirketienden havde indbragt ham i hele hans Besiddelsestid, Opførelsen af et nyt Taarn ved Kimmerslev Kirke, Bygningen af en Forpagterbolig med Mejeri ved Svenstrup Hovedgaard samt adskillige Huse og Funktionærboliger. Da Roskilde-Korsør-Banen blev anlagt, var han efter Sigende meget vred over dette Foretagende, der blandt andet medførte en Overskæring af tre Hovedgaardsmarker, og som et Øjeblik truede med at komme saa nær selve Svenstrup, at det ville have virket ødelæggende paa Stedets Skønhed. Men, som han selv har berettet, lykkedes det ham efter megen Kamp at faa Banelinien drejet udenom i en temmelig stor Bue. Ogsaa Gennemskæringen af Skoven faldt ham svært for Brystet. Det er mig saaledes blevet fortalt, at da i Anledning af Anlægget store Forhug førtes igennem Ryeskov nord for Borup Station, skal han med knyttet Haand have truet i den Retning og udraabt: »De Barbarer!«

Trods al Modvillie var han dog forudseende nok til at købe den Del af Borup Præstegaards Jord, som laa op til Jernbanestationen og dér opføre en Lægebolig, et Gæstgiveri med Rejselade og et Købmandssted med et betydeligt Kornmagasin og et Korntør-ringsapparat. Jeg tror maaske nok, at han først og fremmest vilde sikre sig Herredømmet over Pladsen, men han var altsaa tillige

klog nok til at indse, at den gølge Erhvervelse ikke var nok. Ogsaa i Skovbruget indførte han adskillige Forbedringer, saaledes en Opmaaling og Planlægning af hele Skovdistriktet, ligesom der blev anlagt flere Mil Vej. Endvidere blev Skovenes Grænser i hans Tid meget forbedrede ved Tillæg af Jordlodder, som tilplantedes, ligesom han ved Udstykninger og Omdelinger søgte at tilvejebringe passende og smukke Grænser for Godsets forskellige større og mindre Brug.

Som Godsherre kunde han, navnlig i sine yngre Aar, vistnok være noget bøs. Men det bundede ikke dybt, og trods ubetalte Afgifter – det var en stor Post ved hans Død – blev ingen sat fra Gaard og Hus i hans Tid. Men Godsets Folk var nok noget ængstelige ved at gaa til ham, og de brugte saa almindeligvis at medtage en Mand fra Sognet, som de vidste, at min Bedstefader satte særlig Pris paa, og naar disse Fortalere var med, udviklede Sagerne sig næsten altid paa tilfredsstillende Vis. Og havde han een Gang udtalt sig, stod hans Ord ubrydelig fast. –

Min Bedstefader var gift tre Gange – første Gang med Louise, anden Gang med Petronelle Stemann, begge Døtre af den bekendte Gehejmestatsminister P. C. Stemann, og tredie Gang med Christiane Zeuthen, en Datter af Højesteretsassessor V. P. Zeuthen. Om alle tre ved jeg kun saare lidt; men det blev altid om den førstnævnte sagt, at hun havde været saa nydelig og fin, noget, der ogsaa kan stemme med de eksisterende Billeder, skønt de gengiver hende med Tidens (1830–40) grimme, stive, højt opsatte Frisure. Søsteren Petronelle var enøjet og styg, men hun skal have været musikalsk og sunget pænt. Naar min Bedstefader ikke var til Stede, og Talen faldt paa hende, benævntes hun i Familien som oftest »Tonedyb« efter et Vers af Ingemann, som stod under hendes i Slægten vidt udbredte Litografi:

»Et Tonedyb i hendes Sjæl sig rørte,
Hun helt var Sjæl, naar Tonedyb klang,

Kun den har hende set, som hende hørte,
End taler til os hendes Aand i Sang.«

Min Bedstefaders Giftermaal med Frøken Zeuthen vakte stærkt Mishag i Familien Stemann, og den mødte hende med afgjort Modvilje. For at forstaa, hvad det betød, maa man erindre paa den ene Side, at min Bedstefader blandt andet gennem sin Datter af første Ægteskab, altsaa min Moder, stadig følte sig knyttet til Familien Stemann og paa den anden Side, at dennes Overhoved, den gamle Gehejmestatsminister var en meget streng og mægtig Herre – den eneste, er der bleven sagt, som min Bedstefader havde rigtig Respekt for. Det er maaske ikke fri for, at der hos ham har dæmret Fornemmelser af lignende Art som hos de Bønder, der – efter Anekdoten – i 1807 betydede de engelske Soldater, at de skulde vogte sig vel for at komme ind i Sorø Amt, for *dér* regerede Stemann. Nok sagt, Stillingen for den tredie Husfrue paa Svenstrup blev i hvert Fald i Begyndelsen svær og vanskelig, men hun skal have taget alt paa den blideste og nydeligste Maade. Efter hendes Død i 1853 styrede min Bedstefaders Søster Alvilda Huset for ham. Jeg har altid hørt hende omtale som en højst elskelig Dame, og ved hendes Død havde hun da ogsaa disponeret over en betydelig Del af sin Formue til Legater for fattige Slægtninge og Paarørende, ligesom hun for hvert af de Neergaardske Steder Svenstrup og Skjoldnæsholm oprettede et Legat, hvis Renter er bestemt til at understøtte tidligere Tjenestefolk paa disse Gaarde.

Efter hendes Død i 1862 kom Frøken Ina Flindt, en Datter af Generallieutenant Jacob Flindt, til at bestyre Huset for min Bedstefader. Dette Valg skyldtes sikkert den Forbindelse mellem Familierne Neergaard og Flindt, som var opstaaet ved min Bedstefaders ældste Broder, Ritmester i Sjællandske Lansenerer Laurentius Neergaards Giftermaal med Generallieutenantens yngste Datter Julie. Med Frøken Ina Flindt holdt ogsaa hendes Søstre

Augusta og Margrethe eller Grethe, som hun altid kaldtes, deres Indtog paa Svenstrup, og de kom snart til at bo der hele Aaret rundt undtagen om Vinteren.

*

Fra denne Periode daterer sig mine første personlige Erindringer om Svenstrup. Fra jeg var et Par Aar gammel, dvs. fra 1864, har jeg nemlig hørt hjemme paa Svenstrups Grund, idet min Fader, Kammerherre, Ritmester, Baron Gustav Wedell-Wedellsborg, født 6. September 1829, død 6. Juli 1903, der deltog i Krigen 1864 som Premierlieutenant i Dragonerne og Ordonnansofficer, efter dens Slutning blev Forpagter af Overdrevsgaarden, en Avlsgaard under Svenstrup Gods, som min Bedstefader allerede før Krigen havde ladet opbygge for mine Forældre. Her, halvanden Fjerdingvej fra Svenstrup, blev mit Barndoms- og Ungdomshjem. Min Moder, født 14. Juni 1837, død 16. Februar 1864, var død under Krigen, og da min Fader som Enkemand slog sig ned paa Overdrevsgaarden, medførte Forholdene ganske naturligt, at Svenstrup blev et andet Hjem for min yngre Broder Ludvig og mig, og det saa meget mere som der altid bestod det smukkeste og bedste Forhold mellem Bedstefader og min kære, udmærkede Fader.

Vejen fra Overdrevsgaarden til Svenstrup slynger sig paa det nydeligste gennem Mark og Skov og er ikke længere, end at et Par Smaadrenge nok kan overkomme den til Fods. Vore Besøg hos Bedstefader og de rare »Tanter« Flindt var da ogsaa utallige, og forudgaaende Anmeldelse eller Indbydelse var overflødig. En Gang – jeg kan vel have været en 6–7 Aar – fandt jeg saaledes paa, at nu skulde de overraskes ved et Besøg, og uden at melde det hjemme begav jeg mig afsted. Det var en herlig Sommerdag. Solen skinnede, Fuglene sang, og Sommerfuglene og Guldsmedene dansede i Luften. Jeg var imidlertid ikke kommet længere end til den første Skov, før Dristigheden ved mit Foretagende begyndte at staa mig klar. Vejen var nemlig meget ensom, og saa var der alle disse forunderlige Lyde i Naturen. En Mus raslede i det gamle,

nedfaldne Løv, et Raadyr sprang opskræmt over Vejen og en Græshoppe satte pludselig i med at spille ved Vejkanten. Jo længere jeg kom frem, desto uhyggeligere blev jeg ved Situationen, og for at faa det hele overstaaet i en Fart, tog jeg det sidste Stykke Vej i Løb. Men hvor stolt var jeg alligevel ikke, da jeg kunde meddele Familien, at jeg ganske alene havde foretaget denne Ekspedition.

Ved Besøgene paa Svenstrup holdt vi os naturligvis til Damerne. Min Bedstefader havde sine Forretninger og gav sig ikke meget af med os. Men han kunde alligevel træde til, naar det gjaldt om at opretholde Disciplinen eller afværge en altfor stor Forkælelse fra Tanternes Side. Følgende lille Historie viser, hvorledes det kunde gaa til.

Min Bedstefader havde engang faaet foræret en Roquefortost, en Delikatesse, som ellers ikke fandtes i Huset, og da vi Drengene nu saa denne mærkelige, med Sølvpapir omviklede Genstand paa Bordet, kunde en af os naturligvis ikke lade være at bede Tanterne om at smage den. Men min Bedstefaders »Jeg tror F plager Knægten, at han vil have Roquefort,« standsede brat alle Aspirationer.

Blandt Tanterne Flindt var det især Tante Grethe, som tog sig af os og i sin store Kærlighed til os drev det til en altfor stor Forkælelse. Hun var en gennemhæderlig, fin og rar gammel Jomfru; men hun tog lidt tungt paa alting og blev let nedbøjet, naar noget gik hende imod. Da hun derfor efter Søsteren Inas Død i 1870 overtog Husførelsen paa Svenstrup, fik hun en Del huslige Bekymringer og kunde til Tider plage min Bedstefader med dem.

Frøken Augusta Flindts Stilling paa Svenstrup var nærmest den at være Søstrenes Søster. Hun lød til daglig Navnet Guste og var en godlidende, gammel Pige, men til Tider noget unormal med lystige og melankolske Perioder. Vi Drengene fæstede os naturligvis ved de første, hvor hun uden Anledning kunde faa smaa Latteranfald, og hvor vi ved visse Tricks snart lærte at fremkalde saadanne

Eruptioner. Hun var den ældste af Søstrene og havde i sin Ungdom ledsaget sin Fader, Generallieutenanten, da han efter Napoleonskrigene drog til Frankrig som Kommandør for Prins Ferdinands Dragoner. Dette Regiment udgjorde nemlig en Del af det danske Troppkorps, som under Prins Frederik af Hessens Kommando var med til foreløbig at besætte det nordøstlige Frankrig. I den Anledning blev der derfor ikke saa sjældent appelleret til hendes Fransk.

Af Ydre lignede de tre Søstre egentlig ikke hinanden. Tante Grethe var saaledes tynd og mager, Tante Ina og Guste svære, men der var det samme gammeldags Præg over dem, og saa havde de glatkæmmed Haar med Skilning og Sidekrøller og bar hvide Kapper med lange Hagebaand.

Foruden den gode Behandling øvede ogsaa selve det store gamle Sted sin Tiltrækning paa os. Hvor var det ikke morsomt at springe op og ned ad den store indvendige Dobbelttrappe eller løbe om Kap i den lange Gang, som paa 1. Sal gaar igennem hele Husets Længde. Til begge Sider af denne laa Tanernes Værelser og de mange Gæsteværelser, hvert med sit særlige Præg og Navn og udstyrede med forskellige gamle Ting, hvis Mage vi aldrig syntes at have set. Tydeligt erindrer jeg, hvorledes der særlig var eet af disse Værelser, som var Genstand for vor Interesse og Nysgerighed. Det kaldtes det gule Værelse. Møblerne var betrukket med gul kinesisk Silke, og af samme Stof var Gardinerne og Omhænget om den store Dobbelseng med dens imponerende Lag af Dynner og Edderdunstæpper. Uvist af hvilken Grund blev der aldrig lagt Gæster paa dette Værelse, men vi kom paa en eller anden Maade ind paa den Tanke, at der skulde Kongen bo, naar han kom til Svenstrup, og derfor maatte ingen benytte det. Men Kongen kom ikke den Gang. Det blev først til Virkelighed, da Kong Christian X i Sommeren 1914 bærede Svenstrup med et Besøg og ved den Lejlighed kom til at bo i det samme, men ganske vist lidt ændrede Værelse.

En særlig Tiltrækning øvede Fadeburet paa os Drenge. Der stod nemlig ikke alene de store Skabe med Linned, Glas og det gamle saksiske Spisestel, men der fandtes ogsaa Syltetøjet, Kagerne i de store Blikkasser og Krydderiskabet med Rosiner, Svedsker, Chokolade osv., og der blev ikke aflagt mange Besøg paa Svenstrup, hvor det ikke lykkedes at faa lokket Tante Grethe til en Fadeburstur.

Ogsaa udendørs rummede Svenstrup naturligvis mange Herligheder for os, især Haven med de mange gamle Frugttræer af alle Slags og de klippede Lindehække, som egnede sig saa udmærket til at lege Skjul og Salt og Brød.

Men var Svenstrup saaledes en hel Del af et Paradis for os Smaadrenge, blev det næsten overgaaet af Vingaardsstræde, hvor min Bedstefader om Vinteren havde sin Lejlighed i Kjøbenhavn, og hvor vi hvert Aar fik Lov til at komme ind et Par Gange.

Fra Hjørnevinduet var der en højst underholdende Udsigt over Kongens Nytorv, og vi vidste ikke noget bedre end at staa i dette Vindue og se paa, hvad der foregik paa Torvet. Lige overfor laa jo det gamle Kgl. Theater, og til den Mystik, der i vore Tanker knyttede sig til den store Bygning, kom yderligere Spændingen ved at se de store Dekorationer fra Magasinet paa den anden Side Gaden blive baaret over i Theatret. Og saa Dagen, da vi første Gang fik Lov at komme indenfor og saa »Jeppe paa Bjerget« med Phister i Hovedrollen! Ja, det var Oplevelser, der nok kunde sætte vort Barnesind i stærk Svingning.

Den 26. Marts var det min Bedstefaders Fødselsdag, og fra vor tidligste Barndom var det en Regel, at vi den Dag skulde til Kjøbenhavn.

Hele Slægten samledes da til Middag i Vingaardsstræde 1, og for eneste Gang Aaret rundt serveredes der Østers og Champagne. For at værdsætte slige Familiefester skal man dog være noget til Aars, og mine mange smukke Minder om den 26. Marts med dens kærlige Hyldest til Slægtens Ældste, daterer sig

da ogsaa fra en Tid, da man forlængst var flyttet fra den morsomme Hjørnelejlighed i Vingaardsstræde 1.

*

Paa Svenstrup var der hver Sommer og Efteraar en Del Damegæster i Regelen for længere Tid. Det var først og fremmest min Bedstefaders Svigermoder, Etatsraadinde Zeuthen, født Bartholin, en overmaade elskværdig og klog gammel Dame, der altid blev behandlet med særlig égard. Der var endvidere hendes Datter, Kammerherreinde Lasson, Enke efter Oberst Lasson, som faldt ved Dybbøl den 18. April, og hendes to unge Døtre, Fru Fenwich, født Flindt, Fru Claudine Neergaard, født Skeel, Enke efter Laurentius Neergaards eneste Søn, Lieutenant Henri Neergaard til Oxholm, Frøken Lucie Skibsted, Fru Stemann, født Olrik og adskillige andre Damer, hvis Navne jeg ikke her skal opregne. Af Herregæster for længere Ophold var der, bortset fra Juletiden, kun faa. Fra min Barndomstid erindrer jeg dog Regeringsraad Jørgensen, en noget affekteret og friseret Mand, der havde været Embedsmand i Dansk Ostindien, min Bedstefaders Fætter, Grev Magnus Moltke og Johan Stemann til Store Restrup.

Som det vil ses, var Damerne i stort Flertal paa Svenstrup, og det passede sikkert min Bedstefader. Han holdt meget af at se Mennesker om sig, men ønskede alligevel uden selskabelige Forpligtelser at kunne trække sig tilbage til »Hulen« – saaledes kaldte vi hans i en Sidefløj beliggende Kontor – for at arbejde eller til Hest at inspicere Godset. Lige til han blev 80 Aar fortsatte han sine Rideture, næsten altid i Skridt. Da han vejede godt til, var hans Rideheste af svær Type, og de blev altid øvet op til at præstere en Skridtgang, som det næsten var umuligt for andre Ryttere at følge – jeg har selv prøvet det adskillige Gange. Paa disse Rideture var min Bedstefader, naar Sommeren undtages, altid klædt meget varmt paa og bar blandt andet et meget stort uldent Tørklæde, der var viklet flere Gange om Halsen, og som, naar det var særlig koldt, blev trukket helt op over Munden.

Til daglig hengled Livet paa Svenstrup saa stille og roligt, som man nutildags næppe kan forestille sig. Alle Forhold var jo ogsaa ganske anderledes stabile end i vore Dage, og paa faa Punkter kendetegnedes det vel mere end derved, at man altid mødte de samme Ansigter. Min Bedstefader stod støt og uforandret ved Roret i et halvt Hundrede Aar, Gæsterne var de samme, Tjenestefolkene ligesaa, og i Godsets Befolkning var Forskydningerne ogsaa meget faa. Og man kendte ikke noget til det Højtryk i Arbejdet, som i vore Dage vil møde en overalt paa Landet, hvor man søger at præstere det bedste, men hvor Freden og Idyllen rigtignok samtidig forsvinder.

Til de daglige Glæder paa Svenstrup hørte Spadsereturene i Lystskoven »Enghaven«, hvor min Bedstefader havde ladet anlægge en hel Del Gange. Frøknerne Ina og Grethe Flindt samt flere andre Damer var store Fodgængere, og hvordan saa Vejret var, travede de med optrukne Kjoler rundt i Skoven og meldte ved Hjemkomsten, at i Dag havde de gaaet den »store Tur« – ca. en halv mil – saa een, saa to Gange.

Hver Eftermiddag Klokken to blev der drukket Kaffe. En hvid Dug blev bredt over det store Mahognibord, og ind kom Tjeneren med den blanke Messingsamovar, Kaffekanden med Pose, Fyrfadet og Daasen med den frisk brændte Kaffe – Duften kan den Dag i Dag stige mig op i Næsen.

Til Kaffen var der altid »aabent Hus«, og Konversationen mellem Damerne og de besøgende kunde ofte gaa ligesaa livligt som nu om Stunder blandt Folk, der har indtaget en bedre Middag. Samtalens Genstand var som Regel Personalia og Ætestik, og da flere af Damerne var vittige og gode Hoveder, kunde der ofte falde morsomme og træffende Bemærkninger.

Middagen Klokken 5 bestod af tre Retter veltillavet dagligdags Mad. Min Bedstefader yndede svære og fede Retter, og Svinerygsuppe, Kaal og gule Ærter hørte til det bedste, man kunde byde ham. Til de hyppige Retter hørte naturligvis ogsaa forskellig Slags

Vildt. Særlig erindrer jeg, naar der blev serveret Kramsfugle. Jeg tror nemlig aldrig, at jeg har set saa mange Fugle paa eet Fad som der, og saa var de meget fedt tilberedte.

Efter Middagen blev der om Sommeren i Regelen kørt en Tur. I Landauer og omgivet af sine beundrende Damer kørte min Bedstefader, ikke ganske ulig en Pascha, rundt paa Godset og udpegede, hvad der var smukt og interessant i Mark og Skov. Ofte var min Broder Ludvig og jeg med paa Bukken, og jeg har tidt været Vidne til, hvorledes min Bedstefader netop paa disse Ture kunde udfolde al sin elskværdige Humor.

Bortset fra Sommertiden fik min Bedstefader sig om Aftenen et Parti Whist. Pladserne ved hans Spillebord var meget eftertragtede, og var der ikke ældre Herrer nok til at besætte dem, opstod der livlig Bevægelse mellem Damerne med en ædel indbyrdes givne Afkald paa Fornøjelsen og Æren ved at spille med Kammerherren. Min Bedstefader spillede ogsaa paa en egen morsom og lun Maade. Jeg kan endnu se, hvorledes han kunde gotte sig, naar han, efter et Renoncespil, med Trumf stak et Es eller en Konge, og jeg kan endnu høre, hvor Tante Grethe Flindt kunde klage sig, naar Kup'et gik ud over hende.

Prisen var om Søndagen 1 Skilling og Hverdage $\frac{1}{2}$ Skilling Pointet, og videre fin var Whisten ikke. Renoncespillet var i høj Kurs, og ligeledes blev der holdt svært paa Trumferne. Den tidligere omtalte Grev Magnus Moltke har jeg set med triumferende Mine i 11. Omgang lægge de tre højeste Trumfer paa Bordet. Naa, han var nu vist ogsaa den ringeste af de høje Spillere! Men bebrejdede man ham hans uheldige Dispositioner, fik man kun Svaret: »Jeg har ikke set min Makkers Kort.«

Bortset fra Vinteren, hvor min Bedstefader boede i Kjøbenhavn, var der om Søndagen afvekslende Middagsselskab paa Svenstrup og det en Mil derfra beliggende Skjoldenæsholm, hvor min Bedstefaders yngste Broder, Jægermester, senere Kammerherre Theodor Neergaard, residerede.

Han var ligesom min Bedstefader en konservativ gammel Herre, men unægtelig af en mindre vid Horisont. Udover sin Virksomhed i Ringsted Sparekasse, hvor han i mange Aar trofast mødte hver Onsdag for at modtage Indbetalinger, havde han ingen offentlige Hverv, og langt udover Gaard og Gods gik hans Liv i det hele taget ikke. Han var en overmaade rar og venlig Mand, som ikke vidste, hvor godt han vilde gøre det for sine til Tider ret talrige Gæster. Til sin høje Alderdom modtog han altid personlig sine Middagsgæster ved Indgangsdøren og hjalp dem om Aftenen igen til Vogns. Af ydre lignede de to Brødre hinanden en hel Del, ikke saa meget af Ansigt som af Helhedsindtryk, hvortil i høj Grad bidrog, at de bar samme gammeldags Klædedragt. Deres indbyrdes Forhold var altid det bedste og hjerteligste, og de stod trofast ved hinandens Side omtrent til det sidste. Kammerherren paa Skjoldenæsholm døde i 1891, min Bedstefader som tidligere nævnt i 1893.

Hver Søndag Aaret ud og ind undtagen om Vinteren kunde man altsaa paa Vejen mellem Svenstrup og Skjoldenæsholm Klokkeren 4-5 om Eftermiddagen iagttage eet à to Herreskabskøretøjer bevæge sig i den ene eller den anden Retning. Svenstrup-Hestene var altid røde, de fra Skjoldenæsholm sorte. Baade Vognene, ret tunge Landauere, og Hestene var mere solide end fine, ganske vist hed det sig i min Barndom, at »de Røde« var af Løvenborg-Race. Men det ædle Blod i dem blev med Tiden tyndere og tyndere, og til sidst tror jeg nok, at de ikke var helt fri for et stænk Jydeblod.

Paa den forreste Svenstrupvogn tronede paa Bukken 1ste Kusk Hans Frederiksen. Han var gammel Lansener, havde været paa Svenstrup i mangfoldige Aar og vedblev at gøre Tjeneste der, til han var over 80 Aar. Han var en udmærket Kusk og styrede ved festlige Lejligheder det noget tunge røde Firspand med stor Aplomb.

Gammel som han blev i Tjenesten, var han naturligvis ikke fri

for at tage sig adskillige Friheder. Fra gammel Tid havde han saaledes Ret til selv at smøre sit Smørrebrød i Spisekammeret, og der var ligeledes en Slags Hævd paa, at han derfra medførte just andet end Paalægget. En Gang gik det dog over Grænsen, idet han medførte en Svinesteg. Medens man ellers ikke ulejlige min Bedstefader med Husholdnings- og Folkebesværligheder, blev dette Overgreb dog meldt ham med Ordene: »Det er dog for galt, i Dag er Hans Frederiksen gaaet med en Svinesteg!« Men min Bedstefader, der ikke vilde have Vrøvl, svarede fuld af Humor: »Jamen, han kan da F pine mig, ikke tage alt, hvad jeg har!«

Til de faste Deltagere i disse Søndagsmiddage hørte ogsaa min Fader og Stedmoder – han var i 1868 blevet gift anden Gang med Thalia Scheel – og senere min Bedstefaders yngste Søn Vilhelm Neergaard og Hustru, født Bardenfleth, som boede paa Avlsgaarden Stubberup under Svenstrup Gods. Lejlighedsvis deltog ogsaa andre af Egnens Folk i disse Middage. I min Barndom begyndte de altid Klokken 5, senere rykkedes Tiden frem til Klokken 5½ og 6. Menuen var ikke overdaadig og bød i Regelen paa fire Retter Mad, ofte ud af Naturens store Bog – som det en Gang lidt spidst blev bemærket – Vildt, Fisk fra de stedlige Søer, Frugt osv. og dertil Rødvin og Portvin eller Sherry. Paa Skjoldenæsholm blev der et Par Gange om Aaret som Specialitet serveret Fedekalvesteg. De derværende Forpagtere skulde nemlig i aarlig Afgift blandt andet levere en Fedekalv til Herskabshusholdningen, og da de vidste, at der blev lagt nøje Mærke til Kvaliteten, var der altid Konkurrence om at komme ind som Nummer eet. Uden at jeg tør indestaa for Sandheden, blev det almindelig fortalt, at den gamle Kammerherre med stor Taalmodighed fandt sig i, at Forpagterne i de trange Landbrugsaar i Firserne resterede med deres Afgifter, men var den aarlige Fedekalv daarlig, blev han gnaven.

Placeringen ved Middagsbordet var ganske ejendommelig, idet de to gamle Brødre altid sad ved Enden af dette med en Dame,

paa Skjoldenæsholm altid Værtinden, imellem sig. Naar Middagen saa var spist, og Kaffen drukket, gik man om Sommeren i meget langsom March en Tur i Have og Skov. Her paa Svenstrup spadserede man i min Barndom til Højen i Dyrehaven, senere, da min Bedstefader blev ældre og daarlig til Bens, indskrænkede man Turen til Haven og endte i Regelen ved Bænkene paa Højen med Flagstangen, hvorfra man har den yndigste Udsigt over et ægte sjællandsk Landskab med frugtbare Marker, Kirker, Landsbyer og Gaarde helt over ad Vallø-Kanten til, og hvor man ved Solnedgang nød Klangen af de skønne Borup Kirkeklokker.

Var Vejret ikke til en Spadseretur, gik Herrerne op paa Billardstuen for at ryge. Min Bedstefader røg ikke Tobak og leverede først paa sine meget gamle Dage Cigaren til Gæsterne. Anderledes paa Skjoldenæsholm, hvor Husherren med velvillig Gæstfrihed selv udleverede hver enkelt Cigar og gav Ild med det mindst mulige Antal Tændstikker.

I min Barndom var der paa de to Steder ikke jævnaldrende Dreng, og min Broder Ludvig og jeg fulgtes derfor almindeligvis med de voksne Herrer. Oppe paa Billardstuen kunde vi ganske vist ofte faa et Parti Caroline, men ligesaa ofte hørte vi efter de Voksnes Samtale. Min Bedstefader slog sig i Reglen ned i Sofaen, og de andre tog Plads rundtom, og saa gik det løs med Godssager, Landvæsen, Skovbrug, Sogneraad, Politik, Udenlandsrejser osv. For Æstetiken var der ingen Plads, den dreves derimod meget i Damernes Kreds, der havde flere Repræsentanter, som følte sig knyttet til »Intelligenspartiet«, det min Bedstefader som Godsejer og gammel Helstatsmand just ikke yndede. Ogsaa af den Grund blandede han sig sjældent i slige Diskurser paa anden Maade end ved nogle smaa vel rettede Spydigheder. Men disse kunde saa til Gengæld gøre betydelig Ravage. Paa Billardstuen kom man naturligvis ogsaa ofte ind paa svundne Tider, og her var det selvfølgelig de to gamle Brødre, der førte an.

Den Person af ældre Slægt, som jeg oftest har hørt dem omtale,

var Etatsraadinde Anne Marie Neergaard, født Møller, gift med deres Farfader, Etatsraad Jens Bruun Neergaard til Svenstrup.

Efter hans Død i 1788 styrede hun med stor Dygtighed og kraftig Haand Gaard og Gods til sin Død i 1802, og hun var nok ogsaa i Mandens Levetid den af de to, der havde mest at sige. Hun var en Datter af den rige Brygger Jens Andresen Møller i Nørregade og bragte vistnok mange Penge til Svenstrup. En Del af dem stikker antagelig i den af Ægtefællerne paa Svenstrup opførte Hovedbygning, som efter sin Størrelse og Soliditet med svære Mure og hvælvede Kældere maa have været et kostbart Byggeforetagende.

At Fru Anne Marie har været en stærk Personlighed viser ogsaa hendes af Jens Juel malede Portræt med det sikre Blik og det bestemte Drag om Munden. Paa et paa Svenstrup bevaret lille Billede i Vandfarve fra 1798–99, hvorpaa man ser Etatsraadinden med Selskab i Svenstrup Have, faar man tillige Indtryk af en i Henseende til Korpus meget dominerende Dame. At hun er No. 1 i Selskabet, kan man ikke tvivle om, og Kjolen strutter derhos saa solidt om hende, at der kunde være nogen Formodning om, at det er den samme, som efter min Bedstefaders Udsagn er brugt til at beklæde et Rokokomøblement, som endnu findes her – herligt, meget svært Silketøj. De to gamle Brødre benævnte altid deres Bedstemoder, som iøvrigt var død inden deres Fødsel, »Etatsraadinden«, og talte stedse med største Respekt om hendes Dygtighed og Husholderiskhed.

Om deres Forældre, Kammerherre, Major Johan Andreas Bruun Neergaard og hans Hustru Elisabeth Hendrine, født Cramer, talte de to gamle Brødre derimod sjældnere. Dog mindes jeg flere Gange at have hørt dem berømme deres Moders store Dygtighed som Husmoder. Majoren, som han altid kaldtes, havde i 1795 faaet Skjoldenæsholm overdraget af sin Moder, der atter havde købt dette Gods af Grevinde Danneskiold-Laurvig, født Ahlefeldt, og han vedblev at bo der, efter at han i 1803 ved Køb af

sine Brødre var kommet i Besiddelse af Svenstrup. Kun om For-aaret paa Hjemturen fra Kjøbenhavn, hvor han om Vinteren boede i sin Gaard ved Frederiksholms Kanal, opholdt han sig nogle Uger paa Svenstrup. Han blev altid omtalt som en meget hjælpsom og godhjertet Mand, men med Tilbøjelighed til at kunne blive hidsig.

*

En Historie, som min Bedstefader ikke sjældent kom ind paa, og som altid bragte os Drengene til at lytte efter, var Beretningen om, hvorledes Godsets Bønder i 1849 var mødt op paa Svenstrup for at forlange nogle derboende tyske Mergelgravere og vel nok specielt den holstenske Forvalter Steen jaget bort. Da jeg ikke helt har turdet stole paa min Hukommelse, og da Historien har mere end almindelig Interesse, har jeg eftergaaet de i Sagen afholdte Politiforhør, der omfatter mellem 40 og 50 Personer. Herefter er Affairen omtrent forløbet som følger:

Uden at det har kunnet oplyses, hvorledes Bevægelsen er opstaaet, og af hvem den er blevet ledet, udgik der Søndag den 20. Maj 1849 i de fleste af de til Svenstrup Gods hørende Landsbyer Opfordring til at mødes i Plantagen ved Ebbeskov Klokken 3 Eftermiddag for i samlet Tog at drage til Svenstrup for at faa Tyskerne jaget bort. I Hejnede By skete Opbudet paa særlig Maade, idet en 8–10 unge Karle gik ind til Oldermænden og forlangte, at han skulde tude paa Gaden, hvad han ogsaa gjorde efter nogen Tøven. Men efter at have hængt Hornet ind forføjede han sig straks ud i Marken aabenbart for at dække sig for videre Tiltale. Fra Stubberup By udgik tre Mænd for at agitere for Tilslutning til Sagen i Vigersted Sogn, og fra Kimmerslev, Borup og Lammestrup Byer strømmede man noget senere til det aftalte Mødested, idet man undervejs afsøgte forskellige Huse og lovede dem Prygl, der ikke vilde være med. Klokken 3–4 om Eftermiddagen var der da samlet ca. 100 Mand i Ebbeskov, og efter nogen Raadslagning tog Flokken, forsynet med »Støtte-

kjeppe«, som det hedder i Forhørene, Vejen ad Svenstrup til. Kommen i Nærheden af Gaarden gjorde de holdt for at vælge Anførere, og hertil blev udset fire Mænd, hvoriblandt to Husmænd fra Stubberup. I det hele synes de Stubberup Mænd at have været særlig ivrige, og en vis derboende Væver kunde nok synes at have været Hovedmanden, ihvorvel han under Forhørene dækkede sig godt. Ankommen til Svenstrup mødte Flokken i Ladegaarden min Bedstefader, der forud var bleven underrettet om deres Komme, samt Godsfuldmægtig Schrøder. Ordførerne traadte nu frem og anmodede om, at Tyskerne maatte blive fjernede, idet Mængden bag ved dem stadig raabte Hurra og brølte, at hvis Kammerherren ikke gjorde det, vilde de selv gøre det, at Tyskerne skulde slaas ihjel, at det ikke blev godt, før man fik sat en Lunte til og svedet Tyskerne ud o. s. v. Min Bedstefader nægtede imidlertid at afskedige Tyskerne, og under den Sammenstimlen af Mennesker, der fandt Sted omkring ham, blev en Mand puffet over paa ham, hvad der bevirkede, at han stødte den nærmest staaende fra sig og derefter gik ind paa sit Kontor for et Øjeblik efter at vende tilbage bevæbnet med en Doublet og en Sabel. Imidlertid var Mængden delvis trængt indenfor Porten paa det Stakit, som adskilte Ladegaarden fra Hovedbygningen, og vedblev under Hurraraab og Støj at forlange Tyskerne jaget bort og raabte »ud med Tyskerne, vær blot ikke bange, Kammerherren kan da ikke skyde os alle«. Efter længere Tids Parlamenteren kom der mere Ro over Forsamlingen, og endelig forføjede den sig bort under Hurraraab og med Trusel om at komme igen den 1. Juni i endnu større Tal for at jage Tyskerne bort, hvis Kammerherren ikke havde sørget derfor. Paa Vejen bort blev der banket paa Døren til det Rum, hvor de tyske Mergelgravere boede, og en beruset Røgter skal have raabt: »Kom herud I tyske Hunde, saa skal vi vende Jeres Tarme eller faa Jeres Indvolde at se«. Hvad der ikke staar i Forhørene, men som min Bedstefader ikke undlod at tilføje, var, at den holstenske Forvalter, der troede, at det gjaldt hans

Liv, havde lukket sig inde paa sit Værelse, bevæbnet med to Jagtbøsser, ladede med Rævehagl og sikkert vilde have givet eventuelle Angribere en haard Modtagelse.

I Dommens Præmisser hedder det, at de indstævnte antagelig har handlet af misforstaaet Patriotisme. Men dette har dog næppe været den eneste Grund til Aktionen. Denne maa vist tillige søges i Had til den holstenske Forvalter, som skal have behandlet Folkene paa Svenstrup strengt, og som derhos havde lovet et Par af Deltagerne i Toget Prygl, uden at det dog var kommet til Udførelse. Derimod er det ikke rigtigt, som angivet af C. Th. Zahle i »Husmandsbogen«, at Toget skyldtes Misfornøjelse med Husmandshoveriet og Forlangendet om dets Ophævelse. Thi dette Hoveri var paa Svenstrup allerede bleven afløst i 1848 og ophørte til Paaske 1849, altsaa forinden Toget til Svenstrup fandt Sted. Det af nævnte Forfatter sammesteds som samtidigt omtalte Tog til Skjoldenæsholm, der direkte angik Husmandshoveriets Ophævelse, fandt da ogsaa Sted i Foraaret 1848. I Forhørene fremkom heller ikke et eneste af de afhørte Vidner med Forklaringer, som kunde tyde paa, at Spørgsmaalet om Husmandshoveriet har spillet med ind.

Sagen endte med, at en 7–8 Deltagere samt Oldermændene, som havde tudet i Byhornet, blev idømt Mulκτη paa 4–10 Rdl.

Undertiden blev der ogsaa fortalt Historier fra Hoveriets Dage. Min Bedstefader fremhævede altid, at der fra Godsejernes Side ikke var Grund til at klage over Hoveriets Afskaffelse. Arbejdet blev daarligt udført, der spildtes megen Tid, og der var mangehaande Fortrædeligheder. Men det kunde dog ikke lade være med at lyse op i hans Ansigt, naar han talte om, hvor hurtigt de talrige Hovspand havde ryddet Møddingerne paa Svenstrup. Enhver Nutids-Landmand vilde vel ogsaa spidse sin Næse efter at raade over saa stor en Kraft til at besørge Arbejdet med Gødningens Udbringelse.

Et andet yndet Thema var Fæstevæsenet, og Spørgsmaalet om

Godsers passende Arrondering. Den og den Godsejer havde bortsolgt Fæstegodset saa nær ved Hovedgaarden, at der laa Ejendomsjord lige udenfor Havegården, den og den havde sørget for ved passende Arrondering at bevare et smukt samlet Komplex. Selv begik de to gamle Herrer ingen Bommerter i saa Henseende.

*

Under slige Historier og Diskurser nærmede Øjeblikket sig, da Cigaren var røget ud, og man gik saa nedenunder for i Dagligstuen at tage fat paa Whisten. Klokken ca. 9 blev der budt The omkring, og ved 10–10½-Tiden drog hver til sit.

Saaledes levedes altsaa Livet i denne Kreds i min Barndoms og første Ungdoms Aar. Men da Tante Grethe Flindt i Slutningen af Halvfjerdserne ved et Fald paa Gaden kom til Skade med Hoftten, og den tidligere nævnte Fru Claudine Neergaard, født Skeel, derefter overtog Stillingen som Husfrue paa Svenstrup, kom der ligesom en Renaissance over det gamle Hjem.

Hun var helt igennem en udmærket Personlighed, aandsdannet, livlig og fornøjelig og i Besiddelse af megen praktisk Dygtighed, alt forenet med en stor Kærlighed til og Forstaaelse af min gamle Bedstefader. Han fik da ogsaa sjældent lyse Alderdomskaar, og hans Hjem blev endnu mere end før Centrum for hele Slægten. Det var en anden og yngre Generation, som med hende kom til at gøre sig gældende i dette Hjem, gav det nyt Liv og førte det saaledes fremad, at vi, der efterhaanden var kommen op i Ungdomsaarene, kun følte det gamle, der vedblev at hvile over det, som en yderligere Charme.

Første samling indeholdt følgende bidrag:

Agnes Bille Brahe: Glimt fra fortid og nutid på Fraugdegaard.

Inge Hofman-Bang: Livet på Hofmangave.

Else Moltke: Et herregårdsbarn ser tilbage. Fra Nørager og
Conradineslyst.

Holger Rosenkrantz: Fra Rosenholm til Frederiksgave.

Ellen Schack: Træk og minder fra Schackenborg.

Anden samling af »Herregaardsliv« indeholder bidrag af fru Karen-Margrethe Brüel, der skriver om livet på Lynderupgaard ved Viborg, dommer Huno von Holstein om Anneberggaard ved Nykøbing Sj., frk. Karen Ræder om Katholm ved Grenå, kammerherreinde Elise Sehestedt Juul om Ravnholt mellem Nyborg og Svendborg, overinspektør Kai Uldall om Ørbæklunde ved Nyborg og baron J. Wedell-Neergaard om Svenstrup ved Borup.

Beskrivelserne spænder ikke blot over meget forskellige egne af landet, men også over lange tidsrum, og giver således et kultur- og personalhistorisk billede af livet, som det har formet sig gennem generationer på vore gamle herregårde.

De enkelte bidrag byder på et væld af morsomme og interessante træk fra dagliglivet, ofte spækket med muntre eller pudsige anekdoter, som gør fortidens herregårdsliv lyslevende. Om første samling af »Herregårdsliv« skrev en anmelder: Skildringerne bringer Selma Lagerlöfs Gösta Berlings Saga i minde.